

Lengyel János

HALOTT EMBER KARÁCSONYA

Lengyel János

HALOTT EMBER KARÁCSONYA

Kárpátaljai Magyar Könyvek
195.

Készült a Szülőföld Alap támogatásával

© Lengyel János, 2009

© Intermix Kiadó, 2009

INTERMIX KIADÓ

Felelős kiadó: Dupka György

Lektorálta: Nagy Zoltán Mihály

88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a.

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua

Budapesti képviselet: H-1011 Budapest, Hunyadi János u. 5.

Készült a Borneo Kft.-ben

A szerző elérhetősége: cadaloraster@gmail.com

ISBN 978-963-9814-27-1

ISSN 1022-0283

Lengyel János

HALOTT EMBER KARÁCSONYA

Interjúk

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2009

Köszönettel
Lajtai Mariannak és Pallinger Ágnesnek

ELŐSZÓ

„Sok van, mi csodálatos, de az
embernél nincs semmi csodálatosabb”

Szophoklész: Antigoné

A kedves olvasó Lengyel János kárpátaljai író-újságíró ötödik könyvét tartja a kezében. A kötetben olvasható, szerintem rendhagyónak nevezhető interjúk mindegyike egy-egy életjel a „mostohatestvér”-ként kezelt kárpátaljai és onnan különböző okoknál fogva elszármazott magyarok mindennapjairól, öröméről, bánatáról, irodalmi-művészeti életéről, s annak művelőiről.

A szerző megfontoltan kiválasztott alanyainak megszólaltatásával igyekszik bemutatni a nagyon is létező kárpátaljai irodalmi, művészeti, kulturális életet, de nem kizárólagosan, hiszen a többé-kevésbé ismert és elismert személyiségek mellett megszólaltatja az élet nehézségeivel küzdő átlagembert is. Megismerhetjük például „anyanyelvünk szerelmesét”, Bagu Balázs helytörténészt, néprajzkutatót, nyugalmazott magyartanárt, „A TANÍTÓ-t”, aki egész munkásságát a kárpátaljai magyarság szellemi épülésére áldozta, és a Szovjetunióból száműzött egykori polgárjogi harcost, Stumpf Benedek András művelődéstörténészt. Az interjúalanyok között természetesen nem csak kárpátaljai magyarok találhatók. Megszólal székelyföldi honfitársunk, Zoltáni Zsolt unitárius énekes előadóművész, akinek hitvallása: „Szívemben az ősi ország az otthonom így jelenleg Magyarországon is ’otthon’ vagyok”; a felvidéki Oros László, aki hatalmas könyvritkaság-gyűjteménye kapcsán kulturális értékek halmazára hívja fel a figyelmet. Szót kap Nagy Zoltán Mihály József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, aki az *Együtt* főszerkesztői tisztségében az „utolsó szó” jogán vall írói hitvallásáról, a Kárpátalján művelt magyar irodalom helyzetéről. Elmondja gondolatait a szülőföldről áttelepült, Budapesten is kárpátaljaiként élő dr. Igyártó Gyöngyi ügyvéd, a Czébely-család három tagja: Czébely Lajos tanár, író, költő, helytörténész, zenész, az apa, aki *Magyarként a végeken* címmel vall a jellegzetes kárpátaljai sorshelyzetről, és akinek gyermekei Magyarországon keresik boldogulásuk lehetőségeit; Gabriella, aki saját határait „átlépve” dolgozó édesanyaként és pályakezdő költőként találta meg életcélját, és Csaba, aki rockzenészként válik egyre ismertebbé. Megtaláljuk a kötetben „Koppány vezért”, azaz Vikidál Gyulát, Rétháti Györgyöt, a Magyar Műveltség Szolgálat főszolgáló helyettesét, aki

teljes elkötelezettséggel segíti, támogatja Magyarországon tanuló határon túli fiatal honfitársainkat.

„Nekünk itt kell megmaradnunk magyarnak, megélni és mindennel dacolva nem vegetálni” – vallja Lőrincz Posták Gabriella pályakezdő költő, a nehéz sorsú édesanya, a beregszászi Európa-Magyar Ház munkatársa, mintegy összefoglalva a kötet interjúalanyai többségének végkövetkeztetését.

Lengyel János interjúk kötete napjainkban mindenképpen hiánypótló jellegű, méltán tarthat számot mindazok érdeklődésére, akik számára valamilyen szinten fontos az anyaország határain kívül rekedt nemzettestvérek sorsa.

Urbán Magdolna

OTTHONTALANUL

Stumpf Benedek András

– Ön a személyes sorsán tapasztalhatta meg a néhai Szovjetunió „áldásos” kultúrpolitikáját. Az 1960-as évek közepén az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos diákjainak egy csoportja által létrehozott Forrás Stúdió oszlopos tagjaként társaival együtt a kárpátaljai magyar értelmiséget próbálta összefogni. Közeli barátja és munkatársa volt Kovács Vilmosnak, a kárpátaljai magyar irodalom kiemelkedő alakjának. A kárpátaljai magyarság helyzetéről közösen írt tanulmányuk, amely a Tiszatáj című folyóiratban jelent meg, kiváltotta a hatalom dühét. Mindketten támadások keresztútjába kerültek. A sorozatos zaklatások, az ellehetetlenítés miatt végül át kellett települniük Magyarországra. Budapesten él, író-művelődéstörténészként vált ismertté. Nemrég töltötte be 60. életévét. E kerek évforduló alkalmából visszatekintve hogyan értékelné eddigi irodalmi és közéleti pályafutását?

– Az értékelés nem az én feladatom és még feltételes, az időpontokat és az adatokat egymás mellé helyezve sem vállalkozom rá. Más kérdés, hogy kiknek ezt a kinkeserves életet értékelniük kellene, nem ismernek. Sem mint embert, sem mint író. Előszeretettel idézik azonban azokat a bérírnokokat, akik egy közös „kútfő” irányítása alapján párszor belém mélyesztették már a méregfogukat. Mintha nem ismernék azonban Dr. Kiss Ferenc és Szakolczay Lajos véleményét a kezdetekről, vagy időben közeledve a Kossuth-díjas Lator László, és az ugyancsak a kisebbségi sorsélményből induló Domonkos László zavarba ejtően pozitív értékelését. Ma is Kárpátaljához kötődő íróársaimat most szándékosan nem említem. Minderről különben már ejtettem néhány, talán indulatos szót *Készülődés* című új könyvemben.

– Az életútrol, az egyéni sorsról azért mégis várom a véleményét, hiszen a bibliográfiai adatok nem minősítik az embert.

– DE! Csak felsorolásként: alig múltam két éves, amikor családomat kitelepítették az akkor Ungvár mellett kiemelt városnak számító Munkácsra. Gyermekkorom elég romantikus volt, ha annak tekintjük az irodalomban oly szépen ábrázolt nélkülözést. Nem nélkülöztem azonban a szeretetet, amit azóta is az egyéni és közösségi létezés legfontosabb összetartó erejének

tartok. A kárpátaljai magyarság megroncsolt szellemi világában a könyvekért, a kultúráért, az igazság megismeréséért azonban már küzdenem kellett. Szerencsém volt. A betűk világának titkos kincstárait sikerült megismernem és abszorbeálnom.*

– *Ennek eredménye, pontosabban következménye az egyetemi évek alatt megjelentetett Együtt című szamizdat diáklap és a Forrás Stúdió?*

– Annyi biztos, hogy a sporttal kényszerűségből, a zenével tudatosan szakítva készültem felismert feladatomra: a kárpátaljai magyar kultúra újra-szervezésére. Ami több volt irodalmi ambíciónál. A kérdésre visszatérve, a „szamizdat” kifejezést az utóbbi másfél évtizedben kezdték el használni. Érdekes azonban, hogy mind az *Együtről*, mind a *Forrásról* ma többet írnak, mint tudnak. A legtöbbet talán a *Forrás* és Kovács Vilmos kapcsolatáról tudnak. Ez a valóban létező kapcsolat a stúdiósok féllegitimációja után, illetve Kovács Vilmosnak az Ukrajnai Írószövetség Területi Tagozata magyar csoportja vezetőjévé történt megválasztása után lett igazán aktív.

– *Rövid időn belül két könyve is megjelent, mindkettő Kárpátalján. Néhány szóban bemutatná ezeket?*

– Az *Itthon talán* árulkodó címe szerint egy megszenvedett haza- és nemzet tudat vívódásait kísérli meg verseibe oldani. Az egyes versek elemzésére nincs jogom vállalkozni, de mindenkinek figyelmébe ajánlhatom a *Mint a latinok* című írást, amely 2004. december 5. kapcsán született. A *Készülődés* alcíme szerint a kárpátaljai magyar írást, illetve annak lehetőségeit veszi számba. Mint már jeleztem, számomra ez nem a szépirodalom, hanem az írásos (s talán más kódrendszerű) kulturális produktumok összessége.

– *Kárpátalján Kovács Vilmos emlékévé van. Önt szoros baráti és munkakapcsolat fűzte szűkebb hazánk jeles írójához.*

– Szerencsésnek mondhatom magamat, hogy a Kárpáti Könyvkiadóban együtt dolgozhattam vele s mind előtte, mind utána barátom és munkatársam volt. Többször írtam róla, emlékeket szerveztem az „átkosban”, amikor egyes

* Abszorbeál: elnyel, felszív. Igaz a reáltudományokban – de hiszen szellemi létezésünk is reális. (S. B. A.)

kárpátaljai vélemények szerint nem foglalkoztam a szülőföldemmel. Kovács Vilmoshoz legmértöbbnek *A vers születése* című írásomat tartom.

– *Hogyan vélekedik a jelenkori kárpátaljai magyar irodalomról? Milyenek a távlati lehetőségek?*

– Hadd kerüljem el ezt a kérdést azzal, hogy erről szólok a *Készülődés* című kismonográfiában, illetve korábbi köteteimben is határozottan állást foglaltam ebben, ezekben a kérdésekben. Legyen ez itt a jó szándékú reklám helye.

– *Ön a 2005-ben Budapesten létrehozott Kárpátaljai Írók, Költők, Művészek Magyarországi Alkotóközössége irodalmi tagozatának elnöke. Milyen szerepet tölt be ez a közösség, és milyen eredményeket tud felmutatni?*

– A furcsa nevű szervezet egyik célja a lélekmentés, hogy a magyar kultúra átkerült emberei is találjanak fórumot, befogadó közeget és megnyilvánulási lehetőséget. Nem kell az itt élő kárpátaljaiakat kitagadni. Engem többek közt több magyar író, riporter és kritikus nevez „Budapesten élő kárpátaljinak”. Ahogy ez természetes volt a két világháború között és részben még utána is. Mert nem az a lényeg, hogy ki hol lakik. Lehet valaki idegenben is kárpátaljai, s lehet Kárpátalján élő alkotó is világpolgár, illetve „a virtuális világ polgára”. A szervezet pódiumon történő többszöri megjelenése és megjelenítése a kishazából elkényszerült hallgatóknak is megerősítő élményt adott, de említhetném a kiadványokat is.

– *Milyennek látja a sokat megélt kárpátaljai magyarság helyzetét ezekben a nehéz időkben, az anyaország megváltozott nemzetstratégiája közepette, a schengeni „vasfüggöny” lehullása előtt?*

– Ez a vasfüggöny nem az a vasfüggöny. A kárpátaljai magyarság sokkal nehezebb helyzetben is talpon maradt. Hogy a mostani mennyire lesz elviselhető, az sokban a direkt politika függvénye. Nem hiszem, hogy a múlt emlőin csüggő, rutinból nemzetárulók megpróbálnák a Kovács László által vizionált román (?) áradat után 22 millió kiehézt kárpátaljai rémképét az ország lakói elé festeni. Igaz, nekik másodfélszáz ezer is sok.

TETTEKKEL A KÁRPÁTALJAI SZÓRVÁNYMAGYARSÁGÉRT

Nick Ferenc

– Ön a Falvak Kultúrájáért Alapítvány elnöke. Mi jellemzi alapítványuk és Kárpátalja kapcsolatát?

– A mi alapítványunk hosszú távon, komplex módon fejleszti kapcsolatait, így kárpátaljai kapcsolatának jellegét is ez határozza meg. Az elmúlt tíz év során ugyan megismertük Kárpátalja fő kulturális, pártpolitikai szervezeteit, megfelelő feltételek mellett szeretnénk is velük együttműködni, de önálló, hosszú távú programot valósítunk meg. Tevékenységünk eredményeként létrejött az Ukrán–Magyar Kulturális Együttműködési Társaság és az Ukrán–Magyar Hadisírgondozó Kaláka. Virtuális közösségként létrehoztuk a „Pályázatírók Klubját”. Ezen kívül az alapítvány közösségeiben jelen vannak a kárpátaljai kultúra jeles képviselői.

Képzőművészeink munkájának köszönhetően az ungvári Ukrán–Magyar Barátság Park emlékoszlopától a munkácsi vár Petőfi emléktábláján és a tiszacsomai szobrokon át a kiskevelei katonák emlékoszlopáig számos látható „jelet” hoztunk létre. A multikulturális Rahó városa példamutató életét 2003-ban alapítványunk a *XXI. századi béke emlékoszlópa* című köztéri alkotással ismerte el. Nemzetközi alkotóház-láncunk tagja ötödik éve a rahói Erik Alkotóház, amelynek szolgáltatásait a 2007. december 2-án megnyílt Ukrán–Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központtal bővítettük. Kétoldalú kapcsolataink színességét és eredményességét jól szemlélteti többek között a rahói pályázatíró-tanfolyam, a kárpátaljai fiatalok részvétele a balatonfüredi nemzetközi fesztiválon, a Tisza forrásvidéke gazdag kultúrájának budapesti bemutatkozása, valamint részvételünk a beregdéai nyugdíjas találkozón.

Nagy öröm számunkra, hogy elkészült a beregszászi magyar tannyelvű iskolának szánt adományunk, II. Rákóczi Ferenc bronz szobra, melynek oklevelét ez évben a Magyar Kultúra Napja Gálán adtuk át Ukrajna budapesti nagykövetének. Ebben az évben programunkat filmklub indításával, vállalkozói tanfolyam és ifjúsági csereprogramok szervezésével gazdagítjuk.

– Mi adta az ötletet a Magyar Kultúra Lovagja cím létrehozásához?

– Alapítványunk tagjai nyitott szemmel és nyitott szívvel élnek napjaink egyre embertelenebb világában. Érzékeltük, hogy a XX. század utolsó éveire, a falvak és hátrányos helyzetű települések szerencséjére, még megmaradtak a szűkebb vagy tágabb közösségükért önzetlenül tenni kész és képes emberek. Ők azok, akik ma is dacolnak „Mammon hatalmával” és példamutatóan dolgoznak a közért. A „mega-” és a „gigasztárok” világában az ő elismerésük, tevékenységük bemutatása, valamint „igazi ajándékként” a jóért, a szépért és az igazért folytatott egyéni küzdelmük közösségi támogatása 1998-tól kiemelt feladatunk. Elismerésünk, még akkor is, ha a magyarországi médiumok hanyagolnak bennünket, bebizonyította, hogy komoly pénzügyi és pártpolitikai támogatás nélkül is lehet egyéni teljesítményt színvonalasan elismerni. A Kultúra Lovagja cím kiemelkedő sajátossága, hogy azt egyben a kisebb vagy nagyobb közösség a saját elismeréseként is ünnepli. Meggyőződésem, hogy a jelenleg 4 földrész 19 országára kiterjedő elismerés azért válhatott a társadalmi szervezetek legrangosabb elismerésévé, mert alapja a tisztességesen elvégzett munka.

– Kárpátalján hányan részesültek ebben az elismerésben?

– A 2000-ben átvett Magyar Kultúra Lovagja cím után, Sigfrid Boese Pirschel (Berlin) halála miatt ebben az évben az Egyetemes Kultúra Lovagja Alapító Lovag címet adományoztuk Emma Nyejzsmák Vaszilivna kultúraszervezőnek. Az elmúlt években a Magyar Kultúra Lovagja címet adományoztuk ifj. Vidnyánszky Attila színházigazgatónak, Krajnikné Hegyi Irén tanár-kántornak, Pocsai Vince református lelkésznek, Weinrauch Katalin költőnek és Nagy Zoltán Mihály írónak. Elgondolkodtatónak tartom azonban, hogy mindegyikük elismerésére magyarországi civil szervezet jelölése alapján került sor. Bízom abban, hogy a következő években kárpátaljai önkormányzatoktól és társadalmi szervezetektől is érkeznek jelölések.

– Miből áll a Magyar Kultúra Lovagrendjének tevékenysége?

– A Kultúra Lovagrendje az elismertek önkéntes közössége. Létrehozását a kultúra lovagjai kezdeményezték azzal a céllal, hogy egymás problémáit megismerve értő és támogató társra, együttműködő partnerre leljenek. A XXI. század példamutató közösségének tevékenysége egyrészt az alapítvány által szervezett nemzetközi és regionális találkozókban, másrészt a lovagtársak két- vagy többoldalú együttműködésén alapuló, jellemzően közművelődési

programokban jelent meg. Az elmúlt évben jelentősen emelkedett a lovagi események száma. Ezen belül örvendetesen szaporodnak a lovagok összefogásával megvalósult események. Aranyosapátiban felavattuk a Kultúra Lovagrendje Emlékparkját. Jókai-díj, Rainprecht-érem, Örökség-serleg és Örökség-érem elismerést alapítottunk, valamint kiadtuk 2007. évi kalendáriumunkat is.

– *A magyar állam és a civil szféra hogyan segíthetné a kárpátaljai magyarság és a kárpátaljai magyar kultúra fennmaradását?*

– A határon átvélő együttműködés akár egy önálló beszélgetés témája is lehetne. Most röviden azt válaszolhatom, hogy azzal, ha felszámolná (de legalább csökkentené) megosztottságát, ha képes lenne felülemelkedni saját közvetlen, rövid távú érdekein, ha észrevenné a kölcsönösségben rejlő előnyöket, és kinyújtaná jobbát, vagy észrevenné a kinyújtott (nem kéregető) kezét. Meggyőződésem, hogy az alapokkal van a baj, ami érinti az információhoz való hozzájutás nehézségeit (amelyben már megjelent a magyar nyelv ismeretének hiányossága), a helyi pályázatás hiányát és a Magyarországgal kialakított, egyes szervezeti privilégiumokat megerősítő pályázattási rendszert, valamint egyik meghatározó jellemzőként magába foglalja a bizalmatlanságot. Mindezek jelentősen kihatnak az egyes civil szervezetek közvetlen kapcsolatfelvételére.

Ne menjünk bele most mélyebben, ezért csak jelzésértékűen említek néhányat tapasztalataim közül. Kárpátalján „birodalmi nagyságú” társadalmi szervezetek alakultak, amelyekkel érdemben a magyarországi szűk profilú, helyi vagy kistérségi társadalmi szervezetek nem képesek egyenrangúan és hosszú távon együttműködni. Azt tapasztaljuk, hogy ezek az ernyőszervezetek partnereiknek igazán csak a magyarországi „pénzosztókat” tekintik, igyekeznek a „húsos fazék” mellé ültetni képviselőiket. Sajnos, ezek a képviselők – tisztelet a kivételnek – sem képesek felülemelkedni társadalmi szervezetük közvetlen érdekein és nem minden esetben támogatják más kárpátaljai szervezetek pályázatainak megvalósítását. Olyan érzésem van, hogy a kárpátaljai magyar párt- és civil szféra „összekeveredett”, így nagyon nehéz a pártpolitikától független magyar társadalmi szervezet partnerkeresése, de nem tartom lehetetlennek. A magyarországi és a kárpátaljai civil szervezetek együttműködésének lehetőségeit mi sem bizonyítja jobban, mint a határ menti nyugdíjas klubok példamutató együttműködése és kapcsolataik dinamikus gazdagodása. Végezetül: a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Szent Kristóf

példáját követve igyekszik hidat verni „emberek és népek közé”. Azért tartom fontosnak ezt a beszélgetést, mert úgy gondolom, hogy a határ mentére összpontosító ernyőszervezeteknek észre kellene venniük, sőt, szerintem megkülönböztetetten támogatniuk kellene, hogy például Kőrösmezőn katolikus templom épül, és a Fehér-Tisza völgyében is élnek magyarok. Ha el akarjuk kerülni a magyar kultúra természetes határának beszűkülését, akkor nem csak a magyar államnak, hanem éppen a kárpátaljai társadalmi szervezeteknek kellene nagyobb figyelmet fordítaniuk a „völgyekben” és a „hegyekben” élőkre. Kérjük, legyenek partnereink a szórványmagyarság támogatásában és tartsák szem előtt, hogy üres faluban nem lehet értékállót alkotni!

KOPPÁNY VEZÉR

Vikidál Gyula

– Önt vélhetőleg nem kell bemutatni, hiszen Koppány vezér szerepében rég szívébe zárta a nagyérdemű, de azóta más nagysikerű rockoperában is szerepelt. Hányszor játszotta el Koppány szerepét?

– Pontosan nem tudnám megmondani, de úgy 350 körül tartok.

– Mostanában hol, milyen műben láthatja a publikum?

– A Madách Színházban, két műben: *Az operaház fantomjában* és az *Anna Kareninában*, a Honvéd együttesel pedig az *Egri csillagok* címszereplőjeként van szerződéseem erre az évadra.

– *Fellépett-e már Kárpátalján? Egyáltalán, járt már szűkebb hazánkban?*

– Igen. A 70-es évek végén többször is meglátogattam ottani honfitársainkat. Sajnos, mostanában kevesebb meghívást kaptam.

– *Az Ön által is segített, a munkácsi várral kapcsolatos internetes szavazás kapcsán kerültünk kapcsolatba. Ön szerint az átlag magyar állampolgár tudja-e, hol van Kárpátalja, és milyen szerepet játszott a magyar történelemben?*

– Az általános és a középiskolai történelmi tananyag elég részletesen ismerteti Kárpátalja és Munkács várának szerepét a magyar történelemben. Ám nyilván megkérdőjelezhető, hogy mit vagy kit nevezünk átlag állampolgárnak.

Aki szereti a hazáját, szerintem az egész Magyar Hazát szereti, és természetesen ismeri történelmünket, ám a hamburgeren nevelkedett, agymosott világ-proletároknak nyilván még a saját hazájuk sem jelent semmit.

– *Mostanában egyre többet hallani Magyarországon kárpátaljai magyar*

előadóművészekről. Olyan nevek öregbítik hírnevünket, mint Trill Zsolt, Szűcs Nelli, ifj. Csobolya József, Pincés Angelika, Balázs László stb. Pályája során játszott-e már együtt kárpátaljai művészekkel?

– Igen, és nagyon örülök, ha ez a lehetőség megadatik.

– Lát esélyt arra, hogy egyszer majd – a csíksomlyói előadáshoz hasonlóan – a kárpátaljai közönség is élőben láthatja az István, a királyt, Koppány szerepében Vikidál Gyulával?

– Az esélyek latolgatása nem az én világom, vagyis vízöntő álmodozó vagyok, ám a földön szeretek járni, így csak azt mondhatom: ha hívnak és ráérek, örömmel megyek.

– Mit üzen a Kárpátalján élő magyaroknak?

– Mindig a remény hal meg utoljára.

LÉTÜNK A TÉT

Bagu Balázs

– Ön helytörténész, néprajzkutató, nyugalmazott magyar tanár anyanyelvünk szerelmese. A TANÍTÓ. Így, csupa nagybetűvel. Egész életével, munkásságával próbálta – nem középiskolás fokon – tanítani a Kárpátok lábánál sokszor hátrányban élő népet. A magyar nyelv és irodalom módszerészeként mit tud válaszolni a kérdésre: milyen út vezetett idáig?

– 1982-ben kaptam meg vezető tanári kinevezésemet. Ehhez tudni kell, hogy a tanári pályán ebben az időben három fokozat volt: tanár, vezető tanár és módszerész – ezeket az oktatási minisztérium adományozta. A járásban három-négy vezető tanár, egy-két módszerész volt. A módszerészi kinevezés egyik feltétele: tankönyv, módszertani munka megjelentetése. 1968-tól 1998-ig a Beregszászi Járási Magyar Módszertani Munkaközösség vezetője voltam. 1969–1998 között a magyar nyelv és irodalom tantervek szerzője és gondozója. 1984-ben jelent meg Horváth Katalinnal együtt írt tankönyvünk *Didaktikai anyagok magyar nyelvből* címmel. Úgy érzem, tanári munkámat nem ismerték el – megtűrték. Tényeket mondok. A magyartanárok magyarországi szakmai továbbképzése 1966-ban kezdődött. Többször jelöltek az utazó csoportba, de mindig kimaradtam, amire nem volt magyarázat. Csak 1982-ben jutottam el ilyen továbbképzésre. A tanügy többször szorgalmazta igazgatóhelyettesi kinevezésemet, ez is elakadt valahol. Abban az időben hatalmas nyomás nehezedett a magyar iskolákra: egyre-másra nyíltak az internacionalista iskolák, ahol minden tantárgyat oroszul oktattak. Akadtunk páran, akik hittünk abban, hogy magyar gyereknek magyar iskolában a helye, ahol jó tanárookra és színvonalas magyar oktatásra van szükség. Sajnos, most sem építés, hanem rombolás folyik körülöttünk. Az oktatás világszerte a maga válságát éli.

– Több száz cikke jelent meg különböző sajtóorgánumokban. Jelenleg van-e olyan lap, ahol többé-kevésbé rendszeresen publikál?

– Eddig 624 kisebb-nagyobb cikkem jelent meg. Különböző kárpátaljai és magyarországi kiadványokban publikáltam, legtöbbször a *Honismeret*-ben és a *Történelemtanítás*-ban. Itthon a *Közoktatás*, a *Pánsíp*, a *Kárpátalja*, a *Hatodik Síp*, a *Kárpátaljai Szemle*, a *Kárpáti Igaz Szó*, a *Beregi Hírlap*

közölte írásaimat. Jelenleg nem publikálok a sajtóban. Két ok miatt: nagyobb terjedelmű cikket nincs hol, másrészt könyveim szerkesztésével foglalkozom. 75 éves vagyok, a realitás talaján kell élni. Sokéves kutatásaim még kiadatlan eredményeit szeretném könyv alakban megjelentetni: *Húsvéti locsolódási szokások Kárpátján, Táncélet Kárpátján*.

– *Ön szerint a kárpátaljai magyarság mennyire becsüli meg és ápolja hagyományait, szokásait? Valós a veszélye annak, hogy – mondjuk – húsz év múlva ezek teljesen feledésbe merülnek?*

– Kárpátján huzatos a levegő, menteni kellene, ami menthető. Legalább írásban és képekben. A jövő bizonytalan. Nem jöttmentek vagyunk ezen a tájon, minket a múltunk és a gyökereink kötnek ide. Széchenyi István írta: „Csak addig él egy nemzet, míg vannak hagyományai”. Megmaradásunk egyik fontos feltétele hagyományaink megőrzése, azok továbbadása. Sajnos, itt komoly gondok vannak. Mi, néprajzosok csak a tűzoltó szerepét töltjük be azzal, hogy leírjuk szokásainkat. Nehezebb feladat a visszaállítás, de nem reménytelen. Erről győzött meg a Kárpátaljai Magyar Gyermejkjátékok I. Találkozója. Kell hozzá néhány lelkes szakember. Nem elég meghirdetni a találkozót, hanem személyesen fel kell keresni a csapatok szervezőit, koordinálni a dolgokat.

Hagyományaink közül ma már nagyon sok kiveszőben van. A fonó, a tollfosztó, a dörzsölő hangulata nem hozható vissza, de vannak hagyományaink, amelyekhez foggal-körömmel ragaszkodnunk kellene: kántálás, locsolkodás, farsangi szokások, betlehemezés, lakodalmi szokásaink, gyermekjátékok, gyermekjátékok készítése, lekvárfőzés. A giccset viszont száműzni kell.

Attól félek, húsz év alatt elfelejtődnek nemzeti hagyományaink, s vele együtt a magyarság is beolvad, ha nem lesznek fiatalok, akik tovább viszik. A csárdás itt haldoklik a szemünk előtt. Ki táncolja ma már?! Ön például ismeri-e a következő táncleépéseket: a kis harang, nagy harang figurát, a csapásolást?

1991-ben megnyertem a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és a KMKSZT Oktatási Bizottsága által meghirdetett néprajzi tanterv pályázatot. A pályamunkámból könyvet kellett volna írnom, akartam is, de anyagi természetű akadályok miatt elmaradt. Sajnos, ezen a téren évek óta nincs előrelépés. Mi a kiút? Erre külön elemzés vár.

– *Milyen üzenetet fogalmazna meg a kárpátaljai magyar fiatalok számára?*

– Mit üzennék? Nehéz kérdés. Ne menjenek el, ne hagyják itt ezt a maroknyi magyarságot, mert szüksége van kiművelt emberfőkre. Nemcsak tanárok kellene, hanem magyar műszaki, orvosi értelmiség is. Sajnos, 1993–2000 között Kárpátjáról több mint háromszáz orvos és négyszáz tanár távozott. Csak Bátyúból harmincegy tanár ment el, ebből kilenc nyugdíjasként, huszonkettő a derékhadhoz tartozott. Harminckét fiatal ment el tanulni – egyikük sem jött vissza

Sajátítsák el az ukrán nyelvet minél jobban a középiskolában, hogy tovább tudják folytatni tanulmányaikat Ukrajna egyetemein. Ukrán tudás nélkül nem lesznek magyarok vezető állásban. Ez néha már a polgármesteri szék elérésénél is gond.

Ápolják és őrizték meg hagyományainkat. Ez megmaradásunk egyik alappillére.

Ne feledjék el, honnan jöttek, s hová mennek. Tiszteljék és becsüljék az időseket. Hosszú évek során szerzett tapasztalataikra érdemes odafigyelni. Ne menjenek fejjele a falnak...

„ÁTHALLATSIK A HARANGSZÓ”

Szöllőssy Tibor

– Egy korábbi interjúban említette, hogy az utóbbi időben nagyon sok előadáson, irodalmi rendezvényen és tv-műsorban vesz részt. Emellett művei is a reneszánszukat élik. Gondolom, ez örömmel és büszkeséggel tölti el.

– Mindig örömmel teszek eleget a meghívásoknak, mert a találkozás, az együttlét, ismerkedés az addig ismeretlennel a felfedezés élvezetével ajándékoz meg, de ami legfontosabb: szólhatok, beszélhetek szűkebb pátriánkról, az ott élőkrol, az ott történekröl, ha nem is mint meg- és felhatalmazott „nagykövet”, de mint amatőr „attasé”.

Mindig neuralgikus volt számomra, hogy anyaországi testvéreink semmit, vagy amolyan műrostosot tudtak/képzelték a szülői testről leválasztott országárszról. Ez a családást generáló tény kéz a kézben élt/él credómmal: a hovatarozás tudatosulása ébredés, gyakorlása ébrenlét, vagyis tenni kell naponta, ha a jelen körülmények miatt nem is a fizikai hazatérésért, a szellemiért mindenképpen.

A sors, a Mindenható vállveregetéseként fogadom minden esetben a hírt, amikor a vendéglátóimmal való újratálalkozáskor megtudom, hogy többen is jártak Kárpátalja történelmi, kies tájain; ez a tény a legnagyobb értéket képviselő honorárium, amit nem lehet elkölteni, csak gyarapítani. Az utóbbi években élénkült az érdeklődés Kárpátalja íránt, talán éppen ennek következménye, hogy többen veszik kezükbe korábban kiadott könyveimet, hisz mindegyik szellemi köldökzsinórral kötődik szülőföldemhez

– *Új kötete Áthallatszik a harangszó címmel jelent meg. Ejtene néhány szót erről a könyvről?*

– Amennyiben a lehető legrövidebben kellene megfogalmazni, az *Áthallatszik a harangszó* című kötet kvintesszenciáját, úgy az a következő: válasz 2004. december 5.-re, az azt megelőző hangulatkeltésre. A kötetben vallomásra bírt nagyszerű emberek nemzetiségi hovatarozásukban sosem kárpátaljaiként, de magyarként „szerepeltek” még akkor is, mikor erről szint vallani tabu volt. Bornemissza Eszter, Lator László, Bárány Sándor, hogy csak néhány nevet említsek, nem a cselédfeljárón „osontak be” az egységes magyar

szellemi életbe, ők és számtalan sorstársunk szaktudással, tapasztalattal, „földi értékekkel” érkeztek, gyarapították és gyarapítják az egységes magyar anyagi és szellemi kincstárát.

– *A könyv magyarországi bemutatóján megemlítette, hogy annak elolvasása után egy hölgy felkereste a 2004-es népszavazással kapcsolatosan. Ismertetné az olvasókkal az esetet?*

– Egy ismeretlen nyugdíjas hölgy az *Áthallatszika harangszó* című kötetem elolvasását követően bekopogtatott hozzám és „vallomást” tett a következőkről: az ominózus decemberi napon „nem”-mel szavazott, mert annyit tudott a kárpátaljaiakról, hogy üzemanyaggal, itallal, cigarettával kereskednek, s azért települnek át, mert otthon „nem férnek a bőrükben”, aktív tagjai a maffiaklánoknak. Könyvem elolvasása után lelki válságon ment keresztül, szégyelli magát, ugyanis a könyvben foglaltak döbbszerűen rá, hogy ők is a nemzet részei, hogy milyen értékeket hordoznak. Lelki megnyugvásaként bocsássuk meg neki rákényszerített tévelygését. Később értesültem, hogy néhány napon belül családjával Kárpátaljára látogatott – korábban sosem látogatott oda –, ahol több napot töltöttek; már ezért érdemes volt megírni a könyvet.

– *Ön egyaránt tagja a Magyar és a Ruszin Írószövetségnek. Mit gondol arról, hogy Magyarországon immár legalább fél tucat írószövetség létezik?*

– Arra nem vállalkozom, hogy szakszerűen ítélek, akár véleményt formáljak a féltucatnyi magyarországi írószövetség létjogosultságáról. Talán ez is a jellemző „magyar átok”: ahol két magyar összeül, ott három párt születik. De vannak sejtéseim, több esetben ez amolyan „ellenreformációs” folyamat kilométerköve, de az is lehet, hogy valós vagy vélt sérelmek kiváltotta reflexió, önreklámozás, kereseti lehetőség.

Egyöntetű, nincs szükség ennyi tömörülésre, mert ez csakis osztódás, nem gyarapodás. Bennem kíváncsi vagyok, elvárás fogalmazódik meg irányukban: ne vezéreljék őket önös érdekek, ne termeljenek bizsut igazgyöngyként, ne legyenek az egyetemes magyar szellemi élet idénymunkásai, egy irányba lendítsék azt a bizonyos szekeret!

– *Van egy szervezet, amelynek mindketten tagjai vagyunk. Mit gondol Ön a Kárpátaljai Írók, Költők, Művészek Magyarországi Alkotóközösségéről?*

– Ez a közösség most próbál kibontakozni, keresi önmegvalósításának lehetőségeit. A gyerek világra jött, még csak tipeg-topog, gügyög. A szülők, a rokonság kötelessége, hogy felnevelje, jó irányba vigye az újszülöttet. Vigyáznunk kell, hogy gálába öltöztetve ne csak ünnepnapokon vigyük ki az utcára, térre, parkba, hanem aktív része legyen a mindennapoknak, s ne legyen csepürágó.

Bízom abban, hogy ez a közösség egészséges táptalaja lesz a „veteménynek”. Erre van már példa, mivel a *Kárpátaljai Hirmondó* teret biztosít a kibontakozás útját járó fiatal költőknek, íróknak. A magyarországi érdeklődők ízelítőt kaptak/kapnak a kárpátaljai képzőművészek alkotásaiból, a Kárpátaljai Szövetség grémiumának aktív tagjai pályázatokon nyernek anyagi háttérrel szépirodalmi művek kiadására, szellemi lukulluszi lakomákat rendeznek.

Nem titkolt vágyam: évenként megjelenő antológia a közösség égisze alatt, amely magába foglalná az elmúlt esztendő szellemi kalászatát. Nem lenne – továbbá – eseménytelen és eredménytelen a közösség, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja *Együtt* folyóiratának akár évente meghirdetésre kerülő irodalmi és képzőművészeti pályázata sem a kárpátaljai magyar szervezetek (és média) közreműködésével, ami a szakmai értéken túl demonstrálná az együvé-tartozás eszméjét.

– *Ha kárpátaljai irodalmárral beszélgetek, mindig felteszem a kérdést: mit gondol a mai kárpátaljai irodalomról? Jelenéről, jövőjéről, az egyetemes magyar irodalmon belül elfoglalt helyéről?*

– A véleménynyilvánítást megelőző időben cucliztatott ellen-agitálás műveleg gerjesztett állapotából kiindulva talán azt is meg kell szavaztatni a magyarországi társadalommal, elismeri-e, hogy a „kárpátaljai” irodalom múltja, jelene és jövője szerves része az egyetemes magyar irodalomnak? Nem véletlenül tettem idézőjelbe a kárpátaljait, mert az én olvasatomban ez „csak” földrajzi definíció. A Kárpátalján élő és alkotó irodalmárok sejtccsoportjai, szervei, testrészei a magyar irodalmi testnek. Ha a világljáró Faludy György, Márai Sándor, a Párizsban élő és alkotó Méray Tibor, a németországi Schneider Izabella jelenléte és értékviselése a magyar irodalomban magától értetődő, akkor ez a tény nem kérdőjelezhető meg Vári Fábíán László, Nagy Zoltán Mihály, Kovács Vilmos, Fodor Géza, S. Benedek András, Penckófer János, Bakos Kiss Károly – csak néhány kiragadott név az örömtelien gazdag „kínálatból” – esetében sem.

A szellemi virágcsokorban hatványozottan esztétikai és anyagi érték minden egyes virág, együtt meg pláne. Csak gazdagítja, még élvezhetőbbé teszi ezt az együttest a szirmokkal nem büszkélkedhető, de a szálakat forrasztófémként összetartó mirtuszág – így tökéletes, lélek-közeli hangulatot árasztó, a magyar földben kitermődött csokor.

LEVELEK BEREGBŐL

Felhős Szabolcs

– *Ha most egy állásinterjún lenne, mit írna bele önmagáról egy amerikai típusú önéletrajzba?*

– Apai ágon bánáti származású vagyok, anyám munkácsi lány, így anyám révén kárpátaljinak, szűkebb értelemben bereginek érzem magam, hisz itt is élünk, Vásárosnaményban. Magyar szakos középiskolai tanár vagyok. Feleségem Dr. Csiszár Sarolta, a Beregi Múzeum igazgatója. Három gyermekünk van: Enikő, Koppány és Dávid. Vallásos meggyőződésemmiatt az úgynevezett szocialista rendszerben elég zaklatott volt a tanári pályám. Tíz éve rokkantnyugdíjas lettem.

A beregi unitárius szórványgyülekezet kitartó missziós munkám eredménye. 1980 óta szórványgondnok vagyok, és 1992 óta foglalkozom a regionális irodalmi és kulturális *Partium* nevű folyóirattal. Most már teljesen ennek a lapnak és unitárius hitemnek élek.

– *Meglehetősen tevékeny társadalmi életet él, már több irodalmi és kulturális rendezvényen összefutottunk. Nos, ez a szerkesztői posztjából adódik, vagy úgymond „civilként” látogatja ezeket a rendezvényeket?*

– Mind hitemből, mind szerkesztői posztomból egyaránt adódik a közéletben való gyakori szereplésem. Meggyőződésemmiatt, hogy benne kell élnünk a közéleti vérkeringésben, mert csak így tudunk érdemben állást foglalni és utat mutatni.

– *Említette, hogy szórványgondnoki feladatokat lát el a magyarországi unitárius gyülekezetben. Hogyan került kapcsolatba az erdélyi eredetű egyházzal?*

– Az unitárius missziót én vállaltam, mivel úgy érzem, hogy a mai világban az eredeti jézusi tanítást leghívebben az unitárius hit adja vissza, másrészt annyira nyitott és toleráns, hogy erre lenne szüksége minden keresztény embernek. Szórványgondnoki teendőimet ebben a szolgálatban végzem Isten és embertársaim megsegítésére.

– *Nemrég részt vett a beregszászi Bereg Könyvesboltban megtartott Kovács Vilmos Emlékkonferencián. Milyen kapcsolatai vannak Kárpátaljával? Azt tudom, hogy baráti szálak fűzik Kudla Györgyhez és Bakos Kiss Károlyhoz.*

– A *Partium* folyóirat hatáskörét Ungvártól Temesvárig húztuk meg, mivel mi szélesebb körzetben értelmezzük a történelmi Partium területét. Tehát ebbe beletartozik Kárpátalja magyarlakta vidéke is. Ezen belül a beregi rész amúgy is szívügyem, ezért örömmel tartom a baráti kapcsolatot földijemmel, különösen, ha olyan tehetségesek, mint Bakos Kiss Károly.

– *Azt szokták mondani, hogy a pálosoké a legmagyarabb szerzetesrend, az unitárius pedig a legmagyarabb egyház. Hány tagja van ma Magyarországon az unitárius gyülekezetnek, és milyen tevékenységet folytatnak?*

– Az unitárius felekezet erdélyi gyökerű, tehát ott él a magyar unitáriusok zöme. Magyarországon a XVI. század óta jelen vannak, ha nem is folyamatosan. A központ mindig is Kolozsvár volt, az unitárius püspökséggel és a teológiai intézettel. Itt csak az áttelepültek és a hazai áttértek alkottak gyülekezeteket. A teljes létszámot nehéz megállapítani, mivel az áttelepülés és az itthoni áttérés folyamatos. Megközelítőleg 30-35 ezerre tehető a hazai unitáriusok lélekszáma. Hiába a „legmagyarabb egyház”, ám a történelmi körülmények és a nagypolitika így alakították az életünket.

– *Manapság Kárpátalján vannak unitáriusok?*

– Kárpátalján nincs unitárius gyülekezet, de szellemi és lelki értelemben van egy-két földim és lelki társam, akik igazi unitáriusok.

– *Első találkozásunkkor a bemutatkozás után azonnal leszögezte, hogy földik vagyunk, és ez a megnevezés a válaszaiban is sűrűn előfordul. Ön szerint mennyire sikerült közelebb hozni a határ szabdalta Beregvidék két részét? Nem gondolja, hogy Magyarország csatlakozása a schengeni határövezetbe mély szakadékokat eredményezhet a kárpátaljai magyarság és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei térség között?*

– Kulturális és lelki értelemben mi összetartozunk. Ezt a határok sem tudják szétrombolni. Én bízom a magyar vezetők rugalmas és nemzeti politikájában, amely áthidal minden szakadékokat. Másrészt a határ két oldalán élő magyarok mind kulturálisan, mind gazdaságilag egymásra vannak utalva, így szükségszerű a kapcsolattartás és annak folyamatos bővítése.

A MAGYARSÁG SZOLGÁLATÁBAN

Rétháti György

– Arra kérem, a Magyar Műveltség Szolgálat főszolgáló helyetteseként röviden mutassa be civil szervezetüket.

– A Magyar Műveltség Szolgálat (röviden: MMSzolg) megalakulása a közbeszédben rendszerváltozásként emlegetett folyamat kezdetéig nyúlik vissza. Tatár József, alapító elnökünk 1990-ben határozta el, hogy a határon túli magyarság és az anyaország közötti kapcsolat ápolására, a határon túli magyarok önazonosság-tudatának erősítésére, szülőföldjükön való boldogulásuk elősegítésére pártoktól független civil szervezetet hoz létre.

Tatár József kárpátaljai kötődésű, de az egész és oszthatatlan magyarság ügyének lelkes, önzetlen harcosa volt. Az ügy iránt elkötelezett embereket gyűjtött maga köré, és 1990-ben megalakította a Magyar Műveltség Szolgálatot. A szervezetnek önkéntesekből álló, húsz-harminc fős anyaországi magja volt. A határon túli területeken, így Erdélyben, Kárpátalján, Délvidéken és a Felvidéken csoportokat alakítottunk, amelyekkel az alapszabályunkban leírt célkitűzések megvalósítása érdekében tartottuk a kapcsolatot. A kapcsolattartás abból állt, hogy magyar nyelvű könyveket, parabola antennákat stb. juttattunk el határon túli csoportjainkhoz. Kultúrműsorokat szerveztünk a csoportok lakhelyének településein és Budapesten. Évenként közgyűlésre került sor a csoportok küldötteinek részvételével Budapesten, műsoros rendezvénnel egybekötve, ami megint csak az együvé-tartozás érzését erősítette mindnyájunkban.

Tatár Jóska bátyánk 2000-ben, 80 éves korában, de még aktív erejének teljében rövid, súlyos betegség után váratlanul eltávozott körünkől. Távozása nagy űrt hagyott körünkben. Közeli munkatársai közül többen elhatároztuk, hogy a nemzetmentő munka nem szűnhet meg alapítónk távozásával, és új vezetőséget választottunk. Az ügyvezető „szolgáló”-nak – mivel mindnyájan szolgálonak neveztük magunkat – Kozák Attila barátunkat választottuk, két helyettese: Szalontainé Kisgyörgy Zsuzsa és jómagam lettünk. Azóta is folytatjuk ezt a munkát, amennyire a körülmények és szűkös anyagi helyzetünk engedi.

– Úgy tudom, hogy az MMSzolg a leginkább hátrányos helyzetben lévő elcsatolt területeket, így Délvidéket és Kárpátalját igyekszik támogatni.

– A jelenlegi helyzet furcsasága, hogy a határon túli magyarság országonkénti csoportjai eltérő jogi helyzetbe kerültek. Egyes részek magyarsága – így az erdélyiek és a felvidékiek – a határok átjárhatósága tekintetében az Európai Unió bővülésével jobb helyzetűek lettek, míg Kárpátalja és a Délvidék magyarsága számára a vízumkötelezettség megalázó procedúrájának bevezetésével új vasfüggöny ereszkedett le. Ezért fordulunk különös figyelemmel Kárpátalja és a Délvidék felé.

– Miben nyilvánul meg a támogatás?

– A támogatás változatlanul az Alapszabály szerinti céljaink megvalósítására irányul. A jelenleg igen szerény anyagi lehetőségeinktől függően szervezzük a találkozásokat, kulturális rendezvényeket, könyvadományok célba juttatását határon túli barátainkhoz.

Az elmúlt időkhöz képest annyi előrelépést mégis elkönnyvelhetünk, hogy egy ideje internetes weblapunk – www.mmszolg.hu – és e-mail postafiókunk – mmszolg@tvnetwork.hu – is van, és így könnyebben elérhetőek lettünk.

– Milyen kárpátaljai kapcsolatokat épített ki a Magyar Műveltség Szolgálat?

– Kárpátalján több helyen is vannak kulturális kapcsolatokat ápoló csoportjaink. Ezek közül kiemelhetném a técsői Arany Ősz Művelődési Egylettel való együttműködésünket. Ennek egyik szép megnyilvánulása volt az elmúlt évben Budapesten bemutatott ének- és zenefesztivál, amit az Arany Ősz kórusával közösen rendeztünk meg. De vannak még kapcsolataink Ungváron, Beregszászban, Viskén és Homokon is.

– Mi az Ön, illetve az MMSzolg véleménye a Kárpátalján tapasztalható magyar–magyar szembenállásról?

– Mivel nem ismerem a helyi belső viszonyokat, sem lehetőségem, sem tisztém, hogy erről a kérdéskörrel véleményt vagy pláne ítéletet alkossak. Azt azonban általánosságban elmondhatom, hogy a szétszakított magyarság túlélésének egyetlen jövőbeli útja, ha az egyes közösségek személyi és ideológiai ellentéteiket félretéve együttesen lépnek fel elemi közös érdekeik védelmében. Szép példa erre, hogy a Felvidéken a három magyar párt a jelenkor követelményét felismerve néhány éve megalakította a Magyar Koalíció Pártját, s ezzel a jövőre nézve is biztosította a magyar érdekek képviselését a szlovák közéletben. Jó lenne, ha az életnek ezt a parancsoló szükségességét Kárpátalján is felismernék.

KÁRPÁTALJA IGÉZETÉBEN

Kovács Sándor

– Kovács Sándor szerint mit érdemes tudni Kovács Sándorról, az emberről, a tanárról és az íróról?

– 1954-ben, Eszenyben születtem. Az általános iskolát szülőfalumban, a középiskolát Csapon végeztem el, mindkettőt az anyanyelvemen, magyarul. Gyerekkoromtól kezdve két dolog valami megmagyarázhatatlan erővel kötötte le a figyelmemet: a matematika és a letűnt korok történései. Aztán, amikor életpályát kellett választanom, helyettem egy korszak rendszere tette ezt meg. Abban az időben ugyanis az egyetemi történelemtanulást a kommunista párttagsággal kapcsolták össze. Ez utóbbi számomra, aki egész élete folyamán meggyőződésesen vallja, hogy nem érdekcsoportokat, hanem ügyeket kell szolgálni, rémálom volt. Nem politizálok, soha egyetlen párt tagja nem voltam, és nem is leszek. És nem csak Magyarországon. Szeretném tisztázni: én ma sem pártállásfüggően szeretem a szülőföldemet; tetteket, ügyeket véleményezek és nem tömörléseket. Ennek ellenére előfordul, hogy valamelyik tevékenységemben valaki politikai elkötelezettséget lát, és a KMKSZ-szimpatizánsok UMDSZ-esnek tartanak, az UMDSZ-pártiak pedig KMKSZ-esnek. Ezek belemagyarázások. Szerintem éppen ez a bizonyítéka, hogy nem függök egyiktől sem, és nem vagyok elkötelezve egyiknek sem.

Érettségim után, 1971-ben felvételt nyertem az Ungvári Állami Egyetem matematika karára, melyet elvégezve matematikusi és középiskolai matematikatanári diplomát szereztem. Matematikus lettem, és közben a történelem iránti hiányérzet okozta őr megpróbáltam az idegenvezetésre való felkészülésben kiélni. 1972-től a Szeptnyik Nemzetközi Ifjúsági Utazási Iroda állományon kívüli (külső) tolmács-idegenvezetőjeként voltam alkalmazásban, és már akkor éreztem, ez igazi kihívás. Turistacsoportokat kísértem a Szovjetunió különböző térségeibe: Kijevbe, Moszkvába, Leningrádba, a Baltikumba, a Volga-mentére, Közép-Ázsiába, a Kaukázusba, Szibériába stb. 1976-ban elvégeztem az Exkurszbjuro Belföldi Utazási Iroda idegenvezetői tanfolyamát. Diákkoromtól komolyan foglalkoztatott Kárpátalja településtörténete. Autodidakta módon ismerkedtem meg Magyarország és szülőföldem történelmével (ebben az időben ilyen irányú oktatás a Szovjetunió iskoláiban nem volt).

1977-ben a Szputnyik Nemzetközi Ifjúsági Utazási Iroda főállású tolmács-idegenvezetője lettem, de még ebben az évben elfogadtam a felkínált matematikatanári állást szülőfaluam középiskolájában, ahol 22 éven át tanítottam.

Tanári pályám nagyon fontos kiegészítője lett szülőföldem múltjának kutatása. Látva a Kárpátaljával kapcsolatos tudatlanságot, illetve félretájékoztatást, minden eszközzel és minden lehetséges módon igyekszem egy hiteles Kárpátalja-képet kialakítani. A szovjetrendszer felbomlását követően, 1992 óta, kihasználva a szabad utazási lehetőségeket, az általam kalauzolt csoportokon keresztül felvállaltam szülőföldem népszerűsítését.

Legnagyobb meglepetésemre esténként az utasok az általam idézett legendákat, verseket elkérték, és kézzel átirták. Újra és újra azt kérték, írjam le az általam előadottakat, mert ez könyv formájában is érdekes. Hosszas töprengés után sikerült matematikusi szemléletem felett győzedelmeskedni és hozzákezdttem egy könyv megírásához. Ebben az is közrejátszott, hogy Kárpátaljáról szinte alig készült útikönyv, nem volt hiteles térkép, de még csak képeslapokat sem lehetett kapni. Fölfogtam, e vidék számára a gazdasági ellehetetlenülésből az egyetlen kiút az idegenforgalom. 1996-ban egy könyv, egy képeslapsorozat és egy kétnyelvű térkép megjelentetésével megkerestem a kárpátaljai magyar érdekképviselői szervezeteket. Süket fülekre találtam, senki nem volt hajlandó adni egyetlen fillér támogatást sem, ugyanakkor semmitmondó kiadványok támogatására elképesztő összegeket ítélték meg. Rádöbentem, tagságon kívüliségem nem csak a szovjetrendszerben volt hátrány.

Elképzeléseim megvalósítása az állatorvosi lóra emlékeztető idegenforgalom szempontjából nélkülözhetetlen volt, ezért támogatás nélkül jelentettem meg egy könyvet, egy ismeretterjesztő füzetet és egy képeslapsorozatot. Annak ellenére, hogy a kiadványok nagy keresletnek örvendtek, próbálkozásaimat a magyarság hivatásos megmentői még erkölcsileg sem értékelték. Alig akadt valaki, aki akkor az idegenforgalom fellendítésében partnerem lett volna.

Bezzeg, azóta már a vízcsapból is a kárpátaljai turizmus folyik, mint a régi pártrendszerben – ért hozzá mindenki, boldog-boldogtalan. Úgyis felfoghatnám, hogy népszerűsítési munkámat – amikor embereket győzködtem igazamról: a kárpátaljai kilátástalan helyzetből kivezető egyetlen lehetséges út az idegenforgalom –, siker koronázza.

Hm.

Nem igazán így képzeltem el szülőföldem turisztikai felfedezését.

– Mi készítette szülőföldje elhagyására?

– Erről nem szívesen beszélek, mivel kizárólag családi okok motiváltak, és nem holmi jobb élet reménye stb. Ha az utóbbi fontos lett volna számomra, akkor már jóval korábban, könnyedén megtehettem volna, hogy elhagyom szülőföldemet.

Ma Budapest egyik gimnáziumában tanítok.

– *Eddigi életműve Kárpátalja bemutatásával foglalkozik. A számos könyv, írás, térkép, fotó és film közül melyiket tartja a legfontosabbnak?*

– Mindegyiket. Ezek nem csak az én pályafutásom fontos mérföldkövei, hanem fontos kordokumentumként is felfoghatóak, mivel az adott időben egy nem professzionális kutató-szakember számára maximálisan az általam leírtak válhattak ismertté. A szerkesztésemben immár 4. kiadásban megjelent kétnyelvű Kárpátalja-térkép talán meghatározó a vidék megismerésében. Az pedig, hogy *Bús düledékeiden...* című könyvecskéből közel egy órás DVD-film készült, azt hiszem, önmagáért beszél. A *Máramarosi havasok* című filmünket négy évszakban, többek között helikopterről is egy nagyon jól felkészült, elszánt csapattal forgattuk. *Verecke* című könyvem azért fontos, mivel az ott állott milleniumi emlékművel kapcsolatban nagy volt a tudatlanság, ám nem igazán eredt senki annak felkutatására.

– *Úgy tudom jelenleg egy hosszabb terjedelmű, Kárpátalja minden települését bemutató művön dolgozik. Beavatná az olvasókat ennek kulisszatitkaiba?*

– Mivel Kárpátalját még az ott élők sem ismerik igazán, fel sem fogják, micsoda kincsek között élnek. Ezért vállaltam, hogy többedszer is végigjáróm a falvakat, térségeket, hegyeket, völgyeket, összegyűjtöm az ott heverő kincseket. Budapesten élve könnyebben hozzájútok a háttér-információkhoz. Hál’ Istennek, itt sok barátom, igazi segítőm is akad, akik önzetlenül megosztják velem Kárpátaljával kapcsolatos anyagaikat. A szabad időmet ez tölti ki.

Most fejezem be Kárpátalja teljes keleti, máramarosi térségének helyszínelését, a Fehér-Tisza forrásától kezdve a Csornahorán, a Hoverlán, a Bliznicán, a Gorgánokon, az ott eredő folyó- és patak völgyek falvain át egészen a Nagyág–Repinka vonaláig. E térség teljes kalauzájának kézírata kész, csupán a több mint 300 oldalas, színes, térképekkel ellátott könyv szerkesztése maradt hátra. Remélem, rövidesen az olvasók kezébe kerülhet.

– És aztán?

– Nos, Kárpátalja nyugati térsége következik.

– *Szerte Magyarországon tart előadásokat Kárpátaljáról. A magyar állampolgárok mennyire érdeklődnek Kárpátalja iránt?*

– Szülőföldemet nem csak a fővárosban, a rádiók, TV-k műsoraiban népszerűsítem, hanem több vidéki városban is tartottam előadást. Szigetváron, Sopronban, Tatán, Kiskunfélegyházán, hogy csak a legutóbbiakat említsem. Az előadásokon a hallgatóság kiállított fotóim és a vetített film segítségével is közelebb kerülhet Kárpátaljához. Az érdeklődés mindig nagy, nem egy esetben hallottam a szervezőktől, hogy jóval többen voltak kíváncsiak a Kárpátaljáról szóló előadásra, mint egy más témájúra. Ezt elsősorban a szülőföldem iránti tisztelet miatt tartom nagyon fontosnak, és csupán másodlagosan vonatkoztatom azt személyemre. Az esetek többségében az előadásokon jelen vannak a vidékünket alaposan ismerők, és a kevésbé jártasak is. Ezek a feltett kérdésekből derülnek ki. Sok esetben nem csupán profán kérdéseket tesznek fel, hanem bizony egy-egy térség, a belső viszonyok, az életmód és szemléletünk mély ismeretéről tanúskodó kérdések is elhangzanak.

– *Mind a magyar politikum, mind a közvélemény hajlamos megfélekezni az itteni magyarokról. Ön szerint mi lehet az oka, hogy az elszakított részek közül Kárpátaljának a „mostohagyerek” szerepe jutott?*

– A második világháború után ez lett a legelzártabb elszakított nemzetest, amit a szovjet hegemonia miatt tabuként kezeltek. Ez az anyaországi köztudatban több mint négy évtizeden át negligálta Kárpátalját. Az ekkor felnőtté vált nemzedék ilyen tudatot (vagy tudathiányt) adott át a következő generációnak. Ennek legdurvább megnyilvánulása a már klasszikussá vált kérdés, amit a Szovjetunióba érkező magyarországi turista (csakis a magyarországi, mert az elszakított területekről érkező magyar nemzetiségűek számára ez nem volt kérdés) a magamfajta idegenvezetőnek számtalanszor feltett: „Hol tanult meg ilyen szépen magyarul?” A beidegződések pedig akarva-akaratlanul ma is ott élnek nem csak a kisember, hanem a politikus fejében is. Levetkezni annak is nagyon nehéz, aki egyáltalán ezt szeretné.

„SZERETEM A HAZÁMAT, A MUNKÁMAT, ÉN ITT VAGYOK OTTHON...”

Darcsi Karolina

– Ha jól tudom, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Főiskolán diplomáztál és aktív KMKSZ tag vagy. Ezen kívül még mit érdemes tudni rólad?

– Valóban, 2002-ben a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán szereztem diplomát földrajz–történelem szakon, majd 2005-ben a Századvég Politikai Iskolát végeztem el és a Corvinus Egyetem oklevelét kaptam meg politikai szakértő szakirányon, jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának védés előtt álló PhD hallgatója vagyok, valamint lassan már hat éve a II. RFKMF tanáraként dolgozom. Magamat nem nevezném annyira aktív KMKSZ-tagnak, de tény, hogy 2006-tól a Beregszászi Városi Tanács képviselőtestületében a KMKSZ-frakció tagja vagyok, és a KMKSZ felkérésére részt veszek a Szülőföld Alap Önkormányzati, Együttműködési és Informatikai Kollégiumának munkájában.

– Mi is itt a szereped, a feladatod?

– Részt veszek a kollégium ülésein, ahol a pályázati kiírásokról, valamint a beérkezett pályázatok elbírálásáról születnek döntések.

– Mit szólna a Szülőföld Alap által nyújtott támogatások körül kialakult botrányokhoz?

– Ha jól emlékszem, a legtöbb botrány 2006-ban volt, elsősorban azért bírálták a Szülőföld Alapot, mert a pályázati források elosztása aránytalan volt, s tény, hogy nem felelt meg a kárpátaljai magyarság érdekeinek. Véleményem szerint a legnagyobb problémát a korábbi intézményrendszer átalakítása jelentette, amely egyrészt a rendszer leépítésével, politikai súlyának és a támogatások mértékének csökkenésével járt.

– Az idén méltányosan osztották el a támogatási összegeket?

– Hogy mit tekinthetünk méltányosnak, arról sokat lehetne vitatkozni, ez elsősorban nézőpont kérdése. Az Önkormányzati, Együttműködési és Informatikai Kollégiumban, ahol én is tag vagyok, a döntések meghozatala előtt mindaddig sikeresen tudtunk egyeztetni a kollégiumi tagokkal, ahol ugyanúgy figyelembe vették mind a KMKSZ, mind az UMSZ javaslatait.

– *Sosem gondoltál arra, hogy Magyarországon esetleg több lehetőség lenne a sikerebb érvényesüléshez, azaz: nem jutott még eszedbe, hogy elhagyd Kárpátalját?*

– Mint sokaknak, nekem is megfordult már a fejemben egy gondolat erejéig, hogy az anyaországban valamivel talán könnyebb lenne, de nem szeretném elhagyni a szülőföldemet. Az ember mindig megtalálja helyét a világban, legyen bárhol is; lehetőségek mindig vannak, csak tudni kell élni velük. Azzal, hogy itthon, a Főiskolán taníthatok kárpátaljai magyar fiatalokat az anyanyelvükön, úgy érzem, valamennyire a helyi magyarság megmaradásához is hozzájárulok, s ez jó. Szeretem a hazámat, a munkámat, én itt vagyok otthon, nem szívesen cserélném le. Persze nem tudni, mit hoz az élet, de ha tehetem, maradok.

– *Régebben részt vettél a nagyon sikeres Aréna tábor szervezésében. Mi a helyzet mostanában, részt vállalsz-e még hasonló programok szervezésében?*

– Az Aréna sátoztábort mi indítottuk el útjára, még a KMKSZ Ifjúsági Szervezetén belül. A szervezet legfontosabb céljai között szerepelt a Kárpátalján élő magyar ifjúság kulturális életének támogatása, segítése, nemzeti hagyományainak, anyanyelvének megőrzése és ápolása, nemzeti tudatának kialakítása és formálása. Mivel a kárpátaljai magyar fiatalságnak nem volt lehetősége arra, hogy itthon ilyen jellegű rendezvényeken részt vegyen, az Aréna sátoztábor megrendezésével be akartuk bizonyítani, hogy itthon is lehet jól táborozni, szórakozni, nem csak külföldön. Ekkor még diákok voltunk, azóta „kinőttük” az ifjúsági szervezetet, sokan közülünk családot alapítottak. Leköt a munka is, így már néhány éve kimaradtam a tábor és hasonló jellegű rendezvények szervezéséből.

– *Mit jelent számodra a szülőföld?*

– Nagyon fontos nekem. Itt születtem, itt nőttem fel, itt élek, itt a családom, itt vannak a barátaim, ez a hazám!

– Szerinted Magyarország megfelelően támogatja a kárpátaljai magyarságot, kifogástalanul képviseli az érdekeinket?

– Messze nem nevezném megfelelőnek és kifogástalannak a kárpátaljai magyarság támogatását. Tulajdonképpen 2002 óta sokat romlott a helyzet, mert a magyar kormány megszüntette a Magyar Állandó Értekezletet, megváltoztatták a státustörvényt; az egységes nemzetre való hivatkozás törlésével a kormány hozzájárult a kárpátaljai magyarság megosztásához, tehát nem a kárpátaljai magyarság érdekeit képviseli. További problémák is vannak a Magyarországra történő beutazással, a vízummal, a helyi oktatásüggyel kapcsolatban, amelyekre megoldás kellene, s ehhez elsősorban egy új határon túli magyarsággal kapcsolatos kormányzati stratégiára lenne szükség. Bízom benne, hogy lesz ilyen.

CSALÁDOT VÁLLALNI NAPJAINKBAN KÁRPÁTALJÁN

Pál Ferenc és Pál Andrea

– Ukrajnában egyre aggasztóbb a nemzeti kisebbségek, így a magyarság helyzete. Egy fiatal házaspár sorsa hiteles képet nyújthat a fennmaradásért folytatott mindennapi küzdelmekről. Kettőtök közül csak Ferenc dolgozik, Andrea háztartásbeli. A romló ukrajnai életkörülmények közepette hogy tudtok kijönni egy fizetésből?

Andrea:

– Igen, kettőnk közül csak Feca dolgozik. Nem túl jól jövünk ki az egy fizetésből, ezért Feca a nyolcórás munka után néha itthon vállal egy kis távmunkát. Anyuval élünk együtt, ő rokkantnyugdíjas, de mellette van állandó munkahelye, így ő is be tud segíteni.

Ferenc:

– Konkrétan: a napi nyolcórás munkahelyi tevékenység után hétköznaponként még háromórányit dolgozok részmunkaidőben. Ebben esetleg annyi a jó, hogy a három órában is azt csinálom, amit szeretek, és amihez értek. Ezzel a kiegészítéssel tudunk lényegében „átvésszeli” egy-egy hónapot. Ha nekem, esetleg Andreának beugrik még valamilyen kiegészítő munka, akkor abból tudunk tervezni esetleges nagyobb kiadásokat.

– Kissé előre szaladtunk. Azt hiszem, úgy illene, ha néhány szóban bemutatkoznátok!

Andrea:

– Pál Andrea vagyok. Nekem volt már előzőleg egy házasságom, abból született Alexandra kislányom. Ő most kilenc éves. Szandika hároméves volt, mikor a házasságunk megromlott, elváltunk. Később férjhez mentem Fecához, és nem sokkal ez után megszületett második kislányom – lányunk –, Zsófia. Ő most két éves.

Ferenc:

– Pál Ferenc vagyok, harmincöt éves. A házassággal kapcsolatban Andrea már elmondta a lényeges dolgokat.

– *Az első kérdéshez kapcsolódva: Ukrajnában, így Kárpátalján is rohamosan emelkednek az árak, egyre nehezebb a megélhetés. Sok házaspár még az „egyke” vállalását is alaposan meggondolja, ti pedig két gyermeket nevelték.*

Andrea:

– Igen, rohamosan növekednek az árak, a fizetés viszont kevés. Ha édesanyám nem segítene, akkor nagyon nehezen boldogulnánk, de ez fordítva is érvényes. Nagyon nehéz két gyermeket nevelni egy ilyen nehéz világban, de igyekszünk, mindent megteszünk, hogy jobb legyen, és ne legyen hiányuk semmiben sem. Harmadik gyermeket viszont már semmiképp nem tudnánk vállalni, pedig néha úgy érezzük, jó lenne egy kisfiú is.

Ferenc:

– Esetleg annyit tennék hozzá, hogy régebben sem volt egyszerű a megélhetés, ezért igyekszem optimistán tekinteni erre a témára. Elsődleges szempont, hogy a gyerekeknek megadjuk, amit csak tudunk, és esetleg jobb életet biztosítsunk számukra, mint amilyen nekünk jutott. De ezzel lényegében minden szülő úgy van.

– *A családi bevételből futja-e szórakozásra, kultúrára, kikapcsolódásra, vagy mindent felemésztene a megélhetés mindennapi költségei?*

Andrea:

– Sajnos, szinte mindent felemészt a mindennapos megélhetés. Nem járunk kulturális eseményekre, mert nincs rá időnk. Anyagilag sem engedhetjük meg magunknak a túlzott kiruccanásokat.

Ferenc:

– Tényleg az a helyzet, hogy nem igazán jut idő a munkám mellett szórakozásra, kikapcsolódásra. A hétköznapi túlélésén felül esetleg ki tudnánk gazdálkodni magunknak annyit, hogy egyszer-egyszer eljussunk szórakozni, de annak a pénznek is megvan a helye a családi kasszában.

– *Nem gondolkoztatok-e már azon, hogy elköltöztök Beregszászból? Esetleg Magyarországra vagy Ukrajna valamelyik gazdaságilag fejlettebb vidékére?*

Andrea:

– Szerintem minden ember fejében megfordult már ez a gondolat, hogy Ukrajnán kívül próbál szerencsét, de ehhez tudni kell áldozatot hozni, ami néha a békés családi élet rovására megy. Sőt, mivel gyerekeink vannak, nekünk már nehezebb.

Ferenc:

– Régebben szerencsét próbáltam Magyarországon, de nem jött össze az ottani lét. Őszintén szólva: egyáltalán nem vágyok Magyarországra, viszont lennének előnyei az ott-élésnek. Ilyen például az orvosi ellátás, ami Beregszászban és egész Kárpátalján gyenge szinten áll. Ukrajna belsejébe pedig végképp nem költöznék.

– *Szeretettel kötödtök Beregszászhoz, vagy a kényszer tart itt benneteket?*

Andrea:

– Nagyon szeretem az én kis városomat, hisz itt születtem, ide köt minden szép és rossz emlék. Nehéz életünk oka nem a város. Bárhol járhatok a világban, mindig haza fogok vágni Beregszászba, mivel itt „ittthon” vagyok! Nem érzem kényszernek itt-élesemet, csak a jó lehetőségek hiánya bosszantó.

Ferenc:

– Igen. Szeretek, szeretünk itt élni. Most már nem a kényszer tart ittthon, mint néhány éve, hanem a munkám, a családom is ideköt.

– *Gyermekeitek milyen tannyelvű iskolában tanulnak?*

Andrea:

– Még csak Szandika jár iskolába. Őt magyar iskolába íratunk be, a 4. sz. Kossuth Lajosba. Zsófit szintén magyar óvodába fogjuk beírni, utána pedig csakis magyar nyelvű iskolába fog járni.

Ferenc:

– Egyértelmű, hogy magyar oktatási intézményben fognak tanulni. Én is, a feleségem is az anyanyelvünkön tanultunk, és a gyerekeinknek ugyanez a „kiváltság” jár.

– *Manapság napirenden van egy, a kárpátaljai magyarok számára égető*

probléma, az ukrán nyelv ismeretének hiánya. Legutóbb a magyar diákok túlnyomó többsége megbukott az anyanyelvi szintet követelő ukrán érettségi vizsgán. Ti beszélitek az államnyelvet?

Andrea:

– Kicsit nehezen, de beszéljük. Ami gyermekeink érettségi vizsgáját illeti, attól még eléggé messze vagyunk, és csak reméljük, hogy mire odaérünk, addig a magyar iskolák jobb tantervek szerint fogják oktatni az ukrán nyelvet. Nagyon sajnáljuk a most érettségiző diákokat, mert nem a tanárok és a diákok hibája a siralmas eredmény. Sajnos, még ott tartunk, hogy Ukrajna magyar iskoláiban joggal kifogásolható az ukrán oktatási tanterv.

Ferenc:

– Makogom. Haha! Az orosz nyelvet annak idején nem az iskolában, hanem Huszton, a tanulmányaim során sajátítottam el. Ha nem is tökéletesen. Ukránul én még az iskolában nem tanultam, Andrea már igen. Ő is csak a középiskola utolsó évében és a szakközépiskolában próbálta elsajátítani az államnyelvet. Ezáltal a gyerekeinknek sem igazán tudunk segíteni az ukrán nyelv elsajátításában. Még jó, hogy anyósom ruszin származású, így tud segíteni Szandikának az ukrán leckék elkészítésében.

– Szerintetek egyfrissen egybekelt fiatal párnak – nemzeti hovatartozásuktól függetlenül – napjainkban milyen kilátásai vannak Kárpátalján?

Andrea:

– Az egyszerű munkásemlernek nem túl jók a kilátásai, akár ukrán, akár magyar nemzetiségű. De ha az ember kitartóan tanul, akkor az előbb-utóbb meghozza a gyümölcsét.

Ferenc:

– Ha valaki fiatalon kitűz maga elé egy célt, akkor évek múltán annak eredménye kell hogy legyen. Viszont kevés az ilyen fiatal. Én sem voltam ilyen...

Párban talán még jobban lehet érvényesülni. Egymás támogatása nagy segítség lehet. De mik a kilátások? Találkozhatunk pozitív és negatív példákkal is. Az a lényeg, hogy a kapcsolat legyen erős, mert a nélkül könnyen összeomlik a házasság...

– *Milyen távlati terveket szövögettek? Gyermekeitek jövőjét is a Vérke-parti városban képzelitek el?*

Andrea:

– Ha kitartóak leszünk, és továbbra is keményen fogunk dolgozni, a későbbiekben talán könnyebb lesz az életünk, vagy lesz valami eredménye. Mindenesetre könnyebb életről álmodunk mi is. És nem utolsósorban el szeretnénk jutni egy gyönyörű tengerparti családi nyaralásra.

Jó lenne, ha itt maradnának Beregszászban a gyerekeink, de ahhoz nagyon sok kitartásra és kemény tanulásra lesz szükségük, hogy majd nagyon jól fizető állásuk legyen.

Ferenc:

– Természetesen szeretnénk, hogy a gyerekek itt éljenek majd mellettünk, de racionálisan nézve úgy tűnik, ha maradnak az ukrán emelt szintű érettségi feltételek olyanok, mint most, akkor a gyerekeink továbbtaníttatására Magyarországon lesz csak lehetőség. Azt pedig tudjuk, hogy ha valaki ott fejezi be az egyetemet, a legkritikább esetben kerül vissza a szülőföldjére. De addig még sok víz fog lefolyni a Tiszán...

BEREGSZÁSZTÓL KAZAHSZTÁNIG

Somogyi Csaba

– 1972-ben születtem Beregszászon. A múlt század 90-es éveinek derekán felvettem a magyar állampolgárságot, majd visszatértem szülőföldedre. Jelenleg Kárpátaljától több ezer kilométerre, a kazahsztáni földgázmezőkön dolgozol. Mikor hagytad el Kárpátalját?

– 1997-ben kaptam letelepedési engedélyt, de rövidebb-hosszabb ideig már korábban is tartózkodtam Magyarországon, persze többnyire *illegálisan*.

– *Mi késztetett az áttelepülésre?*

– Az 1990-es évek elején, a Szovjetunió felbomlása után tapasztalható munkanélküliség és a balkáni állapotok.

– *Úgy tudom, az áttelepülésben Magyarországon élő édesapád is segített. Ugyanakkor szűkebb hazánk lakosságának többsége a nehéz helyzet ellenére maradt.*

– Na igen, kell hozzá némi ambíció, pénz és kitartás. Meg az „úgy sincs semmim, nincs mit vesztenem” felfogás. Idősebbek ezt a lépést már nem teszik meg. Ma már én sem mennék sehová. Maga az egész procedura olyan volt, mintha kínai génjeimet kellett volna bizonyítanom. Nagyszülők házassági, születési kivonatai stb. az 1920-as évekből – honnan??? De meglett, jók a királyi levéltárak.

– *Nem mentél messze, Nyíregyháza közelsége lehetővé tette számodra, hogy hetente hazajárh. S miután megkaptad a magyar állampolgárságot, éveken keresztül Beregszászon éltél. Hogy is van ez?*

– A 2007–2008-as éveket töltöttem újra Beregszászban. Ennek fő oka az volt, hogy valamiféle fejlődés mutatkozik az utóbbi években a térségben és egész Ukrajnában. Ez vonzott vissza Kárpátaljára, mint új lehetőségek színterére.

– Jó ideig Kárpátalján vállaltál munkát. Ez azt jelenti, hogy jobban megfizettek, mint Asztélyon túl?

– A fejlődésnek köszönhetően saját magam tudtam munkát vállalni, nem voltam kitéve a magyarországi vállalkozók kényének-kedvének, és persze anyagilag is megérte. De ami a legfontosabb: végül is OTTHON voltam.

– Most a messzi Kazahsztánban dolgozol. Pontosan hol, és hogyan kerültél oda?

– Adódott egy lehetőség, ami jó anyagiakat ígért, ráadásul szellemi munkára. A tengizi térségben dolgozunk egy nagy olajvállalat alvállalkozóiként. Régebben, a 80-as évek közepétől kezdődően több száz magyar dolgozott itt, de mára megcsappant a létszám.

– Idén nyáron Magyarországra látogatott annak a kazahsztáni magyar törzsnek néhány képviselője, amely állítólag genetikai rokonságban áll a magyarokkal. Neked mi a véleményed a kazahokról?

– Ha lenne is közünk a kazahokhoz, azonnal letagadnám, sőt, kikérném magamnak! Nem lehet leírni néhány szóban ezt a népet, de sajnos, semmi jót nem tudok róluk mondani. Középkori életszínvonal és barlangkori életfelfogás jellemző a lakosság hetven százalékára. A részletekbe ne menjünk bele, mert aki nem élt közöttük, úgysem hinné el a valóságot.

– Korábban írtad, hogy hamarosan nyugatabbra, Kijev térségébe visz a sorsod. Érdekes: magyar útlevele volt szükséged ahhoz, hogy Kárpátaljától keletre vállalj munkát?

– Itt véget ért a munkám, de valahol folytatnom kell. A mai magyar viszonyok nem kecsegtetnek semmi reményteli jövőképpel. Az ember oda megy, ahol megfizetik és élni tud. A mai Magyarországon fizetésből nem lehet lakást vagy házat vásárolni. Még kilátásba sincs erre lehetősége egy fiatalnak. Alბérletet fizetni annyi, mint munka, evés, alvás. Állati szint.

– Sokan sokféleképpen nyilatkoztak már ebben a témában, most tőled kérdezem: számodra mit jelent vagy jelentett kárpátaljai magyarnak lenni?

– Szerintem nem csak kárpátaljai, de minden határon túl élő magyar büszke a magyarságára, ami sokszor nem a legelőnyösebb számukra. Magyarországon könnyű és természetes, de külföldön magyarnak lenni – az valami. Erről a témáról jó néhány kötetet lehetne írni.

– Hogy Magyarországon könnyű és természetes magyarnak lenni, vitatható állítás, hiszen éppen a magyarság ellehetetlenítése zajlik. Nemsokára már magyar kérdésről fognak beszélni a „nagy tudású” megmondó emberek...

– Hát elég nagy szégyen egy 1000 éves európai nemzetre nézve, hogy itt tartunk, ahol. Ősapáink forognak a sírjukban.

EGY JOBB ÉLET REMÉNYÉBEN

Kosztyu Erika és Székely Viktor

– *Odahaza ismerkedtetek meg, már házasokként települtetek át Magyarországra. Mivel foglalkoztatok Kárpátalján?*

– Megismerkedésünket bizonyos szinten neked is köszönhetjük, ugyanis 1991 decemberében, amikor Sz. Andi születési bulijára akartunk meghívni, és a központon sétálgattunk, hátha arra jársz, éppen Viktorommal és Jaszival jöttél velünk szemben, és nekem nagyon megtetszett Viktor, úgyhogy megkértem Andit, őt is hívja el a bulira. Hát így kezdődött minden...

Viktor akkor utolsó éves egyetemista volt, Lembergben tanult az állami egyetemen, nekem pedig fél évem volt még az érettségiig.

– *Mutassátok be magatokat és a családokat.*

– Tökölön lakunk, most már van egy szép, éppen befejezés előtt álló családi házunk, két gyönyörű, és egyben „égedelem” fiunk: Soma hat, Máté három és fél éves. Viktor 1992-től testnevelő tanár a Tököli Általános Iskolában. Szeret sportolni, olvasni, és természetesen focit nézni! Én 1998-ban okleveles gazdasági agrármérnökként, agrárközgazdászként végeztem Gödöllőn, és 1999 óta – a szülések miatt rövidebb megszakításokkal – itt is dolgozom, a Vidékpolitikai Osztályon. Különböző vidékfejlesztési témájú tanulmány-fejezeteket dolgozom ki, idén először egy egész téma felelőse lettem. Nagyon szeretek olvasni, a családdal lenni, összejönni a barátaimmal egy-egy jó beszélgetésre.

– *Mikor és kizárólag gazdasági okok miatt települtetek át Magyarországra?*

– Viktor rögtön az egyetem befejezése után, 1992 nyarának közepén eljött, leginkább szülői ösztönzésre, de talán így volt jó. 1996-ban lett magyar állampolgár. Én azon a nyáron felvételiztem az Ungvári Állami Egyetem magyar szakára, de sikertelenül, így egy évet otthon töltöttem, a Beregszászi Bankban dolgoztam és menedzserképző tanfolyamra jártam. 1993-ban sikeresen felvételiztem Gödöllőre, így az én kijövelelem tanulmányi jellegű

volt, bár kétségtelenül motivált a vágy is, hogy minél közelebb legyek Viktorhoz. Még egyetemi tanulmányaim utolsó évében, 1997 decemberében összeházasodtunk. 1998-ban, az egyetem befejezése után kértem letelepedési engedélyt, aztán az állampolgárságot, amit 1999-ben meg is kaptam.

– *Volt-e valamilyen hátrányotok abból, hogy Kárpátaljáról települtetek át? Az „ukránózásra”, kiközösítésre gondolok...*

– Az hiszem, abból nem származott hátrányunk, hogy hol születtünk, inkább a magyar állampolgárság hiányából, mivel két köztisztviselői álláslehetőséget is „elszalasztottam”, amelyekhez feltétel volt az állampolgárság.

Még az elején volt egy-két megjegyzés, ami valószínűleg az emberek tájékozatlanságából eredt. Egyszer például megkérdezték tőlem, hogy tudtam ilyen jól megtanulni magyarul, hiszen nincs semmi akcentusom. Azt válaszoltam, hogy jó a nyelvérzésem...

Viktor az áttelepülése után pár évig fociizgatott, és néha a meccseken szóltak be neki, de ezt is csak a drukk hevében tették. Nem igazán foglalkozunk ezekkel a megjegyzésekkel. Ha ugyanis túl sokat foglalkoznánk vele, biztosan minden negatív hatásban felfedezhetnénk valamit, amit összefüggésbe hoznánk kárpátaljai származásunkkal, és az eléggé megkeseríthetné az életünket.

– *Nincs honvágyatok? Milyen gyakran jártok haza?*

– Honvágyunk szinte folyamatosan van. Amikor hazamegyek, mindig kis bizsergést érzek a gyomromban, a torkomban, és keresem tinédzserkorom érzéseit. Legutóbb, amikor otthon voltunk, Viktorral végigjártunk minden régi helyet, ahol annak idején randiztunk, összejöttünk a haverokkal. Évente háromszor-négyszer jutunk haza, leginkább az ünnepek alkalmával és nyáron. Ha a határforgalom kicsit gyorsabb lenne, biztosan gyakrabban hazamennénk!

– *Ha most, ilyen tapasztalatokkal kellene döntenetek, újra az áttelepülés mellett döntenétek?*

– Azt hiszem, annak idején mindketten jól döntöttünk, de abban is biztos vagyok, hogy ha otthon maradunk, akkor is megtaláltuk volna a számításainkat, és ugyanilyen boldogok lennénk. Nehéz erre a kérdésre határozott igennel, vagy nemmel válaszolni, de úgy gondoljuk, talán újra az áttelepülés mellett döntenénk.

– Figyelemmel kíséritek a kárpátaljai közéletet? Mit gondoltok a fokozódó magyarellenességről?

– Sajnos, erre a kérdésre azt kell válaszolnom, hogy nem igazán. Amit a híradások közölnek, arra természetesen odafigyelünk, és kérdezősködünk az otthon maradottaktól, mi a helyzet, milyen események zajlanak, de külön nem fektetünk erre energiát. Ezt egy kicsit szégyellem is, a jövőben majd törekedni fogunk, hogy nagyobb legyen az aktivitásunk ez ügyben.

Úgy véljük, a magyarellenesség leginkább a politikai döntéshozókra jellemző. Az ott élő emberek mindennapjaiban nem tudunk magyarellenessé megnyilvánulásokról.

– Ha módotokban állna, milyen téren segítenétek az otthon maradottakat?

– Szívesen képviselnénk az érdekeiket megfelelő fórumokon, támogatnánk a magyar nyelvű oktatás, a magyar kultúra fennmaradását. Sajnálattal hallottuk például, hogy a beregszászi színház művészei nem otthon, hanem Debrecenben érvényesülnek. Úgy gondoljuk, több olyan előadást, programot kellene szervezni, ahol a magyarországi közönség előtt mutathatnák be az ott élők különböző tudásukat, a jegyek bevételeiből pedig természetesen őket támogatni. Ha viszont van elég ilyen rendezvény, akkor nagyobb reklámot kellene adni, hogy mi, akik ott születünk és itt élünk – márpedig vagyunk elegen – minél többen részt vegyünk rajtuk, és ez által támogathassuk az otthoniakat!

– Budapesten, a Magyarok Házában működik egy szervezet, a Kárpátaljai Szövetség, amely az áttelepült kárpátaljaiakat fogja egybe. Elvben éppen azért alakult, amiről te beszéltél. Halottatok már róla, vagy esetleg a tagjai vagytok?

– A szervezetről mintha már hallottam volna valahol, de nem ismerjük, és nem tudunk róla semmit, bár én biztosan szívesen lennék a tagja.

HATVANÉVES AZ UNGVÁRI MAGYAR MELÓDIÁK EGYÜTTES

Nagy Anikó

– 60 év nagy idő. Beszélne nekünk a kezdetekről, a „hőskorszakról” és az együttes tagjairól?

– A Magyar Melódiák immár több évtizede Kárpátalja egyetlen hivatásos magyar együttese, 1948-ban alakult. Az együttes útját sikerek fémjelezték, igen népszerű volt, a magyar ajkú közönség gyakran jött el a nótaestekre. A hazai bemutatkozások után kijevei, moszkvai turnék következtek. A legtehetségesebb muzsikusból álló zenekar és szolistái olykor hosszú hónapokon át egyfolytában turnéztak műsoraikkal a volt Szovjetunió végtelen térségein, miközben Jaltától, Batumitól Kamcsatkáig és Murmanszkig megismerték a nevüket. Szeretnék pár kiváló zenészt felsorolni ebből a korszakból. Híres prímások: Galambosi Gyula, Lehoczky Gyula, Bundzik József; híres szolisták: Zeke Gyula, Némethy Ferenc, Kiss Valéria. A 60-as évek elejétől az együttes tagja volt Szmericskó Ferenc híres gitárművész, aki több mint negyven évig zenélt a Magyar Melódiákban. A 70-es évek derekán a művelődési minisztérium hozzájárulásával újjászerveződött az immár nagyrészt zenei ismeretterjesztéssel foglalkozó, kamarajellegű együttes. A művészeti vezetést Márton István vállalta. Az újjáalakult együttes elsődleges feladatául a zenei anyanyelv ápolását tűzte ki célul maga elé. A tiszta, népi forrásból merített dallamokat Márton István színvonalas feldolgozásai és az avatott tolmácsolás valóban a művészet magas palettájára emelte. A kamaraegyüttes leghíresebb művészei: Némethy Ferenc, Czipola Gizella, Medvigy Mihály, Németh Márta, Landa Anikó, Szakasz József, Boniszlavszky Tibor, Lábik Klára, Ukrajna népművésze.

– Háttér-információ után kutatva olvastam, hogy jelenleg nem igazán stabil az együttes helyzete. Voltaképpen milyen forrásból tartják fenn magukat? A kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek mennyiben segítenek?

– Az együttes helyzete valóban nem volt mindig stabil, de négy éve Korolenkó Ilona személyében új művészeti vezetőt kapott, aki a baráti légkör megteremtése mellett odafigyel a zenei színvonal emelésére, s így a

szakemberek szerint igazán nívós a zenekar munkája. 2006-ban a Magyar Melódiák megkapta a Zádor Dezső Művészeti Díjat. Az új darabokat az együttes részére Korolenkó Volodimir dolgozza fel és hangszereli. A most működő Magyar Melódiák tagjai: Korolenkó Ilona – hegedű, művészeti vezető; Holovej Olga – hegedű; Koljádzsin Sándor – klarinét; Korolenkó Volodimir – cimbalom, népi fúvós hangszerek; Szvid András – nagybőgő, ének; Kiss Gabriella – műsorvezető; Havata Diana – cselló; Berlanyuk–Nagy Anikó – ének.

Együttesünk az Ungvári Filharmónia keretein belül működik, állami fizetést kapunk, ami nem sokkal több, mint a minimálbér. Emiatt zenészeink kénytelenek több helyen dolgozni.

– *Mi az oka annak, hogy a nagy múltú magyar együttest még szűkebb hazánkban sem ismerik igazán?*

– A szereplési lehetőségek eléggé korlátozottak. A művelődési intézményekben, klubokban, kultúrházakban sok helyütt nem megfelelő a termék állapota, hiányzik a fűtés. Ez kielezi a problémákat, megfeszíti a húrt, csak az a kérdés, mennyit bír ki ez a húr szakadás nélkül. Mert talán a kultúra, a szellemi érték mégsem vehető egy kalap alá sok egyéb termékkel. Egy ilyen együttes talán mégiscsak megérdemelne némi plusz dotációt akár az állam, akár a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek részéről. Ha anyagilag nem is támogatnának, legalább segítenének megszervezni néhány koncertet, vagy szponzorokat keresni. A kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek nem sok figyelmet szentelnek az együttesnek. Meghívásunk ellenére még új műsorunk bemutatóját sem tisztelték meg jelenlétükkel. Sokszor fordultunk már hozzájuk, de mindig süket fülekre találtunk.

– *Ön szerint milyen intézkedésekre volna szükség, hogy az együttes fennmaradhasson és rendezett körülmények között működhessen?*

– Amint már mondtam, több támogatásra van szükségünk, főleg a magyar szervezetek részéről.

– *Hol szoktak fellépni és milyen repertoárral?*

– Fellépni iskolákban, szanatóriumokban, művelődési házakban, fesztiválokon és az Ungvári Filharmóniában szoktunk. A közelmúltban

voltunk fellépésen Kijevben, Ivano-Frankivszkban és Ternopilban. Sok meghívás érkezik más városokból is, de ezekhez az utazásokhoz nincs anyagi keret. Repertoárunk felöleli a magyar zene valamennyi területét. Műsorunkon Kodály, Bartók, Brahms, Zádor, Márton, Bihari, Lavotta, Lehár, Kálmán, Huszka, Kacsóh és más zeneszerzők művei szerepelnek. A magyar népdalfeldolgozások mellett más kárpátaljai nemzetiségek zenéjét is előadjuk.

– *A fennállásának 60. évfordulóját ünneplő együttes mellett az olvasókat bizonyára Nagy Anikó személye is érdekli. Mi az, amit fontos tudni Önről?*

– Magamról csak annyit, hogy Beregszászban születtem, a Kossuth Lajos Középiskolában végeztem el középiskolai tanulmányaimat. Ezután az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskolában tanultam, majd a Bányai Zeneiskolában tanítottam. Tíz évvel ezelőtt meghallgatásra jelentkeztem a Filharmóniába, és azóta a Magyar Melódiák tagja vagyok. Tizenhat évvel ezelőtt férjhez mentem, van egy tizenöt éves lányom, Krisztina.

– *Legközelebb hol láthatja és hallhatja önöket a nagyjéremű?*

– Az együttes fennállásának hatvanadik évfordulójára koncertsorozattal készülünk, amelynek keretében zenekarunk tagjai szólókoncertet adnak. Saját szólókoncertemre meghívtam fellépni unokaöcsémet, Csobolya Józsefet, aki Magyarországon előadóművész. Ezt a koncertet a nagy magyar operett-szerzőknek szenteljük, és Beregszászban, illetve az Ungvári Filharmóniában mutatjuk be. A sorozatot gálakoncerttel zárjuk, amelyre meghívjuk a régi tagokat. Ezúton is szeretnék üzeni azoknak, akik az eltelt hatvan év alatt a Magyar Melódiákban zenéltek, hogy jelentkezzenek a filharmóniában vagy ezeken a telefonszámokon: 61-33-22, 8-050-560-14-39.

„SZÍVEMBEN AZ ŐSI ORSZÁG AZ OTTHONOM...”

Zoltáni Zsolt

– *Ha egy rövid életrajzot kellene megírnod magadról, mi az, amit semmiképpen nem hagynál ki belőle?*

– Természetesen elmaradhatatlan, hogy honnan származom. Székelyderzsből, Erdély egyik szép falucskájából. Szegény családból való származásom ellenére saját erőmből sikerült megvalósítanom az álmomat, hogy előadóművész legyek. Azért választottam ezt a pályát, hogy adni tudjak az embereknek, kicsiknek és nagyoknak valami olyat, aminek mondanivalója van, amittől kikapcsolódnak, feltöltődnek, új erőt kapnak a mindennapi életükhöz. Előadásaim során a szeretetet, az összetartást és az egymás iránti tiszteletet hirdetem.

Megemlíteném még kis tanítványaimat, mert számomra öröm, hogy a felnövekvő generáció érdeklődik múltunk iránt, nagy élvezettel tanulják a verseket és a gitározást. Hat éve foglalkozom gyerekekkel, ebből öt évig önkéntesként foglalkoztam hiperaktív gyerekekkel, akik sikereket értek el különböző zenei versenyeken.

– *Mióta foglalkozol zenével? Eleve előadóművésznak készültél? Apropos: milyen megnevezéssel illeted magadat?*

– 1994-ben billentyűn kezdtem el tanulni, de tanulmányaimat abba kellett hagynom, mert besoroztak. Katonai szolgálatom alatt elkezdtem gitározást tanulni. Leszerelésem után beiratkoztam egy hároméves klasszikus gitáriskolába, amit sikeresen be is fejeztem.

Zenekari próbálkozások voltak Erdélyben, ez alatt az idő alatt kezdtem verseket és dalokat írni, mert hittem, hogy egyszer a nagyközönség is megismeri szerzeményeimet.

2001-ben jelentkeztem a Dévai Nagy Kamilla által alapított Krónikásének Zeneiskolába, ahová felvételt nyertem, és híres előadóktól tanulhattam meg az előadó-művészet fortélyait. Az iskolai évek alatt rengeteg előadáson vehettem részt, így gyakorlati tapasztalatokat szerezhettem a tekintetben, mit jelent kiállni a színpadra és akár több ezer ember előtt énekelni.

Gyerekkoromban nem előadóművésznek készültem, a szüleim más pályára indítottak. Ennek ellenére, amikor tehettem, énekeltem, az első gitárt is a szüleim tudta nélkül vásároltam. Nem adtam fel az álmaimat, pedig a sors sok követ gördített eléem.

Mivel repertoáromban elég sok stílus megtalálható – megzenésített versek, dalok, népdalok, saját szerzemények –, így elég nehéz kategorizálni magam. Talán énekes-gitáros előadóművésznek nevezném magamat.

– Hol szoktál fellépni? Voltak már nagyobb koncertjeid?

– Különböző rendezvényekre kapok felkérést. Állami ünnepek, karácsonyi rendezvények, emléktábla-avatások, évfordulók, egyházi rendezvények, falunap, gyerekeknek szóló rendezvények stb.

Már a krónikás évek alatt is szerepeltem önállóan a Hungexpo rendezvényén, Budapesten, kb. kétezer ember előtt. Legutóbb a szülőfalumat, Székelyderzset bemutató rendezvényen szerepeltem Erdélyben, közel 350 ember előtt a székelyudvarhelyi művelődési házban. Májusra egy újabb nagy rendezvény kapcsán visszahívtak Székelyudvarhelyre.

– Mint tudjuk, a zenében számtalan stílus létezik. Neked melyek a kedvenceid? Mivel az idei a reneszánsz éve, meg kell kérdezem: hogy állsz ennek a kornak a zenéjével?

– Kedvenc zenei stílusomat a szerzeményeim tükrözik, amelyekben ötvözőm a népdalt, a bluest, és a világzenét. Zenei repertoáromban nem szerepelnek reneszánsz megzenésítések, de ettől még ennek a kornak a zenéjétől sem zárkózom el, szeretettel hallgatom azokat is. Igen, az idei év a reneszánsz éve, de azért teret kap más korok zenéje is.

– Gondolom, a te életedben nagy szerepet játszik a hit. Mit jelent számodra unitáriusnak lenni?

– Igen, a hit mindennél fontosabb az életben, hit nélkül nincs élet. Unitáriusnak kereszteltek, ebben a hitben nevelkedtem, ebben a hitben vallom, hogy egy az Isten, aki fenntart és igazgat minket. Más felekezetű templomokban is fellépek, hiszen egy az Istenünk, és a hitünket mi magunk határozzuk meg.

– *Mi az UART és mióta vagy a tagja?*

– Az UART nem más, mint az Unitárius Alkotók Társasága, amelynek célja, hogy összefogja az unitárius vallásban nevelkedett és hitben élő gondolkodókat és alkotókat, minél több emberrel ismertesse meg az unitárius vallást. Az UART-nak 2004 óta vagyok tagja.

– *Tavaly megjelent egy CD-d. Beszélne erről bővebben?*

– Két hanglemezem jelent meg tavaly, az első áprilisban. A krónikás-vizsgakoncertem egyben lemezbemutató koncert is volt. Szerzői kiadásban jelent meg *A hegyek közt felsüt a nap* című, kilenc saját szerzeményt tartalmazó lemezem, amely egy kis történetet foglal magába 1506-tól napjainkig, s egyben életemet és hitvallásomat mutatja be.

A második, karácsonyra kiadott hanglemez címe *Jégvirág az ablakon*. Ez a lemez a télről, a szeretetről, az otthonról szól. Két saját szerzeményem található rajta, a többi dal ismert magyarországi és kevésbé ismert határon túli zeneszerzőktől, és megzenésített versekből válogatva került a lemezre. A lemezbemutató koncert a füzesgyarmati unitárius templomban volt.

Dolgozom a következő lemezen, mely általam megzenésített verseket fog tartalmazni. A tervek szerint jövő év elején lesz a bemutatója, valószínűleg a Heltai Gáspár Unitárius könyvesboltban.

– *Először a Kárpátaljai Szövetség rendezvényén találkoztunk, ahol te is felléptél. Milyen kapcsolatod van szűkebb hazámmal? Mit tudsz róla?*

– Nagyon nagy öröm volt számomra, hogy a Kárpátaljai Szövetség rendezvényén léphettem fel, mint erdélyi. Hasonló a sorsunk, hiszen valamikor egy lobogó alá tartoztunk, és minket is elszakítottak az anyaországtól. Annyi a különbség, hogy mi egy picivel többen vagyunk Erdélyben, mint a kárpátaljai magyarok. De egy nehézségben küszködünk, ami nektek még nehezebb, hogy megmaradjatok annak, amik vagytok, aminek születtetek. Remélhetőleg közelebbről lesz lehetőségem megismerni Kárpátalját. Sajnos, a határok eddig elszakítottak egymástól. Ahányszor Kárpátaljáról esik szó, elsősorban Munkács szép vára, Beregszász, Ungvár jut eszembe és az ott élő emberek.

– *Erdélyben vagy Magyarországon képzeled el további életedet?*

– Elsősorban Magyarországon, hiszen jelenleg itt tartózkodom, itt alakultak ki a lehetőségek, és a feleségem is magyarországi. Természetesen nincs kizárva, hogy egyszer majd visszaköltözzök Erdélybe, hiszen az az én szülőföldem. Szívemben az ősi ország az otthonom, így jelenleg Magyarországon is „otthon” vagyok.

„SZÁZ SZÁZALÉK MAGYAR”

Sziva Balázs

– *Úgy tudom, a te ötleted volt a zenekar neve. Nem féltél attól, hogy ez az elnevezés bizonyos körökben nemtetszést vált ki, ami szűkítheti a koncert-lehetőségeket?*

– 1994-ben, gimnazista srácként alapítottuk a bandát és valamilyen figyelemfelkeltő elnevezést akartunk választani a formációnak. Ebben az évben az egykori kommunisták számos volt szocialista országban visszatértek a hatalomba. Ez nagyon bosszantott minket és azért vettük fel a *Romantikus Erőszak* nevet, mert úgy gondoltuk, ha más eszközünk nincs is, a zene erejével felvesszük a harcot a nemzetet megosztó hazaárulókkal szemben. Éppen úgy, ahogy az 1956-os pesti srácok, csak molotov-koktélok helyett a hangszerünkkel.

– *Együttesetek a megalakulás óta többször is újjáalakult. Ha stílus szerint kellene jellemezned, a Romantikus Erőszak voltaképpen skinhead vagy nemzeti rockzenét játszik?*

– Magyarországon a nyolcvanas évek második, és a kilencvenes évek első felében egyedül a skinheadek képviselték a hazafias gondolkodást az ifjúság körében. Nagy számban vettek részt a nemzeti rendezvényeken, tüntetéseken, felemelték szavukat a határon túli magyarokért. Mi ebből a szubkultúrából indultunk. Az évek során persze sok minden megváltozott. A zenénk és szövegeink is finomodtak. A magyar népzene felé fordultunk és a hangzásunkat számos népi hangszer gazdagította. Ma már nemzeti rocknak hívják ezt a zenei stílust, de soha, senki kedvéért sem tagadnánk meg a múltunkat!

– *Az idők során vezető szerepkörbe kerültek a magyarországi nemzeti érzelmű zenekarok körében. Ma már biztosan nem fordulnak elő olyan esetek, mint 1995-ben a Diákszigeten, ahol két dal után leparancsolták az együttest a színpadról.*

– A Sziget Fesztivál sohasem fogadta tárt karokkal a nemzeti zenekarokat. Tudommal mi vagyunk az egyetlen olyan banda, amelyik valaha is fellépett ezen a rendezvényen. Mindez tulajdonképpen egy véletlennek volt köszönhető,

mert egy másik banda az utolsó pillanatban lemondta a fellépését, és mi az ő helyükre ugrottunk be. A szervezők valójában nem is tudták, kik vagyunk, és a hazafias kiállítás kiverte náluk a biztosítékot.

– *Aktívan politizáltok, hiszen legutóbb, az október 22-i Szabadság-téri rendezvényen is felléptetek. Van-e saját koncepciótok vagy minden hasonló felkérésnek eleget tesztek?*

– A zenekar közvetlenül nem kötődik egyetlen párthoz vagy politikai szervezethez sem, és ez az évek során nem is változott. Ellenben minden olyan esemény mellett kiállunk, amit helyesnek és követendőnek tartunk.

– *A felkéréseknél maradva: annak dacára, hogy a Romantikus Erőszak zenéje a legtöbb tévénél és rádiónál indexen van, évente számos koncertet adtok, többek között az elszakított részekben is. Felléptetek-e már Kárpátalján?*

– Sajnos, ez idáig még nem, de nagyon szeretnénk, ha a közeljövőben lehetőség nyílna rá. A magyar történelem jelentős eseményei kapcsolódnak a szülőföldetekhez. Nagy élmény volna számunkra – mondjuk – Munkácson vagy Beregszászon muzsikálni.

– *A határokon kívül rekedt területek közül Kárpátaljának igencsak mostoha szerep jutott. Még a magukat nemzeti érzelműnek vallók is keveset tudnak szűkebb hazánkról, mint ahogy a zenekarok is ritkán választják dalaik témáját. Várható-e, hogy a Romantikus Erőszak a közeljövőben Kárpátaljáról írjon dalt?*

– A következő sorlemezre minden bizonnyal.

– *Előző kérdéséből talán úgy tűnhetett, túlságosan rámenős vagyok, de valahol elsomorít a velünk szemben tanúsított mellőzöttség. Idén emlékezetes koncertet adott Beregszászon a Kárpátia, felvetődött, hogy jövőre a Magna Hungaria is fellép Kárpátalján. Ha meghívást kapnátok, eljönnétek ti is koncertezni a Kárpátok lábaihoz? Petrás János a megmondhatója, nálunk is zeneértő közönség várna rátok.*

– Ha lesz, aki megszervezi, rajtunk nem fog múlni. Az útiköltség megtérítésén kívül mást nem kérünk.

– *Most, a 2008-as esztendő elején mit üzensz a kárpátaljai magyaroknak?*

– A nálunk uralkodó politikai elit 2004-ben valóságos merényletet követett el a magyarsággal szemben azzal, hogy a határon túli véreink ellen kampányolt. Fel kell nyitnunk minden honfitársunk szemét ebben a kérdésben. És ebben nagy szerepet játszathatnak a nemzeti rockegyüttesek is. Én hiszek abban, hogy még a mi életünkben újra egyesülni fog a magyar nép! Ahogy egy dalunkban énekeljük: „E gránitölben egy a sors örökre!”

A CIKLON MULTÁVAL

Balázs László

– *Mostanában nem sokat hallottam rólad. Mióta élsz Magyarországon, hogy alakult az életed, zenei pályafutásod?*

– Nos, immáron lassan tizenöt éve Budapesten élek családommal, két tündér leányommal – Annával és Lillával. Maximálisan csak a zenével foglalkozom, különböző projectekben tevékenykedem, ami nagyon széles stíluspektrumot ölel át.

– *Apósodtól, Schober Ottótól tudom, jelenleg egy szalonzenekarban énekelsz – csak nem Pataki Attila nyomdokait követed? A tréfát félretéve, meséld erről a zenei vállalkozásodról.*

– Nos, valóban zongorázom és énekelek egy szalonzenekarban, de ebben a zenekarban a standard jazz zenétől, a 70-es évek retro disco zenéjéig szinte mindent játszom, Pataki pedig mulatós zenét énekelt. A szalonzene nem a szívem csücske, de ez a munkám, ehhez értek. Zenélek, hangszerелеk, fellépek, és egy budapesti stúdióban is tevékenykedem.

Fő zenekarom egy funk zenekar, a Face, amely jelenleg első albumát rögzíti, valamint egy Friday Night Express nevű funkos, jazz-es banda, amelyben zseniális zenészekkel dolgozhatok együtt, olyanokkal, akikről még álmodni sem mertem volna. Rengeteget tanultam tőlük. Említhetném Hetsch Lászlót, Koszorú Attilát.

Ezen kívül nemrég készítettük el a Megasztárból ismert Kandeck Evelyné *Buli suli* című albumát, amit én hangszereltem, és írtam is pár számot a legendás Szigeti Edittel.

– *Mennyire kötődsz a szülőföldhöz? Szoktál dalokat írni Kárpátaljáról?*

– A szüleim jelenleg is Beregszászban élnek. Amennyire elfoglaltságom engedi, hazalátogatok. Igaz, otthon egyre kevesebb az ismerős arc, infrastrukturálisan viszont egyre több pozitívumot észlelek.

Kérdésem második felére azt tudom mondani, hogy nagyon elmentem a jazz irányába, és egyre inkább instrumentális dolgokat írok, nincs írói, költői vénám. Zenei műzsáim csodálatos kislányaim.

– Sajnos, tapasztalatból tudom, hogy az áttelepült kárpátaljai magyarok ritkán alkotnak közösséget. Nekem úgy tűnik, mintha minél gyorsabban „asszimilálódni” szeretnének. Mi erről a véleményed?

– Szerintem így nem lehet általánosítani. Én nem úgy választom meg a barátaimat és a közösségemet, hogy ki hol született. Nálam minden ember egyformán tiszta lappal indul, aztán majd kiderül. A kárpátaljai magyarok között is van többféle ember, és ez igaz az anyaországra is. Nem kell magyaráznom neked, hogy nem csak politikailag kétpólusú ez az ország. Egyébként ahhoz, hogy megmaradj, mindenképpen szükséges az asszimilálódás, habár engem soha semmilyen hátrányos megkülönböztetés nem ért amiatt, hogy kárpátaljai vagyok. Sőt...

Amúgy nem mindenki utálja a határon túli magyarokat, csak a lakosság kb. 45 százaléka. Ez főleg a kelet-magyarországi régióra igaz, ott teljesen el vannak ájulva maguktól az emberek, úgy tesznek, mintha felsőbbrendűek lennének, pedig hát... Lásd a sokat emlegetett népszavazást, de ez már lerágott csont.

– Szoktatok együtt fellépni kárpátaljai zenészekkel, mondjuk a Philadelphia zenekarral?

– A Philadelphia tagjaival a kezdeteknél együtt voltam, mondhatom, hogy a barátaim zseniális zenészek, van egyéni stílusuk. Czébely Csabi barátom fantasztikus dobos. Viszont ők egy komplex rock and rollt játszanak, én pedig inkább acid jazz-es funkos zenét, és ugye, ez a két műfaj ritkán találkozik a színpadon.

– Mikor láthat színpadon a kárpátaljai közönség? Egyáltalán: kaptál-e már valaha fellépési ajánlatot Kárpátaljáról?

– Hú-ha, most megfogtál. Szó volt esetleges fellépésről, de semmilyen kézzel fogható konkrét ajánlatot nem kaptam. Ha lesz ilyen, akkor örömmel veszem, bármelyik zenekaromról van szó. Legutóbbi budapesti koncertemen nagyon sok itt élő beregszászi volt jelen, ami engem nagyon jó érzéssel töltött el. A következőre téged is várlak...

EGY BEREGSZÁSZI HANG VESZPRÉMBŐL

Ifj. Csobolya József

– *Mit jelent számodra szülővárosod, Beregszász?*

– A felhőtlen gyermekkort, az első szerelmet, az első lépéseket a nagybetűs életben, az első gitáromat, a régi összejöveteleket a rocker haverokkal, az első komolyabb fellépést stb. Nekem ezek azok a dolgok, amelyek egy életre meghatározzák ezt a várost a szívemben. Hát, így hirtelen ezek jutottak eszembe.

– *Mikor határozta el, hogy előadóművész leszel? Aprópó, te hogyan határoznád meg önmagadat?*

– Nem határoztam el soha, hogy előadóművész leszek, nem készültem tudatosan erre a pályára. Valahogy hozta magával az élet. Mindig is szerettem énekelni.

Komolyabban talán ott kezdődött, amikor egyszer, augusztus huszadikához közeledve akkori zenetanárnóm felvetette, hogy valamilyen műsorral kellene készülni e neves ünnep alkalmából, mire azzal álltam elő, hogy ott van Szörényi-Bródi *István, a király* című rockoperája. Mi lenne, ha abból adnánk elő egy rövid kivonatot? A tanárnő jónak találta az ötletet, de megkérdezte: „Ki énekli el István szerepét?” Természetesen magamra vállaltam a szerepet, és nem is lett rossz. Aztán sikerült megtalálni az embereket a többi főszerephez is. Úgy gondolom, jó kis előadásra sikeredett, méltóképp megemlékeztünk a keresztény magyar államiságról. Talán ez mondható a kezdetnek.

A kérdés második felére válaszolva: hivatalosan, papír szerint énekes-gitáros előadóművész a titulusom, de – valószínűleg a históriás énekek miatt – énekmondóként is említettek már. Ha tőlem kérdezik, egyszerűen énekes-előadónak nevezem magamat, mert ebbe a megnevezésbe befér minden stílus, a középkori magyar históriás énekektől, a megzenésített versektől az operett- és musical-dalokon át egészen az operaáriáig.

– *Melyek pályád főbb állomásai? Kik segítettek a rögös úton, ha rögös volt egyáltalán?*

– Nem főbb állomásai, hanem inkább meghatározói, formálói, alakítói voltak a pályámnak. Először a beregszászi zeneiskola, ahol egy olyan csodálatos embert kaptam zenetanár szerepében az élettől, mint Krajnik Irénke néni. Aztán 1998-tól öt éven keresztül a Krónikásének Zeneiskola, ahol többek között Dévai Nagy Kamilla, a Kaláka együttes tagjai, Wacha Imre, dr. Stollár Jánosné, Schmidt Ferenc, Avar Judith stb. voltak a tanárain, akikől mérhetetlen szakmai tudást, emberséget és olyan fokú szakmai alázatot tanultam, ami nélkül az előadóművészi pálya elképzelhetetlen lenne. Prózai téren szintén nagyon sokat tanultam a Nemzeti Kamaraszínházban eltöltött évek alatt, úgy a kollégáktól, mint a színház igazgatójától, aki egyben a rendezőm is volt. Hálás vagyok az életnek, hogy részem lehetett abban a rengeteg turnéban, előadásban, ahol maga a helyszín, maga a közönség is alakította az előadót. Hiszen teljesen más volt Párizsban, az Egyesült Államokban vagy Japánban (Tokióban) énekelni, mint pl. Erdélyben vagy a többi anyaországtól elszakított magyar területen. És itt szeretném megköszönni feleségemnek a kitartását, aki mindig ott áll mellettem egy mosollyal, vagy törölközővel a kezében, vagy a mikrohullámú sütőben hagyott vacsorával, amikor éppen hajnali háromkor érek haza egy hangversenyről, és ő már alszik. Nélküle nem tudnám szolgálni a magyar kultúrát sem a Kárpát-medencében, sem másutt a világon. Nagy vonalakban ennyi.

– *Jelenleg Veszprémben élsz és dolgozol. Milyen változásokat hozott számodra a főváros elhagyása?*

– Igen. Hála Istennek, kilenc hosszú év után sikerült otthagyni Budapestet. Persze nem teljesen, mert egy-egy fellépés néha visszaszólít, vagy éppen útban valahová keresztül kell utaznom a városon, de már nem élek ott. Hogy miért hagytam ott Budapestet, azt gondolom, senkinek nem kell bővebben kifejteni. Veszprémben, a királynők városában sikerült egy kisebb lakást vásárolnunk húszéves hiteltörlesztéssel, ahol a feleségemmel, Anitával és a fiammal, Botonddal élek. Remélem, sikerül megszeretnem ezt a várost, amely területre kb. akkora, mint Beregszász, csak az egyik a Kárpátok alján van, a másik meg a Dunántúlon. Én világpolgárnak tartom magam, tehát az emberekkel nincs semmi bajom. Veszprémben nincs ipar, a város mellett húzódik a Bakony-erdő, ebből kifolyólag kristálytiszt a levegő, nyugodtabb az élet, és hát egy énekesnek ennél több igazán nem is kell. „Dolgozni” pedig, ahogy Te fogalmaztál, az egész Kárpát-medencében „dolgozom”. Jelenleg Pelsőczy László barátommal közös műsort viszek az eredeti, 1983-as

királydombi *István*, a király rockoperával, *Ezeréves Ámen* címen, ahol Szent Istváni látomásokként jelennek meg történelmünk meghatározó állomásai az úgynevezett *István-imákban*, valamint korabeli históriás énekekben, prózában, versekben.

– *Legutóbb egy kárpátaljai vonatkozású jótékonysági esten találkoztunk. Ezek szerint szívesen lépsz fel ilyen rendezvényeken.*

– Természetesen szívesen veszek részt jótékonysági hangversenyeken, de nem csak fellépőként, hanem hallgatóként is.

– *Szakmai téren milyen távlati terveid vannak?*

– Többek között egy kárpátaljai turné, amelyhez – remélem – egyszer sikerül megtalálnom a megfelelő embereket, de most elsődlegesen a 15 hónapos fiamból szeretnék az elkövetkezendő évek alatt egészséges lelkületű embert nevelni. Persze, ez nem szakmai terv...

BEREGSZÁSZBÓL INDULVA

Cs. Szirmai Móni

– *Bevezetőként röviden mutasd be magad!*

– 1975. július 27-én születtem Kárpátalján, Beregszászban. A zene szeretete már egészen kicsi koromtól jelen van az életemben. Nagyon boldog gyermekkorom volt, az óvodában rendszeresen énekeltem, szavaltam, vonzott a fellépés. Az általános iskolát a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolában végeztem el. Nagyon eleven diák voltam, mégis az eminensek körébe tartoztam.

– *Mikor kezdte énekléssel foglalkozni?*

– Az általános mellett édesanyám hatéves koromban beíratott a Beregszászi Művészeti Iskolába zongora szakra, ahol kilenc évig zongoráztam, énekkarba jártam. Legelső fellépéseim egyike a beregszászi Arany Páva étteremben volt.

– *A szakmai érvényesülés jobb esélye is közrejátszott abban, hogy áttelepültél Magyarországra?*

– A tanulmányaim miatt költöztem Magyarországra. Mivel magyar iskolába jártam, nem igazán beszéltem az ukrán nyelvet, és szándékaim szerint orvos szerettem volna lenni. Azért felvételiztem a Miskolci Ferenci Sándor Egészségügyi Szakközépiskolába, hogy az anyanyelvemen tanulhassak.

– *Mit érdemes tudni énekesi pályafutásodról? Te írod a dalaidat?*

– 2005 januárjában ismerkedtem meg egy fiatalemberrel, aki a szárnyai alá vett, majd elvitt egy meghallgatásra, ahol bemutatott Ferrynek, akivel elkészítettük a *Túl forró* című dalt, ami az első megjelent maxi lemez dala lett. A dal Ferry szerzeménye, videoklip is készült belőle. 2006. május 16-án *Nem voltam Én* címmel megjelent első nagylemezem. A lemezen hallható összes dal Ferry szerzeménye. A közös munkán kívül nagyon jó baráti kapcsolat alakult ki a zeneszerzőmmel, így nagyon könnyű együtt dolgozni. Ismeri az életemet, az érzéseimet.

– *Azt tudom, hogy már Beregszászban is felléptél. Milyen érzés volt a szülőföldeden énekelni? Van-e különbség a határon inneni, illetve túli közönség között?*

– Az érzés számomra leírhatatlan. Minden fellépés előtt izgulok egy picit, de az otthoni fellépésem előtt különösen remegett a kezem-lábam. Először fordult elő velem, hogy a színpadon elsírtam magamat a boldogságtól.

A közönség mindenhol fontos, de az én számomra van különbség, hiszen otthon a színpadról letekintve olyan embereknek énekelek, akik ismernek, szeretnek.

– *Magyarországon szép számmal élnek Kárpátaljáról elszármazott zenészek: Csobolya József, Balázs László, Czébely Csaba, Leskó István, hogy csak néhányat említek. Volt már közös fellépésed kárpátaljai zenésszel?*

– Erre van egy nagyon jó történetem. Amikor legelső videoklipemet forgattuk, a rendező szólt, hogy hamarosan megérkezik a hegedűművész, aki statisztál majd a klipben. Leskó István lépett be a stúdióba. Hatalmas meglepetés volt mindkettőnknek.

Sajnos, kárpátaljai zenésszel még nem léptem fel, de remélem, egyszer majd sikerül összehozni velük egy közös koncertet.

– *Hogyan sikerült beilleszkedned az anyaországi mindennapokba?*

– Nagyon jól beilleszkedtem. Ma már tényleg a második otthonom. Jelenleg Budapesten élek és dolgozom.

– *Van-e még honvágyad?*

– Természetesen van honvágyam, és ha tehetem, hazalátogatok. A párom tösgyökeres budapesti, de imádja Beregszászt, ezért nem nehéz meggyőzni, ha haza akarok menni.

– *Mi az, ami Magyarországon leginkább hiányzik, mondjuk Beregszászból?*

– Az emberek közvetlensége, szeretete. Hiányoznak a barátaim.

– *Mit üzennél a kárpátaljai magyaroknak?*

– Van két kedvenc idézetem, ezekkel a sorokkal szeretnék üzeni az otthoniaknak:

„Olyan gond nincs, amely ne hozna kezében ajándékokat neked. A gondokat azért keresed, mert szükséged van ajándékaikra.” (Richard Bach: *Illúziók*.)

„Mi az, ami képessé tesz bennünket, hogy elérjünk egy célt, egy álmot? Csak ez a kis szó: akarom. Nincsenek leküzdhetetlen akadályok, csak emberek, akik nem hisznek az akadályok legyőzésében.” (Kurt Dimberger.)

„ZÉRÓ-ÁLLAPOT”

Elbéné Mester Magdolna

– *Szervusz! Vágjunk bele! Felvezetésként: mikor születted? Hol? Iskolai tanulmányok?*

– 1973. december 14-én születtem a beregszászi kórházban. Ettől a rövidke városi debütálástól eltekintve tizenegy éves koromig a Beregszásztól nyolc kilométerre fekvő Nagyberegen éltem. Egyetértek azokkal, akik szerint a gyerekkori élmények alapvetően fontosak a későbbi évekre nézve is. Akik ismerik a falusi közösségek iratlan szabályait, tudják, mennyire jellemző az egymásra figyelés, egymás figyelése jó és rossz értelemben egyaránt. Az „én időmben”, az én falumban a gyerekeket nem kényeztetésre váró kedvencekként kezelték, inkább a közösség leendő vagy máris „hasznos” tagjaként. Anyukám (e téren is) „kilógott” a többiek közül simogató szeretetével. Nagymamámnak – aki gyerekkoromban a legtöbb időt töltötte velem – köszönhetem az erkölcsi tartás fontosságának felismerését, és azt a képességet, hogyan lehet a nehéz időket is keményen átvészelni.

Meghatározó rossz élményként éltem meg Beregszászba költözésünket. Ehhez erősen hozzájárultak az iskolaváltások: a nagyberegi iskola után először a Beregszászi 8. Számú Középiskolába jártam (egy évig), majd egy újabb költözés után a Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskola diákja lettem. „Átlagos” jó tanuló voltam, a reáltantárgyak iránti érdeklődés elég korán kiveszett belőlem. Az irodalom viszont hobbi szinten is foglalkoztatott. Képes voltam irodalmi lexikonokból saját „új lexikont” szerkeszteni; József Attila-mániás lettem: mindent elolvastam róla, amit találtam, és – mivel jobbára az eltökélt osztályharcos költő képét láttatták velünk az órákon – büszkén és kíváncsian mutogattam akkori magyartanáromnak, a *Világosíts föl* című vers sorait: „Talán dünnyögi egy új mesét, fasiszta kommunizmusét.” S bár ez már 1990–91-ben lehetett, megfelelőképpen zavarba is hoztam szegényt.

Elvégeztem a Beregszászi Zeneiskola (ma: Művészeti Iskola) zongora szakát. Különösen a kórusra, a furulyás csoporttal való „turnékra” emlékszem vissza szívesen.

Érettségi után a budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetbe (ma: Balassi Bálint Intézet) felvételiztem sikeresen (érdekes, hogy a szóbelin éppen József Attilát húztam). Nagyon szerettem az itt töltött egy évet. Végtelenül kedvesek

voltak a tanáraink, különösen Somos Béla „osztályfőnökünk”. Az intézet nemcsak a későbbi felvételre készített fel, hanem arra a szokatlan környezetre is, ami „odakint” várt minket. Jó volt megismerkedni a különböző régiókból érkezett társakkal, látni, hogy sok kérdésről hasonlóképpen gondolkodunk.

A NEI-ből a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar-művelődésszervező szakára felvételiztem, mondván, hogy közel leszek, gyakrabban tudok majd hazautazni.

– *Budapesten élsz. Mikor települtél át Magyarországra és milyen indíttatásból?*

– Ha a kortársaimmal folytatott beszélgetésekben felmerült az áttelepülés-otthonmaradás kérdése, habozás nélkül az otthonmaradásra voksoltam. Lelkesen hittem benne, hogy részese leszek az otthoni magyar közösségnek, én is adhatok, hozzájárulhatok majd valamivel a kulturális élet, oktatás jobbításához. Éppen ezért volt nagy trauma, amikor megismerkedtem későbbi (kolozsvári születésű) férjemmel, aki akkor már áttelepült, és egyre világosabb lett, hogy ő énem másik fele, a társam, akiért mindent feladnék és fel is kell adnom. A magánéleti boldogság mellett ez az árnyék hosszú ideig elkísért. Azt hiszem, két kislányunk születése óta békéltem meg a helyzettel. Tulajdonképpen 1992-től, NEI-s éveimtől tartózkodom hosszabb megszakítás nélkül Magyarországon. 1995-ben kaptam meg a letelepedési engedélyt, 1999-ben az állampolgárságot.

– *Az Országos Széchenyi Könyvtárban dolgozol. Beszélj a munkádról.*

– Az Országos Széchenyi Könyvtár kisnyomtatvány-tárában dolgozom. Itt őrizzük és szolgáltatjuk a 16 oldalnál kisebb terjedelmű nyomtatott dokumentumokat, például: meghívókat, gyászjelentéseket, kiállítási katalógusokat, árjegyzékeket vagy olyan grafikai dokumentumokat, mint a képeslapok, grafikai plakátok, metszetek, ex librisek stb. A speciális dokumentumfajták sokfélesége miatt nem klasszikus könyvtárosi munka a miénk. Kollégáimmal váltásban olvasótermi ügyeletet is ellátok, de munkánk nagyobb részét a beérkező dokumentumok rendezése, feldolgozása teszi ki. Én jelenleg a választási próbanyomtatványokkal, szöveges plakátokkal foglalkozom. Tanulságos egymás mellett látni a korábbi és a jelenlegi állásfoglalásokat, ígéreteket.

– *Mikor kezdte az irodalommal kacérkodni és mikor jelentek meg első műveid?*

– Tizenkét-tizenhárom évesen kezdtem írogatni. Ezek, a diákéletről, a lány-fiú kapcsolatról szóló, egyszerű nyelvezetű fekete-fehér történetek a *Kárpáti Igaz Szó* gyermekrovatában, a *Vörös Zászlóban* (ma: *Beregi Hírlap*) jelentek meg. Változást az érettségi körüli időszak és a NEI-ben töltött egy év hozott, amikor már kialakulóban volt „világfájdalommal” és pesszimizmussal átítatott tömör írásaim stílusa.

– *Mutasd be a közelmúltban megjelent könyvedet.*

– Ez a könyv külső „nyomásra”, kérésre született. Az írások többsége korábban már megjelent a *Razzia* című antológiában, az *Együttben*, a magyarországi *Napút* és a *Magyar Napló* folyóiratokban. Tulajdonképpen az elfogadható zsenyéktől kezdve az újabb írásokig az egész eddigi „termést” tartalmazza. A szerkesztő felvetette bizonyos változtatások lehetőségét, de én szerettem volna, ha végig követhető a valahonnan valahová való eljutás útja (ami korántsem jelenti azt, hogy most már a célnál vagyok), és nem szerettem volna, ha a kritika lehetséges célpontjait előre mérlegeljük az írásokban. Hálás vagyok azért, hogy minden maradt a régiben: így vállalható az összkép. Állítólagos egyéni hangvételemet nem kísérleteztem ki, jött magától. Az írás nálam terápia: ha rosszul érzem magam, akkor ilyen módon „vezetem le”. Azt hiszem, utóbbi „műveim” eltérnek a korábbiaktól, mert ezekben már nem csak hangulatok tükröződnek, hanem legtöbbször megoldás is kínálkozik a felvetett problémára.

– *Hogyan fogadta könyvedet a szakma, illetve az olvasóközönség?*

– Könyvem végén egy tanulmány elemzi írásaimat. Szerintem nem kellene engem ennyire „komolyan venni”. Egy időben élveztem a nagy gondolkodók munkáiban felfedezhető logikai kapcsolódási pontokat, de távol áll tőlem az öncélú filozófia. Ami a hitre, keresztyénségre való utalást illeti: valóban – vallásomat gyakorló református vagyok, és örülök, ha ez tükröződik is abban, amit leírok.

Sem az olvasóktól, sem a kritikusoktól nem kaptam sok visszajelzést, ami szerintem annak is köszönhető, hogy nem keresem azokat a közegeket, ahol a párbeszédre, visszajelzésre lehetőség lenne. Nem „menedzselem” a könyvet.

Egy ismeretlen olvasóm azt üzenté, elolvasta a könyvet, és látja nagy, szomorú szemeimet... Ezek szerint benne megfogalmazódott, hogy ezek az írások nagyrészt bánatból születtek. De hozzá kell tennem, hogy sohasem voltam termékeny író.

– *Milyen terveid vannak a jövőre nézve?*

– Életem és terveim a családom körül forognak, de a közösségi életből is szeretném jobban kivenni a részemet: a budapesti székhelyű Kárpátaljai Szövetség tagjai közül néhányan szeretnék létrehozni egy ifjúsági tagozatot, hogy az áttelepült és a szövetség céljaival szimpatizáló fiatalok rendszeresen találkozassanak egymással, hogy közös terveket, célokat fogalmazhassunk meg. Ami az írást illeti: megy a maga útján, ha összegyűlne egy újabb kötetre való, és lesz rá igény, majd jelentkezem.

„SZÓTTES PIROSSAL, FEKETÉVEL”

Füzesi Magda

– Ön több évtizedig volt újságíró Kárpátalján. Szakmai elismerésképpen 2003-ban Táncsics-díjjal tüntették ki. Kérem, beszéljen pályafutásáról.

– Kezdjük egy kicsit korábbról. Még középiskolás voltam, amikor tanáraink ösztönzésére tudósításokat kezdtem írni a beregszászi járási lapnak iskolai rendezvényekről. Érettségi és sikertelen felvételi után (az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán szerettem volna továbbtanulni) a járási nyomdába kerültem. Úgy is mondhatnám: a nyomdafesték illata volt az oka annak, hogy újságíró lettem. Aztán mégiscsak sikerült a továbbtanulás: levelező tagozaton elvégeztem az egyetemet és 1975 őszétől a nyugdíjkorhatár eléréséig a beregszászi járási lapnál tevékenykedtem. Végigjártam a számlálórát: újságírótanoncból tudósító, a magyar kiadás felelőse, majd főszerkesztő lettem. Sokat köszönhetek Csanádi Györgynek, egykori főszerkesztőmnak, aki négy évtizedig nyesegette a fiatal kollégák írásainak vadhajtasait, köztük az enyémekeket is. Tőle tanultam meg, hogy a nyomdafestéket lehet szeretni, de arra is vigyázni kell, hogy ne kerüljenek írásainkba „nyomdafestéket nem tűrő” gondolatok. Száz szónak is egy a vége: újságírói pályafutásom színtere a Beregvidék volt. Egy gondolat erejéig hozzátenném: tapasztalataim szerint sokkal nehezebb a dolga egy kis körben forgó újság tudósítójának (az utóbbi években körülbelül 3500 példányban jelent meg a *Beregi Hírlap*), mint egy országos napilap munkatársának, hiszen az olvasók nagy részét személyesen is ismertük, ajánlatos volt tehát utánanézni, hogy minden név, évszám, esemény leírása pontos és igaz legyen, mert az előfizetők könnyen „szaván fogták” az embert.

– Úgy tudom, nemrég kapott a magyar államtól letelepedési engedélyt. Hogyan sikerült beilleszkednie a budapesti mindennapokba?

– Mint ahogy már említettem, a nyugdíjkorhatár eléréséig Kárpátalján éltem. Elég nehéz és zaklatott időszak volt számomra az áttelepedés, de magánéleti okokból végül is úgy döntöttem, hogy a „szabadságlevél”, azaz a nyugdíjas igazolvány kézhez vétele után, kétunokás nagymamaként megpróbálok levenni valamennyi terhet a lányom és családjá válláról azzal, hogy

segíték hétköznapi ügyeik megoldásában. A beilleszkedés nem volt nehéz: úgy tapasztaltam, hogy a kisebbségben megedzödött emberek, mint jómagam is, be vannak rendezkedve a túlélésre. Békásmegyeren élek, Budapest III. kerülete Békásmegyer-Ófaluval felékesítve a nagyváros betonrengetegében olyan, mint egy kis oázis. Lakói is olyanok: időközben megismertem jó néhány nyíltszívű, egyenes gerincű embert. Rendkívül sokat jelentett számomra, hogy már a kezdet kezdetén befogadott a békásmegyeri református gyülekezet. Bekapcsolódtam a Kárpátaljai Szövetség munkájába is. Örülök, hogy együtt tevékenykedhettek Katona Tamás történésszel, Schober Ottóval, a Beregszászi Népszínház egykori rendezőjével, Papp Lászlóné, Kázmér Sándor, Salgói József társelnökökkel, Petruska Márta, Benedekné Kövér Katalin elnökségi tagokkal és számos földimmel, akik nem felejtették el, honnan jöttek, s a mai napig ezer szállal kötődnek a szülőföldhöz, segítenek az otthon maradtoknak.

– *Magyarországon a Kárpátaljai Hirmondó című időszaki kiadvány főszerkesztőjeként folytatja újságírói tevékenységét. Kérem, mutassa be a lapot.*

– A negyedévente megjelenő *Kárpátaljai Hirmondó* első száma 2005 márciusában látott napvilágot. Az újságot Papp Lászlóné, a Kárpátaljai Szövetség társelnöke álmolta meg, de ott bábáskodott körülötte az elnökség minden tagja. Jómagam éppen abban az időben lettem nyugdíjas, és őszintén örültem annak, hogy engem kértek fel a főszerkesztői poszt betöltésére. Úgy gondolom, a főszerkesztő feladata elsősorban az, hogy kellő alázattal olvassa a szerzőtársak kézirateit, meg az is, hogy maga köré gyűjtsön egy alkotógárdát. Merthogy klasszikusokat idézve – „kell egy csapat”. Itt (is) szeretném megköszönni Benda István főszerkesztő-helyettes, Dupka György, Szöllőssy Tibor, Zubánics László, Elbéné Mester Magdolna írók, és újabban dr. Pomogáts Béla irodalomtörténész, szerkesztőbizottsági tagok messzemenő támogatását, és a lap valamennyi szerzőjének, hogy írásaik publikálására a folyóiratot választották. A *Kárpátaljai Hirmondó* negyedik évfolyamába lépett, 2007 karácsonya előtt jelent meg a lap tízedik száma. Bízom abban, hogy további sikeres pályázatok révén a következő lapszámokhoz is meglesz a szükséges anyagi háttér. Hála Istennek, kéziratokban nincs hiány.

– *Március végén kétnyelvű verseskötete jelent meg. Mi adta az ötletet a bilingvis kiadáshoz?*

– Egy ukrán nyelvű verseskötetem megjelentetésének gondolata évtizedek óta érlelődik: Petrovtsij Ivan, a neves ruszin/ukrán költő-műfordító ugyanis másfél évtizedig kollégám volt a beregszászi járási lapnál, természetes tehát, hogy kölcsönösen fordítottuk anyanyelvünkre egymás verseit. A nyersfordításokat Dalmay Árpád kollégánk készítette. Ivan (vagy ahogy mi szólítottuk: Jancsi) jelenleg Ungváron él, de a barátságunk nem szakadt meg. Hatvanadik születésnapja kapcsán kérdeztem meg tőle, hogy amúgy, „jutalomjátékként” volna-e kedve kiadni velem egy közös kötetet? Így született meg a *Szöttes pirossal, feketével* című könyv. A fent elmondottakból kitűnik, hogy igazából e kötet egy három évtizedes életműből válogatott, ukrán nyelvre is lefordított versekből áll, de úgy érzem, az írások ma is vállalhatók.

– *Karácsony előtt jelent meg Mérsékelt égöv című kötete, amelynek alcíme régi és új verseket sejtet. Ez amolyan „best of Füzesi Magda” jellegű kötet?*

– Kárpátalján már-már hagyomány, hogy a költők időről időre összeállítanak egy-egy hasonló jellegű válogatást, ugyanis a régebben kiadott versesköteteket már nem lehet megvásárolni, a második kiadás költségeire viszont egyetlen alapítványnál sem lehet pályázni. A könyvesboltokban keresik írásainkat, ezért adunk ki újabb és újabb válogatásokat. Zárójelben jegyzem meg: szűkebb pátriánkban akad olyan irodalomkritikus, aki megkérdőjelezi e verseskötetek létjogosultságát. Hadd szögezzem le: Fodor Géza, Vári Fábián László és jómagam nem szenvedünk grafomániában, annyit írunk, amennyi mondanivalónk van. A *Mérsékelt égöv* hat ciklusból áll, 103 verset tartalmaz. A kötetet magam állítottam össze, ha nem elég színvonalas, minden tekintetben engem kell szidni.

– *Minek tartja magát elsősorban, költőnek vagy újságírónak?*

– Köztudott, hogy Kárpátalján költőnek lenni nem kenyérkereső foglalkozás. Mivel majdnem négy évtizedig gyakoroltam az újságírást (sőt, a mai napig gyakorló újdondász vagyok), az élmények többsége rendszerint bekerült a napisajtóba. Ha nagyon patikamérlegre kellene tenni a választ, azt mondanám: ötven százalékban újságíró vagyok, harminc százalékban költő és húsz százalékban közéleti ember, ám hivatásként mindenképpen az újságírás és lapszerkesztés áll hozzám a legközelebb.

– *Már nem Kárpátalján él, de valószínűleg figyelemmel kíséri az „óhaza”*

történeseit. Véleménye szerint szűkebb hazánkban belátható időn belül van-e kilátás a magyar–magyar megbékélésre?

– Jómagam máig büszke vagyok arra, hogy a Beregszászi járás képviseletében tagja lehettem a KMKSZ első megyei választmányának. Örültünk egymás sikereinek, jó volt látni, hogy milyen sokan vagyunk, akik a kárpátaljai magyarság érdekképviselte terén feladatokat vállalnak. Ám nem lehet véletlen, hogy 1994–1995 folyamán a KMKSZ soraiból kivált, illetve hozzájuk csatlakozott tagokból több járásban alakultak új magyar érdekvédelmi szövetségek. Úgy gondolom, ez elsősorban azért történt, mert sokan nem értettek egyet a KMKSZ központi irányító személyiségeinek néhány önkényes döntésével. 1994 augusztusától magam sem vagyok KMKSZ-tag, a Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség soraiba léptem.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség az utóbbi években számos komoly feladatot vállalt fel. A magam nevében mégis csak sajnálni tudom, hogy a kárpátaljai magyar szervezetek osztódással szaporodtak. Bebizonyosodott, hogy ez a helyzet rendkívül negatív hatással van a kárpátaljai magyarság kedélyállapotára: a 2007. szeptember 30-án megtartott parlamenti képviselőválasztás során a magyarok lakta településeken élő szavazásra jogosultaknak csupán 30–40 százaléka voksolt, így nincs magyar képviselő az ukrán parlamentben. Véleményem szerint a kárpátaljai magyarság érdeke azt kívánná, hogy a szervezetek elnökei bizonyos pontokon végre közös nevezőre jussanak, és egy állásfoglalással akadályozzák meg, hogy szűkebb pátriánkban az „oszd meg és uralkodj!” elv érvényesüljön, és győzzön a „nevető harmadik”.

– Hogyan vélekedik a kárpátaljai magyar irodalom mai helyzetéről?

– Őszintén örülök annak, hogy hosszabb kihagyás után 2002 tavasza óta ismét folyóirat gyűjti csokorba a kárpátaljai, a szűkebb pátriából elszármazott, vagy a régióval szimpatizáló alkotók írásait. Nagy Zoltán Mihály József Attila-díjas író személyében az *Együtt* című lapnak olyan főszerkesztője van, aki szem előtt tartja a Pomogáts Béla *Beköszöntőjében* felvázolt feladatokat: „A magyar irodalom a nemzeti szolidaritás gondozója, a nemzet lelki egészségének ápolója és helyreállítója.” Nos, igaz, hogy a Kárpát-medencén belül többen lakhelyet változtattunk, de S. Benedek Andrással és sokakkal együtt magam is azt vallom, hogy lélekben kárpátaljaiak maradtunk. Jóleső érzéssel

tapasztalom a fiatalabb nemzedék kirajzását, jó látni, hogy az utánunk indulók mennyi új szint visznek az egyesek által már-már elparentált kárpátaljai magyar irodalomba. Úgy vélem, az anyaországba áttelepült íróársaim többsége nevében is kijelenthetem: az identitástudat elevenen él bennünk. Az otthon maradottakkal együtt igazoljuk, hogy a kárpátaljai írók-költők nem regionális műveket írnak, hanem alkotásaikkal az egyetemes magyar irodalmat gazdagítják.

EGY DRÁMAÍRÓ KÁRPÁTALJÁRÓL

Bartha Gusztáv

– *Évtizedek óta jelen vagy az irodalomban, remélhetőleg sokan ismerik írásaidat. De mit kell tudnunk személyiségedről: honnan jöttél, és merre tartasz?*

– Az ember a gyermekkorából jön, személyiségjegyeinek kétharmadát onnan hozza magával. A fennmaradó rész a környezet, a szerzett tapasztalatok, a társadalmi elvárások függvénye, s annak, hogy mennyire tud (vagy nem tud) élni az élet által felkínált szereplehetőségekkel, amely lehetőségek milyenségét a születés ideje és helye nagyrészt meghatározza.

Kárpátalján születtem, élek. Negyvenhárom éves vagyok. Hivatásom szerint író, megélhetési lehetőségre nézve: paraszt. Ez jelenem csillagzata, innentől mérem a távolságot, határolom be a jövőbe vezető út irányát.

– *Vers, novella, dráma, regény. Melyiket tartod fő műfajodnak?*

– A drámaírást.

– *Kárpátalján hiányműfajnak számít a dráma. E műfaj „gyakorlásában” téged a hiány betöltése vezérel, s vannak ezen a téren példaképeid?*

– A drámaíró a színészekhez hasonlóan nem rendelkezik jól körülírható jellemmel. Az oldott-lelkűség születési adottság, s hogy a saját példámnál maradjak, már csak tanulás és szorgalom kérdése, milyen írások kerülnek ki az ember tolla alól.

Kevesen tudják, hogy előbb írtam két-háromszereplős jeleneteket, mint verseket. Esetemben szó nincs hiánybetöltési vezérelvről, játéknak fogtam fel, ahogy az egy tizenvalahány éves gyerekhez illik.

A példaképekről szólva Csehovot kell említenem. A magyar drámaírók közül Németh László drámái voltak rám a legnagyobb hatással.

– *Mi lehet az oka annak, hogy drámáid többsége eddig nem elevenedett meg a színpadon?*

– A múlt század 90-es éveiben írt darabjaimat kivétel nélkül színre vitték kárpátaljai és anyaországi gyermekszínházi csoportok. Részben nekik

íródtak, vagy a rendezők találtak megoldásokat arra, hogy a gyerekek általi előadás lehetővé váljon. Ami az elmúlt évek „termésének” színpadra kerülését illeti, az már egy sor olyan kérdést vet fel, amelyekre nem tudok válaszolni. Azt látom, tapasztalom, amit sokan mások – van is színházunk, meg nincs is. Nagy kár, hogy a társulat csak nevében, az előadásokra invitáló plakátjain hajlandó vállalni a kárpátaljai magyarsághoz való tartozást.

– *Novelláidban lenyűgöző kifejezőerővel, tömören jeleníted meg az emberi léthelyzeteket. Az olvasók feltehetőleg ugyanezt „várják el” tőled első regényedben is, amilyen most dolgozol...*

– Annyit elárulhatunk a regényről, hogy a munkacíme: *Sajgás*, és az *Együtt* irodalmi folyóirat folyamatosan fogja közölni az elkészült fejezeteket. A regény cselekménye – terveim szerint – harminc évet fog átölelni, de hogy mennyit tudok belecsempészni a regénybe novelláim erőnyeiből – lévén egy teljesen más műfaj –, számomra is kérdés.

– *Az utóbbi időben kevesebb verset publikálsz. Ez azt jelenti, hogy a prózaíró elnyomta benned a költőt?*

– A dráma és a prózaírás napi penzumos munka. A vers vagy jön magától, vagy sehogy – nem szabad erőltetni.

– *Létkörülményeid – enyhén szólva – nemigen kedveznek az alkotómunkának. Mi ad lelkiert neked az íráshoz?*

– Az írás maga.

– *Mit gondolsz a Kárpátalján művelt magyar irodalomról?*

– Sajnos, irodalmi életünk az ezredforduló tájékán leképezte az anyaországi irodalmi közélet átpolitizáltságát, megosztottságát, és ezt a ballépését a mai napig nem heverte ki. Elvek helyett az elkészült írásokról kellene vitatkoznunk, és nem a szerint méricskélgni, ítélni jónak vagy rossznak egy mű kvalitását, hogy írjuk melyik „szekértáborhoz” tartozik. Hellyel-közzel a helyi magyar nyelvű sajtó is közöl tőlünk írásokat – ez jó; vannak könyvkiadókink, könyveink jelennek meg – ez is jó; van irodalmi folyóiratunk – ez nagyon jó; ami rossz, hogy nehezen tudatosul: irodalom csak megírt művek által létezhet.

ÚJ VETÉS VISKEN

Becske József Lajos

– *A kárpátaljai pályakezdő fiatalok Új Vetés című antológiájának megjelenése ürügyén kezdeményeztem ezt a beszélgetést, de arra kérlek, előljáróban mutasd be magadat.*

– Viskén születtem, kisebb-nagyobb megszakításokkal azóta is itt élek. Az itteni magyar iskola elvégzése után az ungvári iparművészeti szakközépben tanultam. Majd jött a katonáskodás, azután kis ideig újra Ungvár. Nagyjából tizennyolc éve, hogy végleg hazakerültem, és kőművesmunkából próbálom fenntartani magamat, többnyire szezonmunkákon. Helyzetemet úgy jellemezhetném, hogy van egy hely a világban, ahová mindig hazatérhetek. Visk az a fix pont, amely – úgy érzem – nem szívesen ereszt el, s ha mégis mennem kell – visszavár.

– *Mit jelent számodra két versköteted?*

– Kissé messziről kezdem a választ. Azt hiszem, nem szabályos, hogy kőműveslegények verseljenek; emiatt magam is kerültem furcsa helyzetekbe. Kezdetben titkolni próbáltam különös „mániámat”, sok évig nem is igen tudott róla senki. Elvonultam a többiektől vagy éjszaka írtam, nehogy gúnyolódjanak rajtam munkástársaim. Egyébként az építőipari munka rengeteg energiát képes kiszívni az emberből, s annak, aki csak megélhetési kényszerből végzi – tudva, hogy az ő dolga ezen a világon valami egészen más –, bizony sokszor kétségbeejtő foglalatosság. Szerencsére a tél mindig az enyém volt, mint a nagy lélegzetvételek évszaka. Hatéves odesszai munkám alatt szereztem – szenvedtem meg! – a legtöbb élettapasztalatot. Ott, Odesszában jutottam arra a gondolatra, hogy verseimet talán kár volna veszni hagyni, így az egyik télen – legtöbbjüket újrafogalmazva, önkritikát először alkalmazva – gépbe írtam minden versemet. Ezek egy részét Czébely Lajos költő és tanár rábeszélésére benyújtottam egy irodalmi pályázatra, ahol végül is zöld utat kaptam; ezeket a verseket tartalmazza első kötetem, az *Indián szívek a kövön*. A pályázaton támogatásra méltónak ítélt kézirat – számomra követhetetlen utat bejárva – valahogy elkerült Dupka Györgyhöz, az Intermix Kiadó igazgatójához, aki abban az időben az *Együtt* című folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke

is volt, tőle pedig az említett folyóirat főszerkesztőjéhez, Nagy Zoltán Mihályhoz. Ez az előzménye annak, hogy néhány versem még az első kötet előtt megjelent az *Együtt Új Vetés* című rovatában. Zoltán elégedetlen volt első kötetemmel – szerkesztetlennek ítélte –, s legnagyobb meglepetésemre kirukkolt a javaslat: az első kötet gyarlóságait mintegy feledtetve állítsak össze egy újabb kötetet, amelynek szerkesztését vállalta, az Intermix Kiadó pedig a kiadást. Ismétlem: ez teljesen váratlan fejlemény volt számomra. Hogy két éven belül két kötetem jelenjen meg – hihetetlennek, a sors pazarló játékának tartottam. De megtörtént. Igaz, voltak „késhegyre menő” vitáink Zoltánnal, aki joggal kifogásolt jó pár olyan dolgot a verseimben, amelyek számomra szentenciáknak tündek. Különbözik az értékítéletünk, s azóta is arra gondolok néha, hogy ő a második kötet kéziratának közös átragása alatt sokszor a pokolba kívánt engem... Mégis remélem, hogy mindez nem ment a barátságunk rovására, sőt, a viták pozitív hozadéka számíthatom, hogy megtanultuk elfogadni egymás igazát. Az már egy másik kérdés, hogy a *Barlangok mélyén* című kötetembe Zoltán tudta nélkül szerkesztetlen versek is bekerültek...

– *Második könyvedben és az Új Vetés című antológiában nemcsak írásaiddal, hanem grafikáiddal is találkozhat az olvasó. A költészet és a képzőművészet kettőssége hogyan alakult ki nálad?*

– Húsz éve nem foglalkozom grafikával. A katonaság lélekölő körülményei közül nem az az ember szabadult, akit oda bedugtak; valamit kiirtottak belőlem, s talán végérvényesen, mert azóta nem tudok ceruzát venni a kezembe. Illusztrációként megjelent grafikáim egy véletlenül megmaradt notesz lapjairól származnak. Kora gyermekkoromtól a művészetek vonzásába kerültem, s ez nálam az átlagon felüli rajzkészségben nyilvánult meg. Épp ezért tanultam az ungvári iparművészeti szakközépben. Nagy reményekkel kezdtem a tanulást, de csakhamar kiábrándultam. Az oktatás nyelve orosz és ukrán volt, én pedig egy szót sem tudtam ezeken a nyelveken. Szinte természetes, hogy kezdtem elmaradozni az órákról, sokkal jobb elfoglaltságot találva: az olvasást. Elolvastam mindent, ami a kezem ügyébe került, így ismerkedtem meg a világirodalom legnagyobb klasszikusainak műveivel. Azt hiszem, ez az időszak határozta meg egész további életemet. Verseket tizennyolc éves koromtól írok, de években mérhető kihagyással. Elvégre képzőművésznek készültem... A költészetet eleinte egyfajta „kalandnak”, szellemi kirándulásnak véltem. Aztán, eredeti szakmámtól eltávolodva, a vers

alapvető kifejezési formámmá vált. Ettől kezdve már csak az érdekelt, hogyan tudnám magamat szebben, igazabban, őszintébben kifejezni – szavakkal. Nem tudom, költő vagyok-e már, de ha mégis, akkor azt kell mondjam: költői pályafutásom egy ungvári hippi-tanyán kezdődött, ahol kibontakozott bennem mindaz, amit addig a világról megismertem, megsejtettem...

– *Vannak példaképeid?*

– Mi a példakép? Az ember nem bújhat más bőrébe, s ha egy művész mégis ezzel próbálkozna, óhatatlanul és joggal rásütnék az epigonizmus bélyegét. Maradjunk hát annyiban, hogy vannak írók és költők, akiknek a műveit szívesen, gyakran olvasom. A paletta széles és színes, Rejtő Jenőtől Thomas Mannig, Karinthytól Shakespeareig terjed. A *Váráshegy* és a *Dr. Faustus* elementáris erővel hatott rám. Thomas Mannt tartom a legnagyobb prózaírónak, s bármit olvasok, az említett könyvek mércéjével tudom csak értékelni. Kevés ilyen van, köztük a *Bűn és bűnhődés* és a *Száz év magány*. A költők közül József Attilát becsülöm igazán nagyra, s az ő hatása érzékelhető sok versemen. Tulajdonképpen az ő hatására kezdtem verset írni. De Villon, Baudelaire, Rimbaud, Ady, Juhász Gyula verseit is szívesen olvasom. Itt megjegyzem, hogy nem csak az irodalom hatott rám. Például mindig is nagyon érdekelték a keleti és más filozófiák, s bár sohasem műveltem: a jóga, Jung pszichológiája, a festészetben belül főleg Van Gogh és Csonthváry alkotásai, na és – leginkább – a zene. A múlt század hatvanas éveinek beat, hippi és pszichedelikus irányzatai szerintem történelmet írtak. Jimi Hendrix, Jim Morrison, Janis Joplin és mások nálam épp olyan halhatatlan művészek, mint más műfajok akármelyik „hivatalos” prófétája. S végül a film! Fellini, Bergman, Kurosava számomra a XX. század legnagyobb filmírója. Ráadásul a film az a művészet, amely magába foglalja szinte az összes többi műfajt: univerzális művészet, ahogy már Morrison is vélekedett.

– *Vannak-e terveid? Várható-e a közeljövőben újabb verskötetted?*

– Említésre méltó terveim nincsenek, de szeretnék végre itthon állandó munkát kapni, hogy több időm legyen az írásra. Második kötetem óta az *Együttben* rendszeresen jelennek meg verseim, de új kötetben még nem gondolkodom; ahhoz több „elkövetett” vers kellene. És változatlanul vannak kétségeim is... Sokszor arra gondolok: mi vezethet egy átlagéletet élő embert odáig, hogy verset írjon? Csak sejtem: talán a kíváncsiság, hogy

az önmagam iránt támasztott mércéknek képes vagyok-e megfelelni... Ki tudja, micsoda lélekmélyből törnek fel és állnak össze a gondolataim... Azt hiszem, nekem mint személynek, valójában kevés közöm van hozzájuk; kizárólag közvetítőként kerülök képbe; valahányszor a szellem anyagi testet kíván ölteni, engem használ eszközül... Ha mégis van másféle részem is a jelenségben, az nem más, mint hogy érzékelem a belső hangokat. Ha jól emlékszem, Latinovits használta az „antennás ember” kifejezést. Én is ilyen lennék? Egyébként a verseimmel szemben teljesen tanácstalan vagyok: néha szemétnek tartom az egészet, máskor meg mintha valamiféle értéket látnék bennük. Valaki egyszer úgy jellemezte őket, hogy a világ legpeesszimistább sorait voltam képes összehozni...

– *Hogyan viszonyulsz a kárpátaljai magyar irodalomhoz?*

– Jócskán megkésve jutottam be abba a körbe, amit irodalmi életnek nevezhetünk, átfogó képet nem is adhatok róla. Mindenesetre úgy látom, soha nem volt ilyen termékeny, s ezen belül időt álló művekben gazdag pátriánk irodalma. Véleményem szerint az *Együtt* folyóiratnak ebben vitathatatlan érdemei vannak, hiszen egyre eredményesebben tölti be „mozgósító”, irodalomszervezői szerepét. Más szóval: irodalmi életünk köszöni szépen, most éli tavaszát, tehát jól van. A feladat továbbra is ez: írni, publikálni, legyen esélye mindenkinek a megmérettetésre, hogy az idő majd kiemelhesse az igazi tehetségeket. Üzenem a fiatalabbaknak: írjanak, s ha már írnak, tegyék gátlások nélkül. Kis pátriánk éppúgy része egy nemzet kultúrájának és történelmének, mint a Lánchíd vagy a Budai Vár. Végül: ne féljünk nagyot akarni, mert ha az alkotás kényszere belülről fakad – talán sikerül is nagyot, maradandót alkotni.

KLONDIKE-I FOTOGRÁFIÁK

Cséka György

– *Budapesten él, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője. Rögös út vezetett a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolától a Ferenciek teréig?*

– Nem tudom, mi az, hogy „rögös út”. Vagyis, értem a kérdést, de mégsem mennék el ebbe az irányba (mégis elmentem). Nekem, ha tréfás akarok lenni idézőjelben, létezni rögös út, a létezés az. Mi. Ha „normálisan” válaszolnék, azt mondanám: elvégeztem még a Kossuth Lajos (van egy ilyen alap-mondás valahonnan, nem pontosan idézem: „Vigyázz Kossuth, elvisz a vassuth!” Bár Kossuthot sose kedveltem, inkább Széchenyit. Jobban ír.) után Ungváron holmi magyar nyelv- és irodalom szakot, utána rögtön „átugrottam” Budapestre az ELTE BTK esztétika szakára. Utána ugyanezen szak doktori iskolája, amit volt szerencsém nem befejezni, mert eléggé másféle érdekel már és amúgy is tévedésnek gondolom, hogy én ilyes dolgokkal, azaz: más műveivel foglalkoznék főállásban, mert voltaképp „saját művet” szeretek csinálni, és közben lett, jobb híján ez a munka. Nincs jobb állásom, nem rossz, de lehetne sokkal jobb. Mint minden. Sose akartam könyvtáros lenni, de nem rossz végül is. Mindig Borges jut erről eszembe. Sajna, nem vagyok vak. Persze, ami késik...

– *Már több éve Magyarországon él. Odafigyel a kárpátaljai magyar irodalomra? 2006 elején jelent meg egy antológia, amely az ötödik generáció szerzőit mutatja be.*

– Nem nagyon kísérem figyelemmel. Nem tudom, honnan, miben. Igaz, nem nagyon keresem. Nem nagyon érdekel. Valahogy olyan sokáig volt hervasztó az egész (kárpátaljai magyar irodalom), hogy leszoktam a „figyelemről”, pedig. Megkövetek mindenkit, akit nem olvastam és zseniális. Ezúton kérem, juttassa el hozzám eget és földet rengető műveit és viszont vagy ellenkezőleg. A fent említett antológiát nem olvastam, de erősen kíváncsi lennék rá, igen erősen. Megpróbálom megszerezni.

– *Annak idején, Ungváron Ön Balla D. Károly köréhez tartozott. Megvan-e még a kapcsolat Önök között? Egyáltalán, van-e kapcsolata hazai szerzőkkel?*

– „Köréhez” tartozni, ez érdekes, vagy bonyolult. Én amúgy, ha nem is lett mindig észrevéve, elég vad magánzó vagyok, azaz no kör. Magamhoz tartozom. Tény, hogy BDK (hadd nevezzem így a József Attila-díjas költőt) (tán legelőször és később is) kiadott, leköszölt, ültünk együtt könyvfesztiválokon, volt Pesten, én voltam néha nála, találkoztunk, ritkán stb. Első kötetem is nála jelent meg. Voltak dolgok, kedvesek is. Nem felejték el semmit. Semmi jó amúgy. Viszont nekem kevés barátom van, ha van. Mindegy. Szóval többedmagammal, volt időszak, a Véletlen Balettosokkal, hogy együtt voltunk és jól vagy nem tudom. Most nincs kapcsolat. Szerintem senkivel. Volt egy momentum, egy tréfa, irodalmi. Kellett BDK-nak tőlem/tőlünk egy-egy mondat, fordításban, valamely kedvenc szerzőmtől, akárkitől, hogy beépítse készülő művébe. Megvolt, beépült, megjelent, minek utána elmondtam, hogy amit odaadtam, mint Vlagyimir Szorokin egy sorának fordítását, azt én írtam. És akkor voltak e körül izék és azóta nagyjából semmi (BDK-val). Irodalmi izék. Szóval ez nálam nem személyes, hanem elvi.

– *Még Beregszászban olvastam klondájk: egymillió fallikus csillogás című verseskötetét. Magyarországra áttelepülve adott-e ki újabb könyvet, könyveket?*

– Nem. Lustaság. Kevés ambíció. Unom. Jó lenne, de unom. Vagy nem tudom. Lehet, hogy majd. Keveset írok és azt is, azt sem „nyomatom” nagyon. Szeretek eltűnni. Eltűnve lenni. Pszichológiailag biztos valami erős önsorsrontó hajlam. Oblomov vagyok nagyjából. Sokat kitalálok, de nem csinálom meg. Érdekel, hamar megunom. „Fejben” „ott vagyok”, de nem realizálok. Ilyesmik. De unom is az „irodalmi” bizniszt. Kevés irodalom van, mai, ami izgat. Ami új, érdekes. Az jobbára orosz. Az oroszok izgalmasak.

– *Miért szűnt meg a Véletlen Balett?*

– Nem volt pénz, nem volt „ember”, aki csinálja. Kontextus sem volt. Amúgy nem tudom, a többiektől kellene megkérdezni, akik végigcsinálták, végig csinálták, én csak meg-megjelentem néha ott. Hamar kiszálltam belőle, mást gondoltam, akartam volna, azért inkább ki. De azért jó kis lap volt, és most arra gondolok, amikor már nem voltam benne aktívan, hogy ne hazabeszéljek.

– *Nemrég új elnököt választottak a Magyar Írószövetségben. Vári Fábián*

Lászlót megerősítették a választmányban, az elnökségbe is beválasztották. Ön jelenleg tagja az írószövetségnek, vagy a nagy kilépési időszakban szintén távozott?

– Sose voltam tag. Semminek nem vagyok a tagja. Elvből, de „alkatból” sem, lásd. „magánzó”. Számomra unalmas és/vagy hervasztó dolgok ezek. Holott, természetesen fontosak.

– *Hol, milyen lapokban, internetes portálon stb. lehet olvasni Cséka György verseit?*

– Nem tudom. Meg kell nézni, beírni engem a keresőbe és lőn.

De már egy pár éve nem írok. Fényképezek. Nagyjából rájöttem, hogy ez az, amit igazából nekem mindig is csinálnom kellett volna. Az irodalom, az mindig is idegesített, az írás, a nyelv. Nem szeretek beszélni. Képeket alkotni, az valami több nekem.

– *Az előbbi kérdéshez kapcsolódva, az Ön írásaival nem lehet találkozni a kárpátaljai lapokban. Mi ennek az oka, nem igénylik vagy valamilyen oknál fogva Ön tartózkodik ettől?*

– Aki felkeres, ilyesmi, annak szívesen adok írást, talán írok is, de ugye most nem írok. De nem zárok ki semmit. Csak én úgy nem megyek sehová, nem küldök sehová, és akkor tán ezért nem kérnek, keresnek, ez így működik. Ez nem baj, nem zavar, hisz nem tudom. Meg kellene változtatni az életem, Rainer Maria is erre szólít ugye, mindig erre gondolok, mást kellene csinálni, máshogy élni, mert hamar megunok mindent. Ezért folyamatos válságban vagyok úgyszólván. De nem szeretném, ha nem tréfásan vagy hogy lenne ennek a beszélgetésnek/írásnak vége. Most kellene, hogy eszembe jusson valami vidám.

Lehet, hogy írni fogok ismét. Most valahogy kedvem támad.

Na, ez nem valami vidám.

Sőt.

MI TÖRTÉNT AZ „ARGENTIN CSALÁDOKKAL”?

Bagu László

– 1999 júniusától Budapesten élsz. Téged mi késztetett arra, hogy elhagyd Kárpátalját?

– Szinte megkerülhetetlen kérdés, Kárpátaljáról elkerült „alkotó” esetében bizonyosan; nem is banális, ha azt nézem, hogy az életemet, sorsomat a továbbiakban meghatározó döntés „motivációjára” kérdez rá; részemről semmiképp. Nem volt egy kizárólagos ok, mondhatni „úgy alakult”, bizonyos dolgok konstellációja kellett hozzá, hogy engem, alapvetően statikus természetűt el- és kimozdítson a helyemről. Tulajdonképpen, ha kétszer kezdek neki elmondani, miért történt, valószínűleg nem is tudom kétszer egyformán, ugyanúgy elmondani. Azóta eltelt majd tíz év, adott a lehetőség, hogy más szemmel, talán valamivel bölcsebben nézzek rá, átgondoltabban, megfontoltabban szóljak róla. Amit első helyre tennék, mint a folyamat elindítóját, hogy az addig kárpátaljai viszonyok között mondhatni biztos egzisztenciát adó munkahelyem „kicsúszni” látszott alólam: a továbbiakban csak alkalmi, és nem állandó keresetre számíthattam. Lehetőségem lett volna talán elmenni tanárnak, de már korábban kiderült számomra, hogy ezt a szép foglalkozást nem nekem találták ki. Tegyük még hozzá, hogy a ’90-es évek végén Ukrajnában nem a tanári pálya örvendett a legnagyobb anyagi megbecsülésnek. De hasonlóképpen nem akartam azt sem, amit az akkoriban frissen diplomáztak, hogy – kihasználva a tanárhiányt – elhelyezkednek valamilyen szabolcs-szatmári, határhoz közeli (kisebb) magyarországi településen, ahol még szolgálati lakást is biztosítanak számukra. Így az első két hét (kényszer)szabadságomat kihasználva elutaztam Budapestre, hogy felmérjem, milyenek ott a lehetőségek. Ott derült ki, hogy két hét nem sok mindenre elég, és ott kell élnem, hogy benne legyek a dolgokban, és eséllyel tudjak munkahelyekre pályázni. Szerencsére egy hónap után sikerült egy kiadónál állást találnom; azóta is ugyanott dolgozom.

Tehát a kiváltó ok ilyenformán anyagi természetű volt, de e döntés hátterében nem csak anyagi természetű okok álltak; ezeket annyira nem is részletezném. Nem utólag akarok illet belemagyarázni, de az ember valahogy érzi egy helyről, hogy nem ott fog megöregedni, hogy neki valami más rendeltetett, másik hely, helyek. Sokat, nagyon sokat gondolkodik előtte

ilyeneken, és arról is, hogy az elindulás mivel jár, mit visz/vihet magával, és mit hagy, mi az, ami marad. Nem a maradás mellett szól, hogy olyan dolgokat lát, amiket nem szeretne, fájó, zavaró dolgokat, s amelyekre nem nagyon van ráhatással, hogy neki tetsző irányba változta(tha)ssa. Természetesen azért furcsa volt akkor számomra, hogy az, ami korábban elképzelhetetlen volt, még ha meg is fordult az ember fejében, megtörténjen. Aki elindul, az már elszánta magát, mentálisan ráhangolódott, így bizonyos értelemben e döntés megszületése után neki könnyebb. Tudom, hogy a maradóknak sokszor nehezebb. De az egy másik beszélgetés.

Hogy most hogy nézek az egészre? Mivel ezt az utat választottam, nem tudom, hogyan alakult volna az életem, ha másképp döntök. Ha a feleségemmel való mesébe illő egymásra találásunkra gondolok, vagy ha a fiaimra nézek, úgy gondolom, így volt ez jó, így kellett történnie.

– *Végzettségedet tekintve matematikus-számítástechnikus vagy, ami eléggé messze esik az irodalomtól. Költőnek tartod-e magad? Egyáltalán: ki és mi a költő?*

– Nincs az sehol sem megírva, hogy bölcsészek, netán kizárólag nyelvtanárok lehetnek költők, és matematikusok-számítástechnikusok nem. Annál is inkább, mivel jelenleg ugyancsak távol kerültem a matematikától, számítástechnikától, de ez egyáltalán „nem fáj”. Talán ha valamilyen humán tantárgyat tanulok az egyetemen, most inkább vonzanának az egzakt(abb) tudományok. Szerencsére így most azon az oldalán ülök a számítógép képernyőjének, amelyiken szeretek, és amelyiken jobban esik. Hozzá tartozik még, hogy az irodalom, a költészet sem kizárólagosan érdekel.

Szerencsére az által, hogy írtam és írok verseket, már besoroltam magamat, és ha ezt megfordítom, egyszerű definícióját adhatom annak, hogy ki a költő. Természetesen ez a besorolás inkább az irodalmi életen belülről vonatkozik, hiszen normális ember nem ébred és nem fekszik azzal, hogy ő költő, és ezt a részt én nem is szívesen komplikálom túl, mert minek. Úgy tartják, a költészet, a vers ösztönös műfaj, és ezt én is csak megerősíteni tudom. A versírónak a vers a kifejezési formája, az általa megválasztott szavakkal és azok egymásutániságával juttatja kifejezésre, amit gondol, el akar mondani, a világról, ahogy ő látja, és láttatni akarja; magáról, még akkor is, mikor nem gondolja. A vers alkalmas rá, hogy akár nagyon kevés szóval nagyon sokat mondjon el, személyesen ezért vonzódom inkább hozzá, ez áll hozzám közelebb. Nem hiszek a költő, versíró ember „társadalmi szerepvállalásának”

feltétlen szükségszerűségében, ahogy azt hiszem, a 20. század vége felé indult, s a mostanság is induló költők többsége. Írja meg, amit megtud, ami neki jutott, hogy megír hasson, tehetsége, elhivatottsága szerint. Van, aki tud majd azonosulni velük, s az bólogat, mások kevésbé. Egyediségüket, expresszivitásukat is talán vizslatja majd valaki. Ha ismertebb, többen, s talán felmagasztalják azért is, amit másoknál hibaként nevesítenek.

– *Balla D. Károly, a Négy kísérlet a megújulásra című írásában verseid jellemzőjeként említi az „abszolutizált Nincs” fogalmát. Te hogyan jellemeznéd a saját költészetedet?*

– Általában ezt meg szoktam hagyni a kritikusoknak, irodalomtudoroknak, akik természeténél fogva gyakran más szempontok alapján néznek rá, mint én, ami nem is baj, hiszen az ember máshogy látja a saját dolgait, mint egy kívülről; ők kategóriát is gyorsabban találnak, ahová besoroljanak. Még azt sem mondhatom, hogy ez zavar. Gyakran az ő szavaikat veszem kölcsön; örülök, ha meglátják benne azt, amit én láttatni akartam.

Talán nem kelt megütközést, hogy én – ahogy nem töltök számolatlanul órákat azzal, hogy a költői mivoltot minél pontosabban leírjam – nem szoktam hosszú éjszakai órákba nyúlóan elemezni saját költészetemet. Ha mégis kell, most, hogy nagyjából tizenöt éve írok verseket, már nem is egyben próbálnám írásaimat jellemezni, hanem, ha úgy tetszik, korszakonként, kötetenként, mert – érzésem szerint – egészen máshogy írok most. Balla D. az első két, egymás után három év különbséggel megjelent kötet alapján jellemezhetett így, bár akkor is írtam „másmilyen” verseket, mint amilyeneket a kötetcímmel, -címeikkel tematikailag rokonítottak. A kötet összeállításakor (különösen a második a kötet összeállításakor) úgy éreztem, ezeket a verseket nem igazán lehet a kötet szerkezetébe beilleszteni, és nem tartottam szerencsésnek egy „Egyéb versek” vagy „Ilyen verseket is írok” típusú ciklust a kötetben. Ha úgy tetszik, ezeket a verseket „feláldoztam” a kötet(ek) egységének oltárán. Pedig sok játékos(abb), megengedőbb versem jelent meg folyóiratokban. De kétségkívül a fő vonal akkor, s még jellemzően utána is a „halál” volt, az, amivel és amin keresztül ki tudtam és akartam fejezni szinte mindent. Jó behelyettesítő szimbólumnak éreztem, mert olyan végletes, végleges, de azok számára, akik nem láttak (illetve akár jelen időben is: látnak) túl rajta, megmarad(t) annak, ami: halál. Persze, használtam más szimbólumokat is (halak, nyál, madár, Afrika, és még), ezekkel aztán hasonlóképpen bántam, mint az előbbivel, és alanyai, állítmányai, jelzői lettek valaminek, vagy akár egyszerre mind. Természetesen

köze volt ehhez akkori érzéseimnek, hangulatomnak. Szeretem az expresszív nyelvi képeket, verscímekeket. Mindmáig nem áll távol tőlem a groteszk megjelenítés, a verbális agresszió sem (ha az kell). Formákból általában a kevésbé kötötteket részesítem előnyben.

2001 óta nem jelent meg újabb kötetem, verseket viszont azóta is írok. Úgy gondolom, ezek „sokszínűbbek” a korábbiaknál, nagyobb a „szórás”. Nyilván másmilyen jellegű versek születnek, mint korábban. Én is változom, a világ is, máshogy látok dolgokat, és a dolgok is megváltoznak. Szükségszerű is ez a változás; a költőnél az új, másmilyen kifejezési módok, eszközök keresése. Azt, hogy folyóiratok gyakorta készítenek tematikus versválogatásokat egy bizonyos téma köré csoportosítva, így esetleg úgymond arról/olyanról is kell verset írnom, amiről egyébként talán nem is jutna eszembe, inkább költői játéknak fogom fel, afféle jutalomjátéknak. Jelenleg az új kötetem szerkesztésénél, összeállításánál némiképp gondot is okoz, hogy nagyobb időintervallumon belül született „eltérő” verseket kell valamilyen téma szerint ciklusokba rendezve egy könyvbe szerkeszteni, mindezt úgy, hogy legyen a könyvnek egy vonulata. Nem mindig érzem úgy, hogy megoldható.

– Két önálló kötet, többszörös antológiai jelenlét... Mikorra várható újabb verseskötet?

– Mint mondtam, 2001-ben jelent meg második kötetem, azóta nem. Ennek több oka is van. Egyrészt én írok a korábbinál jóval kevesebbet. Régen csodálkoztam, mikor Vári Fábián Lászlótól és -ről azt hallottam, hogy évi két-három verset ír. Hát most én is közel járok ehhez a mennyiséghez. Nem bánom ezt, mert soha nem akartam mindenről verset írni, valamiképpen felhívítani önmagamra. Közrejátszhatott még ebben az életem alakulása, hogy az eltelt időben férj lettem, felelős családapá, így több emberre is kell figyelnem, nem csak magamra, saját érzéseimre. Ezen dolgok és a látszat ellenére szerencsére mindvégig megmaradtam ugyanolyan „versben gondolkodónak”, mint addig. Ugyanúgy megragadnak szavak, érdekes és szokatlan szólancok, képek, lejegyzem mind őket a kockás füzetembe, szóval ugyanúgy indul és működik nálam a versgépezet, mint addig, mégis kevesebb versre mondom azt, hogy kész van. Mi tagadás, az utóbbi időben elvonta figyelmemet a költészetről egy újabb „hobby/érdeklődési kör” is – a kések, a késművesség csodálatos világa. Nem mellesleg mindig úgy éreztem, hogy a következő, harmadik kötet még nincs kész, még szeretnék hozzáírni. A teljes képhez hozzátartozik, hogy egyszer már összeállítottam, megszerkesztettem a kötetet, melyet a Kortárs

Kiadó adott volna ki. Sajnos, Mátyás Livia tragikus halála után a kötet kéziratban maradt. Újabb kiadó van, az átfutást ismerve remélem, hogy a harmadik kötet még ebben az évben napvilágot lát.

– *Mi van mostanság a bizonyos „négyes fogattal” és a Véletlen Balettel?*

– A négyes fogat tagjai mondhatni teljesen más utakon járnak. Cséka Györgyről és Pócs Istvánról úgyszólván alig tudok valamit. Lengyel Tamás, aki jó barátom, s akivel ismertük egymást még a *Balett* előtt is, megmaradt a kapcsolat, ha nem is napi, mióta én a családommal együtt elköltöztem Budapestről Zalakarosra. Remélhetőleg ez a barátság, ez a kapcsolat megmarad akkor is, amikor is Tamás családjával Svédországba költözik egyéni boldogulásuk és terveik megvalósítására.

A *Véletlen Balett* a 2005-ös búcsúszámmal megszűnt. (Lengyel) Tamással (ekkorra már az eredeti felállásból gyakorlatilag ketten maradtunk; Faludi Ádám segített még a szerkesztésben) addigra beláttuk és rájöttünk, hogy tovább így nincs értelme, hobbi szinten, család mellett csupán lelkesedésből, az egyéb kötelezettségek mellett az évi egy számot is nehezen tudjuk összehozni. Nem mondtunk azonban le egy *Véletlen Balett*-válogatás, egy afféle „Best of” összeállításáról (bár ennek esélye Tamás külföldre költözésével meredeken lecsökkent), illetve a lapot megjelentető Véletlen Balett Alapítványt sem számoltuk fel. A *Véletlen Balett* irányában elfogult vagyok, mint gyermekemre tekintek rá, és ha sorba rakom a lapszámokat, elégedettséggel tekintek végig rajtuk, és úgy gondolom, nem volt hiábavaló. (Talán ezt igazolja, hogy a *Spanyolnátha* nyári, az Ünnepi Könyvhétre megjelenő tematikus lapszámában, mely részben a Budapesten jelenlévő vagy volt számottevő irodalmi lapokkal és csoportokkal (is) foglalkozik, szerepel majd egy *Véletlen Balett*-összeállítás is, amelyben az egyéb kapcsolódó anyagok mellett Cséka György, Faludi Ádám, Lengyel Tamás és jómagam írásai lesznek olvashatók.) S ha ismét csak úgy alakul, hogy lapkiadásra adjuk a fejünket, szeretnénk szó szerint új lappal indulni, és nem a *Balettet* feltámasztani. És valahogy úgy érzem, hogy a „Volt egyszer egy *Véletlen Balett*” című írást sem én és mi fogjuk megjelentetni.

– *Van-e kapcsolatod a kárpátaljai magyar irodalommal, irodalmárokkal?*

– Kapcsolatom a kárpátaljai irodalommal eléggé leszűkült. Ennek csak egyik oka, hogy a családalapítás után már nem akartam, és idő hiányában nem is nagyon tudtam volna követni az irodalmi (és nem csak a kárpátaljai

irodalmi) történeteket. Otthonülősebb is lettem, s bár soha nem kedveltem különösebben a felolvasásokat, irodalmi esteket, utóbb már csak oda mentem el, ahová feltétlen el kellett mennem. Ahogy mondtam, más kötötte le az érdeklődésemet. Haza, Kárpátaljára is csak évente egyszer jutok el.

Időszakos találkozásaim elsősorban Balla D. Károllyal és Berniczky Évával – akikkel jó barátságban vagyok régtől – voltak. Ők általában Budapesten járva, könyvbemutató apropóján, könyvhét alkalmával stb. megpróbálták „összetelefonálni” a bizonyos négyes fogatot, s ilyenkor egy sör mellett elbeszélgettünk dolgokról, irodalomról.

Egy ideig még elkerült hozzám az *Együtt* is, hol ilyen, hol olyan úton-módon. Néztam a honlapjukat is, amíg volt.

Balla D. Károly „internetes irodalmával” viszont nem igazán tudtam azonosulni, így különböző akcióiban sem igen vettem részt.

– *Szerinted vannak-e olyan fiatal tehetségek, akik képesek megújítani a kárpátaljai magyar irodalmat?*

– Sajnos, nem látok rá most a kárpátaljai irodalomra, (a korábban említett okok miatt is) nem tudom megmondani, hogy van-e olyan, aki képes megújítani a kárpátaljai magyar irodalmat, és kiemelkedőt alkotni. Az *Együttben* (és csak ott) olvastam tőlük verseket; ott sem annyit és olyat, és nem mostanság, hogy bárkit ki tudnék név szerint emelni. De ez nem a fiatal tehetségek meglétének hiányát jelzi, és nem von le a verselők érdemeiből semmit, csupán az én hiányosságom, ha valaki úgy gondolja, hogy ez tőlem elvárt, s nem érdekelhet engem más.

„...ÖNERŐBŐL MARADTAM SENKI”

Lengyel Tamás

– *Frappáns, formabontó kérdéssel akartam kezdeni, de talán vannak olvasók, akik nem ismernek téged, ezért inkább arra kérlek, előljáróban mutasd be önmagad.*

– Akkor én sem adok frappáns választ: Lengyel Tamás – Nagyszőlös, 1971. Édesanyja: Kurbel Katalin Alice. Édasapja: Lengyel Tamás. Nős – Lengyelné Rakoviczki Erika (2000). Gyermekai: Bátor (2001), Milán (2003), Alma (2006). 1993-ban az ungvári egyetem magyar nyelv- és irodalom szakán szerzett diplomát. 1993-tól 1995-ig a Kárpátaljai Rádió és Televízió magyar adásainak szerkesztője. 1994–95-ben a *Pánsíp* című irodalmi és kulturális folyóirat munkatársa. 1995-ben Budapestre települt. Az ELTE-n angol szakos tanári végzettséget szerzett 1998-ban. 1989-től publikál verset, prózát, később műfordításokat. Alapítója és 2005-ös megszűnéséig szerkesztője a *Véletlen Balett* című irodalmi lapnak. 1998 óta a Véletlen Balett Kulturális Alapítvány elnöke. 2007-től a Palatinus Kiadó szerkesztője. Díjai: Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíj (2000), Móricz Zsigmond-ösztöndíj (2004), Keresztury Dezső-jutalom (2005). Könyvei: *S.K.arabeus* (versek, Budapest, Kortárs Kiadó, 1998), *Tamás evangéliuma* (versek, Budapest, Kortárs Kiadó, 2004), *Lump úr & Co.* (versek, Budapest, Parnasszus Könyvek, 2008). Legutóbbi műfordításkötete Jeanette Winterson: *Teher* (kisregény, Budapest, Palatinus Kiadó, 2008).

– *A 79. Ünnepi Könyvhéten a Parnasszus standjánál dedikáltad legújabb kötetedet, amit sajnos még nem állt módomban elolvasni. Beszélj róla: milyen jellegű verseket tartalmaz, hány évet ölel fel?*

– Hogy milyen jellegű verseket tartalmaz? Rövidet és középhosszút, vöröset és kéket. Felölelni meg három hetet és/vagy ötvenöt évet hivatott. De ennél kimerítőbben is beszélek, persze erről a kötetről, hiszen családi kötődések okán is fontos nekem.

Az úgy volt, hogy 1948-ban, pár évvel az után, hogy a vörös lábú törzs bejött Kárpátaljára, nagybátyám a tömegmegmaradás törvénye alapján úgy döntött, hogy ő meg akkor kimegy. Ha mégsem az az elgondolás sarkallta,

hogy kell a hely az oroszoknak, talán azért ment, mivel nem jött ki elég jól az apjával, vagy csak azért, mert hallotta, hogy a szovjet bányákban* fürdeni a magyar legfeljebb vérben, izzadságban szokott. Na, jó ez kicsit túl dramatikus hangzik, belátom. Mindenesetre a szokásához, amiről beszélek, kellett egy macska, kutyaedelnek való, néhány részeg „győzelem-napi” határőr meg jó fizikai kondíció a határon túli gyalogútra. Kurbel István nagybátyám aztán, mint a filmekben, el is jutott egészen Olaszországig. A 20. századi Európának egyben ez volt az utolsó vele kapcsolatos élménye. Anyám később, amikor a rezsim már szemet hunyt az ilyesmi fölött, nyomoztatni kezdett utána, és folytatta ezt évtizedeken át.

Családom már jó ideje Magyarországon élt, mikor 2003-ban egy lelkiismeretes honi vöröskeresztes dolgozó sikerrel járt, és 55 év után megkerült a rokon, akit nekem csak mint 17 esztendő fiatallembert volt szerencsém ismerni a családi ereklyéről, egy keretezett fényképről. A közérthetőség kedvéért itt a család képzelt lelki oltárának főhelyén álló faliképre gondoljunk. Szóval, nagybátyám megkerülésének kisebb médiavisszhangja is kélt.

2005-ig még nem találkozott egymással a két testvér, csak levelezgettek, telefonon beszéltek. Ekkor jött a *Napló* című háttérműsor előtérben rekedt média-lovagja, aki nevét ifjúkorában Vujity Tvrtko-ra magyarosította, és most felajánlotta anyámnak lovagi szolgálatait, helyesebben egy Bécs–Sydney retúr repülőjegyet, cserébe a megindítóan emberi, könnyfakasztó történetért. Anyámmal és a kéttagú stábbal én is repültem, és ennek az útnak meg ennek a múltnak a története a *Lump úr & Co.* című kötet, amiről kérdeztél. Benne ausztrál vagy Ausztráliához köthető emberek, tájak, események és ezekkel kapcsolatos gondolatok. Azok a világi dolgok és úgy, amiken és ahogy az elmém megbicsaklik. Persze a versekből felsejlő történetek első számú szereplői családom tagjai. Köztük is a főhely nagybátyámé, aki pikareszk regénybe illő, bár valamelyest tragikomikus sorsú kalandor. Egyfajta Lump úr, amilyen talán én is lenni szeretnék, ha választani tudnék a sok szerep közül, amiket az én színházamban, a versekben magamra öltök.

– *Számos antológiában jelentek meg verseid. Saját, önálló kötetként a már említett 1998-as S.K. arabeust és a Tamás evangéliumát találtam. Voltaképpen hány önálló köteted van? Ejténél néhány szót a korábbiakról is?*

– Amennyiben az anno divatos kárpátaljai évkönyveket nem vesszük számításba, a *Razzia* című (1993-as) irodalmi antológiában volt az első,

* A *bánya* szó jelentése oroszul: fürdő (баня).

„szembeötlőbb” megjelenésem. Ezt a gyűjteményt Pócs Pisti állította össze Balla D. Károly bábáskodása mellett, és szerepelt benne szövegekkel minden leendő *Véletlen Balettes* alapító-szerkesztő, és még több kezdő íróember, akik túlnyomó része aztán nem gazdagította tovább a kárpátaljai irodalom palettáját (sem). Azóta persze kerültek be más válogatásokba verseim, *Az Év Versei* című gyűjteménybe többször is, de tavaly például Czeslaw Milos-versfordításaimat közölte *Az Év Műfordításai* című antológia. Merthogy fordításnak is nagy örömmel szentelem magam, az idén Jeanette Winterson kortárs angol író *Teher* című kisregényét ültettem át magyarra.

Ami magyarországi verspublikálásom kezdeteit illeti, ’95-től a *Szivárvány* című folyóirat szerkesztőségében fordultam elő sűrűn, s ennek szerkesztője, Zalán Tibor unszolt első kötetem összeállítására. A szintén általa szerkesztett *Új Látószög* című, elsőköteteseket bemutató sorozatot még csak útjára bocsátani készült a Kortárs Kiadó, s végül a két nyitódarab közül az *S.K.arabeus* lett az egyik. Ez a kötetem válogatás volt az előző tíz évben írt verseim közül, sőt, még az első, nyolcéves koromban írt „műremek” két átdolgozott változata is szerepelt benne. Maga a kötet megjelenésekor már nem igazán állt közel a szívemhez. Túl voltam már a késő-tizenéves melodramai hangulatingadozásokon éppúgy, mint az azt követő polgárpukkasztási szándékon. Akkoriban már az egész emberiséget akartam váteszi fokon tanítani. Mivel a tanításban éppúgy, mint a versírásban és egyebekben „óvatos duhaj” vagyok – ezt Zalán Tibor mondta egyszer ránk, *Véletlen Balettes*ekre – a kötet, mellyel ezt beteljesíthettem, csak hat évvel később jelent meg. A Kortárs Kiadó és a már többször említett költő, szerkesztő barátom vette gondozásába ezt is. Az elsőhöz képest annyi különbséget mégis találok benne, hogy nyilvánvaló hibái mellett a *Tamás evangéliumában* lényegesen több olyan vers van, ami kedves a szívemnek és különösebb röstellnivalóra sem lelek bennük.

– *Azt írod valahol, hogy irodalmi karriered Kárpátalján meredeken emelkedett. Mi készítetett mégis az áttelepülésre?*

– Nem emlékszem erre a sületlen kijelentésemre, de ha ezt olvastad valahol, azt nyilván bohém fiatal koromban nyilatkoztam, amikor az emberfia még izgatottan összpontosít a meredeken emelkedésre. Persze, a *Pánsíp* című irodalmi lapnak belső munkatársa voltam, és rendszeresen publikáltam az akkor létező másik kárpátaljai magyar irodalmi folyóiratban, a *Hatodik Sípban*, valamint kitelepülésem előtt már magyarországiakban is. Meg persze kedvemre való volt a szerkesztői munkakör a Kárpátaljai Rádió és Televízió

magyar adásainál. De ha belegondolok, meddig menetelhettem volna tovább, nem cserélném arra, amit itt, Magyarországon elértem, mert itt legalább önerőből maradtam Senki.

Kitelepülésem oka pedig roppant prózai volt: szüleim, akikkel akkoriban még egy fedél alatt éltem, úgy gondolták, hogy Magyarországon jobb esélyei vannak az érvényesülésnek, és a szóban forgó fedelet eladták a fejem felől. Ekkor én persze, rám nem jellemző módon, még választhattam volna a nehezebb utat: albérlet, kemény munka, honfiúi hűség. Annak, hogy nem így döntöttem, a legnagyobb vesztesége talán – jóllehet szakmai szempontból egy ilyen interjún belül inadekvát megnyilvánulás – egy emberileg mindaddig jól működő kapcsolat volt. Nem égettem fel ugyan magam mögött minden hidat, de ami megmaradt, a mellé ideát még építkezni kellett, rendesen.

– *Életutad eddigi szakasza tipikusan „kárpátaljainak” mondható: voltál cipőárus, idegenvezető stb. Hogyan sikerült beilleszkedned az anyaországi irodalmi életbe?*

– Nem akarom folyton tagadni, amit itt vagy ott régebben írtam magamról is akár, de ezt a valóban tőlem származó hangzatos felsorolást kiegészíteném kicsit. Cipőárus diákéveimben, mellékalásban voltam pár hónapig Debrecenben, az idegenvezetés lehetőségével is csak amolyan alkalmi kereseti forrásként éltem, bár erről a képességről van papírom is. Persze, a legtöbb pénzkereső elfoglaltságomat, és volt eddig már pár tucat, leginkább alkalmi jelleggel műveltem, mivel 1995 és 2006 között úgymond szabadúsztam, vagyis leginkább fuldokoltam: dolgoztam nyelviskolának, szinkronstúdióknak, kisebbségkutatói hivatalnak, a Magyar Labdarúgó Szövetségnek, a Magyar Rádióknak, PR-ügynökségnek és csak a jó ég tudja, kinek nem. Persze, több könyvkiadónak is.

Ami a publikálási lehetőségeket illeti, azzal kapcsolatban nem volt ennyire hányatott a sorsom. Hál’ istennek (ha egyáltalán) irodalmi folyóirat van bőséggel Magyarországon, úgyhogy ebben javarészt inkább saját lustaságom szab nekem határt. Nem vagyok az a fajta szerző, aki nyakló nélkül küldözgeti az írásait fünek-fának. Magyarországon nagyjából a 90-es évek közepe óta évente úgy 3-4 alkalommal közöltetek verseket, és többször megesett, hogy kedves ismerőseim noszogattak, míg végül rávettem magam, hogy egymásik helyre küldjek szövegeket. Szóval, az elmondottakon kívül arról, hogy miként sikerült beilleszkednem a magyar irodalomba, azt mondhatom: ahogy a magam tempója és az itteni irodalom nyitottsága megengedte. Túrhetően.

– Létezik-e Kárpátaljai Irodalom, és ha nem, akkor miért van mégis? *című cikkedben írtad: „Kárpátaljának is van irodalma a magyarabbik fajtából.” Ma hogy látod ezt a kérdést?*

– Ezt a szövegösszefüggéséből kiragadott félmondatot nem nagyon kommentálnám, de azért egy rövid válasszal megpróbálkozom. A származás, különösen szűkebb környezetben, és pláne ha kisebbségi, feltétlenül integráló erő lehet, melynek jelentőségét igen komolynak gondolom. Ugyanakkor mosolygató feltételezés, hogy ugyanez az eredet szerzőket irodalmi egységgé gyúr függetlenül attól, hogy műkedvelőkről, vagy – kicsit lelketlen szóval – képzett szakemberekről van-e szó. Én a mai európai irányvétel és stratégiák, illetve egyéb tényezők okán például Mai Erdélyi Magyar Irodalomról sem nagyon mernék beszélni, az viszont bizonyos, hogy Kárpátalján csak különálló, elismert és/vagy elismerésre méltó magyar írók és költők vannak, de Kárpátaljai Irodalom, ha kezdeményei korábban voltak is, ma nem létezik.

– *Szinte soha nem publikálsz egykori hazádban...*

– Egyrészt: dehogynem; másrészt: hol publikáljak? Az *Együttben* többször is jelentek meg írásaim, nem beszélve korábban a két Sípról, amik már nem léteznek. Szóval egy(ütt) maradt, annak pedig nem vagyok híve, hogy egyazon lap minden számába küldjek írást, azért sem, mert nem írok annyit, hogy akkor jutna még másfelé, és azért sem, mivel, ahogy arra már utaltam is, lusta vagyok.

– *A Véletlen Balett körüli bábáskodásod ellentmondani látszik lustaságodnak.*

– Akkoriban is lusta voltam, de az a lap mégiscsak a saját gyermekem volt (ha nem is csak az enyém), amit/akit az ember nem hagy magára, hacsak nem muszáj. Egyébként, ha már így, direkt módon szóba hoztad a lapunkat, ami mellett persze amúgy se mentem volna el szó nélkül, ez is egy beilleszkedési mód volt. Ha derogál másoknál kilincselni, akkor legyünk önfenntartóak irodalmilag, és ha lehet, tegyük ezt színvonalasan. Egyszerű recept, csak egy-két remek kolléga kell hozzá. Miután az általam felvetett kárpátaljai-budapesti irodalmi lap ötletéhez Cséka Gyuri kitalálta a századforduló legjobb folyóiratcímét és Bagu Laci pazar külsőt varázsolt a *Véletlen Balettn*ek, már csak pénz és jó írásokat kellett hozzá szerezni. Csupán nyolc lapszámot élt

meg hat év alatt, de mindegyikkel nagyon elégedett vagyok, és mind majdnem olyan kedves nekem, mint a saját könyveim.

– *A kárpátaljai magyar irodalomhoz visszatérve: szerinted kik azok, akik eddigi teljesítményük okán megbecsülésre méltó alakjai az egyetemes magyar irodalomnak, illetve azzá lehetnek? Mit tudsz az újonnan jelentkező Bakos Kiss Károlyról, Pap Ildikóról, Kovács Gáborról, Becske József Lajosról, Czébely Gabrielláról?*

– Összpontosítsunk a ma élőkre. Ha mondjuk a megközelítőleg középkorú, számomra jelentős és tiszteletreméltó magyar költőket sorolnám: Marno János, Zalán Tibor, Háy János, Vári Fábián László... elengedhetetlenül ott van köztük egy kárpátaljai. Több nem. Nagy Zolit ildomos kor szerint következőként említenem. *A sátán fattya* olyan, valóban kárpátaljai regény, aminek az erényeit mindmáig nem sikerült másnak újrateremtenie, nem véletlen a József Attila-díj. Balla D. Károly kiváló elemző elme, akinél én az értekező műfajt, esszéit, cikkeit, naplóját gondolom a legizgalmasabbnak. Penckőfer János prózáját is nagyra tartom, élén a *Hamuther* című kisregénnyel. És ez legalább ennyire igaz Berniczky Éva írásaira, akinek az elbeszéléskötete után megjelent első regényét, a *Méhe nélkül a bábát* még nem olvastam ugyan, de nyilván nem véletlenül ragaszkodik hozzá egy olyan kiadó, amelyet Esterházy vagy Krasznahorkai neve fémjelez. Szerencsére ezek az aktív kárpátaljai szerzők az anyaországban rangos díjakban és egyéb illő elismerésekben részesülnek. Azt meg, hogy ki része az irodalomtörténetnek, mint tudjuk, mindig az irányadó elmélészek és aktuális irodalomtörténeti szakkönyvek döntik el.

Ami az újonnan jelentkezőket illeti, Kovács Gábor például nem az, még ha kötete csak mostanság jelent is meg. Évtizedek óta ír, a későbbi *Véletlen Balettesek* mellett ő is egyik szerzője volt a *Razziának*. Nemcsak azért, mert osztálytársak voltunk, de becsülöm őt, éppúgy, ahogy az írásait. A *Ballett*ben annak idején meg is jelent egy színvonalas tanulmánya.

Bakos Kiss Károly néhány versét olvastam már, de sajnos, a szerzőről nem sokat tudok, pedig jó lenne sejteni, hogy húszéves, még kiforrás előtt álló tehetségről van-e szó, vagy negyvenéves emberről, aki már valószínűleg így marad. A többi névvel még nem találkoztam.

EGY REJTŐZKÖDŐ KÖLTŐ BEREGÚJFALUBÓL

Bakos Kiss Károly

– *A kárpátaljai magyar irodalmi életben nagyon divatos a hármas név. Honnét jött az ötlet, hogy te is csatlakozz a háromnevűek klubjához, hiszen első beszélgetésünk során még csak Kiss Károly voltál?*

– Sajnos vagy szerencsére a magyar nyelvterületen rendkívül gyakori családnévvel születtem. Annak idején csak úgy kíváncsiságból felütöttem a budapesti telefonkönyvet, ahol nyüzsögtek a Kissek, és Károlyból is volt jó néhány. Nyilván Parti Nagy Lajos is azért lett „Parti”, mert a Nagy Lajos már foglalt volt. De, hogy közelebbi példát említsek, Vári Fábián László esetében is az játszott szerepet, hogy választott lakhelyét, Mezővárit nevének részévé tegye, hiszen Fábián László már volt az irodalomban. Úgy tudom, ott Stumpf Benedek András a „keresztapa”, aki maga is variálta nevének elemeit. Ráadásul anyai nagyapám nevének felvétele nem is az én ötletem volt, és nem is szűken vett irodalmi okból. Rendező-drámaíró barátom, Csemer Géza sugalmazta, akinek darabjaiban kisebb szerepeket játszottam. Így juttatott keresethez az egyetem mellett. Ő tette szövé, hogy a nevem túl gyakori, és rákérdezett édesanyám lánykori nevére. Javaslatára így lettem Bakos Kiss Károly, bár először még csak a szereposztásban, és/vagy a stáblistán. Mivel nagyapám neve az első tag, összhangzásában is tetszett, gyorsan a magamévá vált. Ha jól emlékszem, a Nagy Zoltán Mihálynak (tudtomon kívül) általad először elküldött írások fejlécén még Bakos-nélküli voltam. Tehát a névválasztás nem volt tendenciózus. Ha ritkább névvel születek, hasonló probléma bennem fel sem merül.

– *Már Budapesten és Kárpátalján is megtörtént Legyen vers című versesköteted bemutatása. Nem találd furcsának, hogy kárpátaljai létedre először Budapesten mutatták be a kötetedet?*

– Egyáltalán nem, hiszen gyakorlatilag ekkor is Budapesten éltem. Röviddel a könyv megjelenése után utaztam fel. Felhős Szabolcs révén, aki a *Partium* főszerkesztője és az UART, az unitárius alkotók szervezetének a motorja, kínálkozott a lehetőség, és nem volt okom visszautasítani. Ekkor már többször publikáltam a *Partiumban*, és tagja voltam az azonos nevű

szellemi műhelynek. Ráadásul Szabolcs vásárosnaményi, tehát beregiként a „földim” is, és Kárpátalja irányában élénk érdeklődést mutat. Így lett végül az első könyvbemutató helyszíne az Alkotmány utcai Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt. Az, hogy időben megelőzte a kárpátaljai, véletlen. Meg aztán úgy gondolom, egy magyar író a Kárpát-medencében mindenütt otthon van.

– *A könyvbemutatóhoz visszatérve, méltató beszédében Stumpf Benedek András „villoni vándorpoétának” nevezett. Egyetértesz ezzel a meghatározással, s ha igen, hová vezet ez a vándorút?*

– S. Benedek András mesterien bánik a plasztikus és találó jelzős szerkezetekkel, ebben a verbalitás fenoménja. Hogy *villoni* és *vándor*, az annyiban igaz, hogy budapesti vándorlásaim során voltam már minden, megfordultam minden rendű és rangú társaságban a nagypolgártól a hajléktalanig. Hol a Kempinskiben vacsoráztam, hol egy építkezésen. Cimborálok egyetemi tanárral és szobafestővel, és valahol ez így természetes. Mindig is az ember érdekelt, személyként, biológiai objektumként, társadalomként egyaránt. Általában és részleteiben a humaniorák. Az anyagi világ, a fizikai „tér” is, mint annak foglalatja és determináló közege. A makro- és mikrokozmosz gömbölyű zárójele. Hiszen a művészet is megismerés. Csak, hogy Novalist idézzem, ez befelé vezet.

Ami a kérdés második felét illeti, arról a másik értelemben vett útról sem tudok okosabbat mondani. Csak otthon szeretnék lenni a világban, mert ez eddig maradéktalanul még soha nem sikerült.

– *Korábban említetted, hogy költészetedre Pilinszky és József Attila versei hatottak leginkább. Ez ma is így van?*

– A temporális sorrend kedvéért József Attila és Pilinszky, de nem csak Ők, mindazon nagyok, akik süríteni tudtak. (Bár, hogy a költészetemre mi és mennyiben hat, azt nem is az én tisztem eldönteni. Csak arról beszélhetek, ami és aki rám, mint befogadóra volt elemi hatással.) Az alfa és origó József Attila mellett Zelk olyan sorai, mint a „*Megyek az utcán sehova, megyek se ide se oda...*”, vagy Nemes Nagy téli fái örökre kísértének. A kagylóhéjba zárt világegyetemek, ahol minden újraolvasás felér egy ősrobbanással, a történelemmel, a létezéssel, hogy aztán visszahullva egy fekete lyukba, kezdődhessen előlről. Egy időben faltam az egzisztencialistákat, a Schopenhauerből „kinövő” Kirkegaard-t, Heidegger-t, Camus-t. Az abszurdí-

tás kapcsán jutottam el Pilinszkyhez. De nemcsak a tömörítés inspirál, hanem az érzékiség és a játék is. Csak példaként, ahogy Nagy László fordít Lorcát, az utolérhetetlen, ahogy Juhász Ferenc szürreális képi alkímiája, vagy nemkülönben Weöres minden tudáson túli virtuóz naivitása. Az, hogy egy alapjaiban fogalmi művészet stílári eszközzeivel szinte minden kifejezhető, és minden táj bejárható. És itt jelenik meg az S. Benedek által említett vándorpoétaság. Latin vagy keleti ihletettséű szerzeményeimet sajátos szereplíráként eleve pszeudo-fordításoknak szántam. (Magad is tanúsíthatod, mennyi időt töltöttünk például az egyetem kelet-ázsiai tanszékén.) Atmoszférájukat és attitűdjüket igyekeztem a „magam hasznára” felhasználni, hogy tágítsam a közölhetőségi horizontot. És a teljesebb skála okán megkockáztattam a nyelvi esendőséget is, erre Bertha Zoltán világít rá. Hogy ne csak a már középiskolai tananyaggá vált klasszikusokkal példálózzak, s mivel *csak az boldog, ki játszhat*, olyan *játek mestereket* is szívesen olvasok, mint a fentebb említett Parti Nagy Lajos ön- és mindenirányú fanyar ironiával telt nyelvi leleménye. És sok-sok kortárs szerzőt figyelemmel kísérek még.

Azért, ha önmagam előtt végképp lemeztelenedem, minduntalan visszahullok Radnóti hátborzongató klasszikumához, a kései József Attilához és Pilinszkyhez. Ami biztos.

– *Ugyancsak Béni bátyám említette, hogy kis túlzással az Együtt költője vagy, a budapesti bemutatót mégis az unitáriusok rendezték. Mi készítetett arra, hogy felekezetet váltva unitárius legyél?*

– Mint azt fentebb már sejtettem, itt nem egymást kizáró tényezők átfedéséről van szó. Az, hogy az *Együtt* „költője” legyek, egyrészt genetikusan is meghatározott, másrészt általam is szívesen vállalt helyzet. Amellett, hogy az ember bevallottan „kárpátaljai”, még nagyon sok minden lehet egy időben. Ez nem frusztrál, és provinciálisnak sem érzem magam tőle. Az a pesti flaszteren is bármikor lehetnék. Ami a kérdés lényegét illeti, ezen a síkon sajátos görbét tettem meg. Már a minden transzcendencia-hitet elsöprő ateista lázadásom kitörése előtt is problémám volt Kálvinnal a predesztináció-elv és a Szervét-ügy kapcsán. Constantinus IV. század elejei szerepéről, az Arisus és Athanasius-vita, a monofizita-heterofizita szembenállás „elsimításáról” nem is beszélve. Persze a történettudomány azóta megtanított a korszellemek elkülönítésére. De a tagadás dacának lassú kifulladását követően Kálvinhoz már semmiképp sem tudtam visszatérni, hiába bújtam az *Istitutio*...-t. S közben nem melleleg minden mást is a hasonló témákban. Azt hiszem,

„haragszom” a teológiákra, a dogmatikára, mert a sok bába között elveszett a gyermek. Az egyébként történelmi jelentőségű 1568-as tordai országgyűlés, és Dávid Ferenc nemcsak Sütő Andrást vagy Páskándi Gézát ihlették meg, hanem engem is. Persze Kálvin kapcsán Illyés idevágó költeményének is helyt kell adni.

– Neked, mint az Együtt szerkesztőbizottsági tagjának mi a benyomásod, hol tart ma a kárpátaljai magyar költészet? Jelentkeztek új, ígéretes tehetségek?

– Úgy hiszem, minden korszakban és mindenütt megteremtődnek a kellő képességgel megáldott emberek, de korántsem minden éra kedvez felszínre kerülésüknek. Jelenünk éppen ilyen. Ma csak a végképp elveszettek, a Tonio Krögerek jussa a hivatásként értelmezett költősors, és ők is csak azért vállalják, mert nem tehetnek mást. Pedig biztosan próbálkoznak minden egyéb irányban is. Magam legalábbis semmiben sem voltam jó, azaz hogy semmi más nem volt jó nekem.

– Az Együttnél maradva, úgy tudom, hogy a te neved is felvetődött a jövőre távozó főszerkesztő, Nagy Zoltán Mihály utódlása kapcsán. Mit lehet ez ügyben tudni?

– Nagy Zoltán Mihály valóban visszavonhatatlanul úgy határozott, hogy feláll a főszerkesztői asztaltól, s erről már lebeszélhetetlen. Problémát csak az jelent, hogy az azzal együtt járó rengeteg aprómunka miatt is kevés az arra érdemes jelentkező. Aki szóba jöhetne, például az e téren már gyakorlott Penckófer János, vagy aktív pedagógus, vagy egyéb szintűgy nélkülözhetetlenül fontos tevékenységet folytat. Ha a szerkesztőbizottság mégis a fiatalítás mellett dönt, s ennek kapcsán engem bízna meg, természetesen nem utasítom vissza. Bár kezdetben biztosan a segítségükre szorulnék majd tapasztalatlanságom okán. És mindenképp kihívást is jelentene, mivel eddig csak saját írásaim révén küzdöttem a nyelvi anyag közegellenállásával, és a szerkesztés egyébként is más jellegű küzdelmet ígér. Magam is kíváncsi vagyok hát, miként határoznak majd a kollégák. E téren önnön ambíciómnál fontosabb a Kárpátalján egyetlen, gutenbergi formában is megjelenő irodalmi periodika prosperitása.

– A könyved megjelenésében két József Attila-díjas irodalmár is segédkezett. Ennek tükrében hogyan látod, mennyire igyekszik a jelenlegi törzsgárda az utánpótlás felkutatásában és megteremtésében?

– Talán a példám is igazolja, hogy a *törzsgárda* minden tőle telhetőt megtesz. Sajátos és kissé elkoptatott metaforával élve azért úgy gondolom, akinek szárnya van, előbb-utóbb repülni fog, akinek nincs, azt pedig hiába röptetik. (Remélem, magam sem fogok kőként a földre zuhanni.) Emellett korántsem mindegy, milyen a kifutópálya.

Bemutattak minden általuk ismert, az irodalmi életben tekintélynek számító fórumnak és személyiségnek. A többi már javarészt a szerzőn, illetve a mind a két tényező fölötti körülményeken múlik.

– Hát akkor fejezzük be egy közhelyszámba menő kérdéssel. Milyen terveid vannak a jövőre nézve?

– Már réges-rég nem tervezek hosszú távra. Ha késztetést érzek, írok. Ha adódik valami nekem tetsző feladat, elvállalom. S hogy az egy hónapig tart-e vagy tíz évig, netalán tovább is, az jobbára megjósolhatatlan. A fejünk fölött birodalmak és világrendek omlottak össze. Paradigmák keletkeznek és tűnnek el. Korom folytán személyiségileg is akkor kellett megszilárdulnom, amikor a környezetemben semmi nem volt az. A környezeti feltételekhez való alkalmazkodás nem csak a biológiai fennmaradás kulcsa.

Persze körvonalazódnak különféle tervek a fejemben egy második kötet kapcsán is. Alakulóban is van, de hogy milyen végső formát ölt majd, és mikorra, arról most még korai lenne nyilatkoznom. A magam kevés eszközével azért továbbra is azon leszek, hogy *ne görbüljön meg a világ gyémánt-tengelye*.

AZ „UTOLSÓ SZÓ” JOGÁN

Nagy Zoltán Mihály

– Január elején körlevélben értesítetted az Együtt szerkesztő-bizottsági tagjait és állandó szerzőit, hogy már csak a 2008-as évfolyam számainak szerkesztését vállalod. Úgy tudom, leköszönési szándékoznak már korábban is jelét adtad. A miért firtatása mellett kézenfekvőnek tűnik egyszerre két kérdés: hogyan tovább az Együtt nélkül, és hogyan tovább te, immár főszerkesztői titulus nélkül?

– A leköszönés szándéka több évi megfontolás eredményeként érett döntés-sé az említett körlevélben. Elhatározásom okai: az egyévi „felmondási idő” lejártakor betöltöttem hatvanadik évemet, nyugdíjba megyek, azaz öregkorúnak nyilvánítanak; a folyóirat-szerkesztés idő- és energiaigényes munka, amit csak a saját „életművem” továbbépítésének rovására tudtam elvégezni; úgy érzem, jó néhány hosszabb lélegzetű próza, novella és vers, elbeszélő költemény van még bennem, amelyeknek megírásához jó alkalmat kínál a viszonylag zavartalan – hivatalos munkaviszonyból eredő kötelezettségekkel nem terhelt – „nyugdíjas” kor; a folyóiratnak pedig – szerencsés esetben! – jót fog tenni a szerkesztő-, ezzel együtt a szemléletváltozás.

– Mit kell érteni a jól érzékelhetően kihangsúlyozott „szerencsés eset” fogalma alatt?

– A fiatalítást. Hiába igyekszem ugyanis maximálisan nyitott és rugalmas lenni ebben a tisztségben, koromnál fogva és akaratom ellenére kialakultak bennem olyan rigolyák, amelyek megnehezítik, vagy eleve lehetetlenné teszik a tökéletes azonosulást a tölem esetenként évtizedekkel fiatalabb pályatársak világlátásával, irodalom-értelmezésével. A folyóiratnak éppúgy szüksége van megújulásra, frissítésre, mint az amúgy kellemesen lakható szobának reggeli szellőztetésre. Arról nem is beszélve, hogy a vezetésbeli rotáció minden intézményben kívánatos.

– Van olyan fiatal az Együtt „háza táján”, aki a helyedbe léphet?

– Igen. Neveket nem említek, mert semmilyen módon nem szeretném előre „befolyásolni” a szerkesztőbizottság és az írócsoport döntését utódom

kiválasztásának ügyében. Más kérdés, hogy a két-három pályatárs, akikre gondolok, vállalnák-e a feladatot. Ha meggyőző érvekkel szembesülnek, nyilván „kötélnek állnak”, hiszen az *Együtt* pótolhatatlan szerepet tölt be pátriánk irodalmában, tehát nélkülöm is, továbbra is rendszeresen meg kell jelennie.

– *Mindketten használtuk a „nélküled” fogalmát. Te mit értesz alatta?*

– Igazad van, tegyük egyértelművé a dolgot: főszerkesztői minőségemet értem alatta, ahogy – gondolom – te is. Még pontosabban: a szerkesztőbizottsági tagságot – amennyiben ezt kéri – megtartom, de konkrétan meghatározott feladatkör (például: rovatvezetés) nélkül. Szerzőként viszont szeretnék jelen lenni a folyóiratban, ha lesz rá igény.

– *Szerinted napjainkban milyen szerepük van az íróknak Kárpátalján, illetve milyen szerepet kellene betölteniük?*

– Meggyőződésem, hogy az irodalom funkciója a négy égtáj bármely sarkában évszázadok óta változatlan: hitelesen megjeleníteni azt a világot, azt a kort, amelyben a művek születnek. Vannak másféle funkció-értelmezések is, de azok idegenek tőlem, mindegyiket tévedésnek tartom. Mindig abból indulok ki, hogy a nyelv ősi kommunikációs eszköz, emellett az irodalom eszköze, olyan jelrendszer, amely ember és ember (író és olvasó) közt a megértést kell hogy szolgálja. Az „újszerűség” ürügyén különböző címkék alatt kiizzadott szóhalmazok ebből a szempontból számomra érdektelenek és értéktelenek. Az írókat természetesen megilleti az alkotói szabadság, de azzal döröszeg visszaélni. Fontos, hogy olyan művek szülessenek, amelyekben megfogalmazódik szerzőik világlátása, de legalább ennyire fontos, hogy a stílus, a forma, s még inkább a tartalom megérintse, gondolkodásra készítse az olvasókat. Ez csak úgy lehetséges, ha az írók érzékelik és kifejezik az általános emberi létgondokat, látják a társadalmi-közéleti problémákat, de azokat a független szemlélőre jellemző higgadtsággal igyekeznek ábrázolni. Az *Együtt* szerzőire többnyire ez a hozzáállás jellemző.

– *Jól ismered szűkebb pátriánk magyarságának csöppet sem szívderítő sorshelyzetét, ennek ellenére elkötelezett lokálpatrióta vagy. A távozás, az áttelepülés szándéka sohasem munkált benned?*

– Kötődésem a szülőföldhöz olyan természetes, mint a levegővétel. Tudom, hogyne tudnám: másutt is lehet lélegezni, talán még könnyebben, mint itt – de miért, ha itthon is lehet? Az áttelepülés szándéka fel sem merült bennem. Megkörnyékeztek csábítások az anyaországi rokonok, ismerősök részéről, de maradtam, maradok, mert nincs okom szedni a sátorfámat, ráadásul – különösen az utóbbi időkben – engem riaszt, irritál, szomorúsággal tölt el az anyaországi társadalmi mentalitás. Ki merem mondani: nem tudnék ott élni, ahol az emberi közösség(ek) minden viszonyrendszerét megnyomorítja az egyre gyakrabban brutálisan megnyilvánuló anyagiasság, az önzés tovább már fokozhatatlan mértéke. Az anyaországi magyarság szerintem rohamtempóban zúlik az ostoba reklámokkal távirányított fogyasztói életmód szánalmas szintjére. Persze, ez a „modern” nyavalya nálunk is fertőz, de hál’ istennek, én immunis vagyok iránta.

– *Lesújtó keménységgel fogalmaztál, amely mögött valamiféle megbántottságot gyánítok...*

– Keményebb és fájóbb volt a 2004. decemberi állampolgársági népszavazáson az anyaország társadalma részéről tanúsított közöny, illetve a ridegen elutasító *nem!*-ek nagy száma. Nem hiszem, hogy akad olyan határon túli magyar, aki ne arcucsapásként élte volna meg ezt a közönyt és elutasítást. A megbántottság „élménye” tehát valós.

– *Egyik leveledben azt írtad rólam és nekem, hogy engem „megfertőzött” az anyaország, közelebbről Budapest, ahol „ideiglenesen” élek. Kifejtenéd ezt bővebben?*

– Rólad és neked írtam ezt, de sokakat értettem alatta. Most is úgy vélem, akik huzamosabb ideje másfajta közegben élnek, mint amelyben felnőtté váltak – óhatatlanul kiteszik magukat a választott környezet negatív hatásainak is. Vannak erős személyiségek, akik képesek ellenállni ezeknek a hatásoknak, de ők is csak ideig-óráig; előbb-utóbb mindenki hozzáidomul a környezetéhez, mert a létérdeke ezt követeli. Arra nem emlékszem, minek az apropóján véltelek téged „fertőzöttnek”, ám tény: a máról holnapra-élés „hagyománya”, amely igencsak elterjedt a nagyvárosi lakosság körében – egyre inkább terád is jellemző. Ennél is nagyobb a veszélye annak, hogy a nagyvárosi mentalitás végzetesen meggyöngíti kötődésedet a szülőföldhöz. Kívánom, hogy *ne így* legyen...

– *Ismét szóba hoztad a szülőföldet, ahol a magyarság széthúzása megkérdőjelezhetetlen tény. Te mit gondolsz erről?*

– A megosztottság nem új keletű jelenség. Saját tapasztalataimra hagyatkozva azt kell mondanom, hogy a múlt század 90-es éveinek legelején „repedt meg” a föld alattunk, amikor a még egyetlen és alig két-három éve működő érdekvédelmi szövetség vezetése nem tűrt el semmilyen, az övétől különböző véleményt, álláspontot, elképzelést. Nyilván azt hitték, övük a bölcsesség szent köve. Ezzel a merev, elutasító magatartással közvetve és persze akaratlanul arra ösztönözték a másképp gondolkodókat, hogy új mozgalmakat, szervezeteket hozzanak létre, ami be is következett. Más kérdés, hogy az új szervezetek vezetői azonnal, ugyanúgy maguknak vindikálták a bölcsesség kövét. Kitört hát a máig tartó viszály, amely odáig fajult, hogy ha az egyik oldal kinyilvánít valamit, azt a másik oldal azonnal igyekszik megcáfolni, előhozakodva a saját kinyilatkoztatásával. Bármelyikre figyelünk külön-külön, azt hihetnénk, ugyanannak a problémának a megítélésében mindkettőnek igaza van, holott az álláspontok különbözősége, sőt ellentmondása nyilvánvaló. A logikus következtetés nem lehet más, minthogy egyiknek sincs igaza, illetve mindkettő rész-igazságocskákat szajkóz a sajtóhadjáratban, saját érdekeiknek megfelelően tálalva a dolgokat. Mindeközben a kárpátaljai magyarság igazi létérdekei – amelynek képviselőtét hangoztatva ezek a szervezetek megalakultak – sokadrangú tényezővé degradálódva háttérbe szorulnak. Pátriánkban túl sok az érdekvédelmi szervezet, de a szakmai egyesületeket kivéve nincs valódi érdekvédelem. Amit látunk: két kis kakascsapat származásos civakodása. Mindez addig fog tartani, amíg az anyaország vezetése – amely többek közt e szervezetek működési költségeit finanszírozza – akár hatalmi szóval be nem tiltja ezt a „kakasviadalt”, mondván: *csak akkor kaptok pénzt, ha beszüntetitek a viszálykodást*. Meggyőződésem, hogy ebben az esetben igen rövid időn belül megbékélne egymással a két oldal, és végre talán együttműködni is képes lenne a valódi érdekvédelemben.

– *Az „utolsó szó” jogán van-e hozzáfűznivalód, kiegészítésed az elhangzottakhoz?*

– Semmi bajunk nem lenne, ha a személyiségeket, civil szervezeteket, állami intézményeket a nemtelen dicsvággal párosuló önérdék és erőszak helyett *tisztesség és törvénytisztelet* jellemezné.

MAGYARKÉNT A VÉGEKEN

Czébely Lajos

– *Kárpátalján Czébely Lajost senkinek sem kell bemutatni, de hátha vannak olyan olvasók a „széles nagyvilágban”, akik még nem hallottak Önről. Akkor hát: ki is az a Czébely Lajos?*

– Kedves János, erre a kérdésre én nem is tudok válaszolni. Először azért, mert az ösztöneim tiltakoznak, hiszen nemigen vagyok sztár. Másodszor pedig, a kérdés első részében eleresztett állítás nem igaz. Én, hála az Istennek, nem vagyok híres ember, sohasem akartam az lenni. De mivel megígértem, hogy részt veszek ebben a beszélgetésben, megpróbálok eleget tenni kérésének.

Arról, hogy ki hallott rólam és ki nem, van egy történetem. A közelmúltban Punykó Marika, régi barátom, egy honismertető túra közben megérkezett csoportjával az ősi viski templomhoz, bekopogott a parókián, ahol hittan foglalkozás folyt éppen. Megkérdezte a gyerekektől, hogy hol lakik Lajos bácsi, az, aki megírta az iskolátok történetét. Értetlenül néztek rá. Akkor sem tudtak segíteni, mikor Marika a *Visk történetének* szerzője iránt érdeklődött. Ezen én egyáltalán nem csodálkozom. Melyik általános iskolás olvas manapság monográfiákat? Mint tanárt sem ismertek közelebbről, hiszen a felső osztályosokkal foglalkozom. Persze, akkor már tudtak segíteni, amikor a templom orgonistája iránt érdeklődött, mert az orgona mellett valamennyien láttak már.

Az igazság a következő: képesítésem szerint magyartanár vagyok. Hivatásomnak is ezt tartom, kiegészítve azzal, hogy tizenöt éves korom óta a mai szent napig tanulom is az anyanyelvemet és a magyar irodalmat. Mégis, mikor újraolvasom Vörösmarty *Emberek*, Babits Mihály *Esti kérdés*, Weöres Sándor *Öröklét* című versét, vagy a többi, amelyek nélkül nem lennék ember, akkor elkeseredek. Mert mi az ördögöt csináltam én itt e földön több mint fél évszázadon át?

– *Egyetlen személyes találkozásunk Visken történt. Mióta él az egykori koronavárosban?*

– Itt születtem, és ma már úgy érzem, mindig is itt éltem. Ha arra gondol, hogy egy évtizedig laktam Beregszászban, ennél egy kicsit több ideig Gáton,

és öt évig diák voltam Ungváron, ez sem változtat ezen, mert amikor tehettem, hazarándultam. Itthon tudtam átgondolni igazán a dolgaimat, és újrakezdeni, ha elrontottam valamit az életemben, vagy megújult erővel folytatni azt, ami tartalmat adott napjaimnak.

Tehát 1951. október 29-én, vagyis a szovjethatalom hetedik évében születtem Viskén. Őseim mindkét szülői ágon évszázadokra visszamenően földművesek és mesteremberek voltak, pontosabban: egyszerre mindkettők. Apai nagyanyám, Vécsey Vilma és anyai nagyapám, aki szintén a Czébely nevet viselte, és akiket még volt szerencsém ismerni, látástól vakulásig dolgoztak erőszakkal kolhozosított egykori földjeiken.

Apám, aki 1947 őszére vánszorgott haza a szibériai hadifogságból, ott szerzett tapasztalatai alapján ideiglenesnek tekintette az új rendszert egészen 1987-ben bekövetkezett haláláig. Tetteit is ez határozta meg a viski székgyártó üzem alapító tagjaként, amikor a napi műszakot követően szintársulatot szervezett, és népszínműveket, később korszerűbb színdarabokat rendezett és tanított be. Több éves kolhozi robot után anyám is üzemi munkás lett, és társult a műkedveléshez. Sok méltánytalanság érte őket és munkatársaikat az üzemi és a községi vezetés részéről. Különösen apámat a református egyházban végzett kántorkodásáért, amit 1956-tól haláláig folytatott.

Ilyen hazai poggyásszal és anyai nagyapám nép- és igaz meséivel, valamint nótáival „fertőzve” ültem be a Viski 2. Sz. Általános (az 1964/65-ös tanévtől Közép-) Iskola egyik padjába 1958 őszén. Tiszteltem a tananyagot, de érettségizésemig – eleinte a népi íróknak, majd a modern magyar- és világirodalomnak köszönhetően – azt hiszem, teljes mértékben megértettem, hogy az úgynevezett szocialista hazafiság nemcsak a népemtől szakít el, hanem önmagamtól is, és a kárpátaljai magyarságot is önismeretétől és valós önértékelésétől. Még érettségizésem évében, 1968-ban felvételt nyertem az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakára. Ekkor kerültem el Viskről.

– *A Czébely családot nevezhetjük művészdinasztiának is. Fia, Csaba a Pokolgépben dobol, Gabriella szintén Budapesten él, és nemrég kezdett el publikálni különböző lapokban. De úgy értesültem, első felesége is kacérkodott egykor az írással.*

– Iskoláskori verspróbálkozásaimon kívül én nem írtam szinte semmit egészen a múlt század nyolcvanas éveinek második feléig. Első feleségem, Marika már középiskolás korában írogatott, jól rajzolt és festett. Nagypapja,

Pollák Józsi bácsi is, aki engem mindig Hemingway-re emlékeztetett, szorgalmasan megfestette szeretett témáit. Beregszászban az 1960/70-es évek fordulóján élénk művészeti élet folyt, az írogatók, képzőművészek, zenészek a mostani Illyés Gyula tér egyik pincehelyiségében berendezett művészkávézóban jöttek össze vitára, a kulturális események szervezésére, vagy egyszerűen kiönteni a lelküket. Sok tehetséges fiatallal, természetesen idősebbekkel is lehetett ott találkozni. Azonban ezt az önszerveződést is, mint egyebeket, tönkretette a központi irányítás alá való beerőszkolás.

Tehát mind a két ágon volt mit örökölnie Csabának és Gabinak. Mindenesetre könyvek között nőttek fel. A nyári vakációkat Viskén töltöttük, ott is barátokat szereztek. Szinte minden nyáron meglátogattuk Kárpátalja várait, várromjait. Gabriella az idősebb, ő középiskolás korára kortársai között az egyik legolvasottabb lány volt. Öntörvényűsége azonban nem könnyítette meg az életét. Csaba szinte egyszerre búcsúzott el a kamaszkorától és trombitájától (ezt tanulta a zeneiskolában). A nem könnyű gyermekkor után gyorsan önállósult. Önerőből küzdötte fel magát, tömördek munka és gyakorlás eredményeképpen arra a szintre, amelyen most van.

Dinasztia azonban nem vagyunk. Inkább egy olyan apadó család, amely, ha szétszórta is, távol egymástól, megpróbál értelmes életet élni.

– *Mióta foglalkozik irodalommal? Elsősorban kinek tartja magát: tanárnak, írónak vagy zenésznek?*

– A kérdés második felére már válaszoltam. Ma már nehéz megállapítanom, mikor is kezdtem irodalommal, azaz szépirodalommal foglalkozni. Olvasni első osztályos koromtól nagyon szerettem. Nyolcéves koromban édesapám születésnapomra megajándékozott egy piros műbőrkötésű Petőfi-válogatással. Olykor-olykor visszatér még most is az illata. Találomra ütöttem fel, és a *Szilaj Pista* című versét olvastam el először, majd a *Falu végén kurta kocsmát*. Otthon néhány magyar klasszikus regény és színdarab mellett állt a polcon Tolsztoj *Feltámadás* című regénye, a család kedvenc olvasmánya. Én is elolvastam, és azóta is az akkor kapott élmény határozza meg Tolsztojhoz való viszonyomat, a mai napig. Mindamellett, hogy olvasnivaló a Velence utcai könyvesbolt jóvoltából akadt bőven, s ezt ki is használtam. Közben sok minden szerettem volna lenni: borbély, építész-mérnök, és volt időszak, amikor magyar katonatiszt is. Az 1960-as évek közepén a magyar történelem lett a szenvedélyem, el is határoztam, hogy régész vagy történész leszek. Már kilencedikes voltam, mikor apám felvilágosított: ha azt hiszem, hogy az

ungvári egyetemen Mátyásról, Zrínyiről, Rákócziról vagy Kossuthról fogok tanulni, akkor nagyot tévedek. Ezután kezdtem el rendszeresen irodalommal foglalkozni. A most Zámolyon élő unokanővérem nekem ajándékozta a barna csíkos Magyar Irodalmi Lexikont, s az alpművek olvasása mellett azt böngésztem szüntelen, egyes címszavainak szövegére most is emlékszem. 1967 őszén Viskre látogatott Kovács Vilmos, a református templom kertjében találkoztunk, ő is biztatott azzal, hogy a magyar szak jó lesz nekem.

Még az egyetemi foglalkozások kezdete előtt barátságba kerültem Fodó Sándorral, egy meleg augusztusi estén együtt néztük döbbsen a percesenyi út szélén állva a Csehszlovákia felé dübörgő szovjet hadsereget. Sándor mutatott be az akkor még legálisan működő Forrás Irodalmi Stúdió tagjainak, valamennyien írókat, szárnyukat próbálgató fiatalok voltak. Mindvégig együtt maradtunk, mindegyiktől igyekeztem tanulni. A legnagyobb hatással Stumpf Benedek András volt rám, ami nem véletlen, hisz Béni fejében már egyetemi diákévei alatt összeállt a Vilmossal közösen írt és a szegedi *Tiszatájban* 1970-ben megjelent *Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában* című tanulmány anyaga, és ezen kívül minden, ami az elszakított nemzetrésztörténelmét, kultúrtörténetét illeti. Mindenkit számon tartott, aki a kárpátaljai magyar kultúra újrateremtésében számításba jöhetett, de kitűnően ismerte a világirodalom és művészet új áramlatait is. Egy ideig lakást is együtt béreltünk. A stúdió hivatalos megszüntetése után is ugyanúgy folyt a munka, mint azelőtt. Ebben az időben tudatosult bennem is a helyi irodalmi hagyományok feltárása mellett a kárpátaljai magyar néprajzi értékek megmentésének fontossága. Nyári falujárásaink a néprajzi gyűjtés iskoláivá váltak számomra.

Miután a két beadvány rendszerjobbító szándékát a területi és az annál feljebbi vezetők szovjetellenességnek tekintették, nyilvánvalóvá vált, hogy ezen a téren ellehetetlenítenek minden próbálkozást, azonban az anyanyelvi oktatás és a már pusztuló, átalakuló népi kultúra értékeinek megmentése talán még elvégezhető.

Ezt a vezérelvet tartottam kötelezőnek a magam számára egyetemi diplomám megszerzése után a Gáti Középiskola magyartanáraként huszonegy éven át, ahol az agyonideologizált tanári munka mellett sikerült valamennyit megmentenem Gát szellemi néprajzának értékeiből, s ezeket a magyar órákon is hasznosítottam. Itt hoztuk létre barátaimmal a 80-as évek végén a Kovács Vilmos Művelődési Kört, majd a KMKSZ gáti alapszervezetét.

– *Verseit főként a Nagy Zoltán Mihály fémjelezte Együttben olvastam. Szokott-e más lapokban is publikálni? Jelent-e meg már önálló kötete?*

– Mint kisebbségben élő magyar közösség tagját, engem is állandóan foglalkoztatott népem jövője. Olyan kérdések, mint a passzív ellenállás, az együtt-nem-működés vagy az erőszak-nélküliség is. Így jutottam el – épp a fentebb már említett Tolsztojjal kapcsolatosan – Gandhi gondolataihoz. Mahátma Gandhi a civilizációról írva tesz egy ilyen kijelentést: „Azelőtt néhány ember értékes könyveket írt. Ma mindenki leírja és kinyomtatja, amit csak akar, és mérgezi vele az emberek lelkét.” Ezt írja 1908-ban. Én ezt ma is érvényesnek tartom. Igyekszem csak akkor és azt írni, amikor muszáj, és ami nem mérgezi mások lelkét. Még így is jócskán vannak kételyeim saját alkotásaimmal szemben.

1990 környékén kezdtek megjelenni közéleti írásaim, kritikáim a *Kárpáti Igaz Szóban*, a *Kárpátaljában*, verseim és irodalmi tárgyú írásaim a *Hatodik Sípban* és a *Pánsípban* is. Közben a néprajzi gyűjtőpályázatokra beküldött munkáimat is díjazták. 1996-ban megjelent első és eddig egyetlen verskötetem, az *Évszakok ösvényein*, és még ugyanebben az évben az 1976 és 1989 között írt *Naplóm*, mindkettő a Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó gondozásában. Miután 1987-től apám helyett elvállaltam a kántorkodást, hétévi ingázásom (oda-vissza kétszáz kilométer) után, 1994-ben hazaköltöztünk feleségemmel, s abban az iskolában kezdtünk el tanítani, amelyikbe én jártam egykor. Az alma mater tisztelete, a vidék és népének szeretete késztetett arra, hogy megírjam az intézmény történetét. 1998-ban meg is jelent *A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig*, 2002-ben pedig a *Visk története* című monográfia, mindkettő a KMKSZ kiadásában és a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia támogatásával.

Az *Együtt* újraindítása után Vári Fábián László szól, hogy szívesen látnák verseimet a folyóiratban. Azóta a lap rendszeresen helyet ad írásaimnak. Különböző antológiákban is jelentek meg verseim, de más fórumnak nem szoktam küldeni. A múlt évben a Bobory Zoltán által szerkesztett székesfehérvári *Kapu* két száma is bemutatta néhány költeményemet olvasóinak. De ezt a bemutatkozást dunántúli barátaim szorgalmazták.

– *Az Együttnél maradva, engedje meg, hogy gratuláljak a lap 2007-es lírai nívódíjához. Ezen kívül van még valamilyen elismerése, akár az irodalom, akár a tanári hivatás terén?*

– Köszönöm a gratulációt. Van még egy irodalmi elismerésem, 1994-ben nekem ítéltek a *Hatodik Síp* című folyóirat Toll-díját. Mint tanár is kaptam

néhány dicsérő oklevelet, ez bizonyos kor elérése után már esedékes minden pedagógus számára.

Elismerésnek könyveltem el viszont tanártársaim véleményét, miszerint használható a 2004-ben általam szerkesztett *Irodalom a 11. osztály számára* című tankönyv. Ugyanakkor végképp elkeserít, hogy amikor hozzáláttam a könyv írásához, heti négy órára terveztették. Mire elkészült, már csak három órában taníthattuk a magyar és világirodalmat, de az illetékes szervek ezt is sokallják, valószínűleg csupán heti két óra lesz belőle. De hát tornyosodnak végzetesebbet előre jelző felhők is a nemzetiségi oktatás fölött Ukrajnában.

– *Mit jelent Önnek a szülőföld, ez a talpalatnyi magyar sziget, itt a Kárpátok oldalában?*

– Erről sokat lehetne szólni, írni. Én csak egyet mondhatok: Mindent.

Szűkebb hazámnak az egykori Máramaros kárpátaljai részét tartom, de tágabb értelemben vett hazámnak a magyarság kárpát-medencei szállásterületét. Azért használom ezt a történelmi szakkifejezést, mert jobbat nem tudok kitalálni. És a magyarság célja is az kell legyen, hogy ezen a szállásterületen minden magát magyarnak tartó és valló család félelem vagy jövőjére irányuló fenyegetettség nélkül tudja lehajtani pihenésre becsületes munkával eltöltött napja után a fejét.

– *Tagja-e valamelyik kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetnek? Ön szerint mi lenne a módja, hogy a két egymást maró társulat végre megbékéljen, összefogjon, és végre azt tegye, amire hivatott – híven képviselje a kárpátaljai magyarság érdekeit?*

– A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tagja vagyok és természetesen a pedagógus szövetségé. Ez a kettő azonban nem társulat. Lehet, hogy a többi magyarságszervezet az, én azt nem tudom. Én tizenéves koromtól azt vallom: nemzetben kell gondolkodni. Az én sorsom is – mint mindenkié – meghatározó viszonyban van annak a kisebb-nagyobb közösségnek a sorsával, amelyhez tartozom. Ha nem elégszem meg a múltunkkal, hanem jövőt is akarok magamnak, akkor a nemzetemnek is jövőt szeretnék. Sőt, azoknak is jól jön a nemzet biztos jövője, akik egyéni érvényesülésüket tartják szem előtt. Az a megosztottság, amely a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek között van, szinte minden határon túli magyar közösségben fellelhető, és nem ok nélkül jött létre. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy

a két kárpátaljai magyar szervezet nem egymástól függetlenül, különböző céllal, vagy a közös cél elérésének különböző útján haladó tömörülésként jött létre, hanem megalakulása után a KMKSZ még alig lendült munkába, már jelentkeztek azok, akik később ki is szakadtak a szövetségből. Természetesen pártolóikat a KMKSZ soraiból állították maguk mellé. Ezek között voltak ismerőseim, kollégáim, sőt egykori elvbarátaim. Elárultnak, arcul csapottnak éreztem magam akkor. Először azt gondoltam, hogy *vagyon olyan legény, mint te* alapon történt a szakadás, de hamarosan rájöttem, hogy az érintetteknek ezt az egészségesebb tevékenységre is fordítható becsvágyát csupán felhasználta a hatalom a kárpátaljai magyarság egységének megbontására. Ezért, kedves barátom, én a megbékéléshez nem ismerek receptet, bármennyire szeretnék is.

– *Gabriella és Csaba is Magyarországon él. Ön még nem játszott el a gondolattal, hogy netalán követi őket?*

– Sajnos, a gyermekeim olyan korszakra cseperedtek fel, amikor a megélhetésük forgott kockán. Magyarországon próbálkoztak munka után nézni, ami úgy-ahogy sikerült, de tudom, lélekben megmaradtak beregszászinak (és egy kicsit viskinek is). Jómagam sohasem szándékoztam áttelepülni. Túlságosan nem is foglalkoztat a kérdés. Persze, feleségemmel, Zsuzsával, aki tanítónő, megbeszéljük az aktuális problémákat úgy az anyaországgal, mint a kárpátaljai magyarság életével és problémáival kapcsolatos dolgokat. Mindketten úgy érezzük, itt van szükség (még) ránk. Vannak azonban a magyarság-politika hiányosságai mellett érzelmi sebeink is. Egyikük akkor keletkezett, mikor – Kossuth Rádió-hallgatók lévén – felfedeztük, hogy a Kossuth-nóta dallamát fel-felcsendítő szünetjel eltűnt az adásból. Vajon Kossuth neve is eltűnik hamarosan, és marad az *emeregy*? Biztosan vannak olyan emberek a kis Magyarországon, akik nem örülnek, ha naponta többször eszükbe juttatják, hogy „*Éljen a magyar szabadság, éljen a haza*”. De hogy nincs az országban olyan ember, aki ez ellen felemeli a szavát, az több mint elkeserítő.

„ÁTLÉPTEM A SAJÁT HATÁRAIMAT”

Czébely Gabriella

– *Valódi művészcsaládból származol. Arra kérlek, röviden ismertesd a legfontosabb tudnivalókat önmagadról.*

– 1974-ben születtem Beregszászban, értelmiségi családban. Mondhatni könyvek között nőttem fel, sőt, nálunk az ajándék is többnyire könyv volt. Folyton olvastam, a szórakozást is ez jelentette számomra.

Egyébként magamról nem nagyon szeretek beszélni, főleg – szavaidat idézve – a legfontosabb tudnivalókról. Kinek fontos? A véleményemet, ha kérdik, szívesen elmondom bárkinek, abból kitűnik, milyen is vagyok valójában.

– *A múlt század 90-es éveinek elején írtál nekem egy verset, amit az öcsédén keresztül juttattál el hozzám. Azóta kis híján húsz év telt el. Mi az oka, hogy csak most kezdtél publikálni?*

– Kicsit álszentnek tartom a kérdésed, hiszen te tudod a legjobban a választ: ha nem bukkansz föl, és nem noszogatsz, a mai napig se publikálnék.

– *Hát éppen ez az. Miért kellett egy külső impulzus ahhoz, hogy megmutasd verseidet a széles olvasóközönségnek? Talán nem bíztál önmagadban?*

– Sajnos, nincs bennem elég ambíció. Éveken keresztül csak a családomnak és a barátaimnak mutattam meg verseimet. Meg hát a kritikát is nehezen tűröm, legyen az akármilyen építőjellegű. A kritika engem mindig visszavet. Mit csináljak, ilyen a természetem. De remélem, ez idővel változni fog.

– *Átugrottam egy lényeges kérdést. Mikor kezdtél el foglalkozni a költészettel? Kik a kedvenc költőid?*

– Amióta beszélni tudok. Különben ezzel az ember nem kezd el foglalkozni. Ezt valahonnan magával hozza, talán az előző életéből. Gyerekkoromban a legerősebben Zelk Zoltán hatott rám, aztán kamasz koromban Radnóti

Bori Notesze valósággal fejbe vágott. Később József Attila költészetének szerelmese lettem. Amúgy konkrétan nincs kedvenc költőm, vannak jó és kevésbé jó versek.

– *Évek óta Budapesten élsz, nemrég kaptad meg az állampolgárságot. Gondolom, gazdasági kényszerből hagytad el szülőföldedet. Mesélj erről az időszakról.*

– Nem csupán gazdasági kényszerből. Az ember az ismeretlenben mindig a lehetőséget látja. Nekem ez volt életem legjobb kalandja. Átléptem a saját határait! Ma is szívesen gondolkodom vissza azokra az időkre, amikor barátnőmmel válllvetve nekiindultunk a nagy Magyarországnak, anyáinkra bízva gyerekeinket (akkor már mindketten elváltak voltunk). Sokat dolgoztunk, éhezünk, fáztunk, de hiszen ezt Te tudod a legjobban, könyvet is írtál a vendégmunkások sorsáról. Ekkor éreztem magam szabadnak.

– *Egy korábbi beszélgetésünk alkalmával felvettem, hogy én esetleg végleg hazatérek, és te ezt élesen ellenezted. Szerinted ennyire lesújtó a helyzet Kárpátalján?*

– Igen, nekünk, kisebbségben élő magyaroknak lesújtó. Én legalábbis untam, hogy mindig be kell fogni a pofám! A többségi nemzet olyan légkört teremtett, ami fojtogatott. Úgy éreztem, nem kapok levegőt, megfulladok. El kellett jönnöm, hogy levegőhöz jussak, hogy kitárljon előttem a nagyvilág.

– *Öcséd, Csaba is Budapesten él, édesapádban viszont egy igazi kárpátaljai lokálpatriótát tisztelhetünk. Hogy esett az alma ilyen messze a fájától?*

– Mi az, hogy lokálpatrióta? Ki az igazi lokálpatrióta? Vajon én vagyok-e az áruló, amiért elhagytam Kárpátalját, vagy azok az úgynevezett hivatásos magyarok, akik megszedik magukat, miközben nem tartják szem előtt a kárpátaljai magyarság érdekeit? Kárpátalján meg kell maradnia a magyarságnak. Én is kárpátaljai magyar vagyok. De ugyanakkor édesanya is. Van egy lányom. Köteles vagyok megadni neki a tőlem telhető legjobbat, legtöbbet, és ezt otthon nem tudtam biztosítani. Láthatod, az ukrán kormány célul tűzte ki a magyar iskolák ellehetetlenítését!

– *Be tudtál illeszkedni a magyarországi társadalomba? Jól érzed itt*

magad? Boldog vagy? Mert ugye, hiába vagyunk ugyanazon nemzet fiai, a mentalitásunk mégiscsak különbözik.

– Én be tudtam illeszkedni, mert nem gondolom, hogy más a mentalitásunk, és nem is más. Mindenhol vannak jó és rossz emberek. Például az otthoni felkapaszkodott, hirtelen meggazdagodott sznoboknak, akiknek csak az a fontos, hogy kinek milyen autója és háza van, milyen a mentalitásuk?

Hogy boldog vagyok-e? Szerintem ez egy képesség, és ha megvan, teljesen mindegy, hol él az ember.

– A más közegű élettérből adódó különbségekre gondoltam. Feltűnő, hogy már-már ellenségesen viszonyulsz a szülőföldeden maradt emberekhez.

– Persze, megértettem. Sajnos, a sokéves szovjet megszállás balkanizálta a magyarokat is. Gondolkodásukban, életvitelükben, viselkedésükben megfigyelhető a szláv mentalitás erős hatása. Ez is egyfajta asszimilációs folyamat. Sajnos, az otthoni nehéz helyzet nem hozta közelebb egymáshoz az embereket, sőt.

Nem hiszem, hogy ellenségesen viszonyulok az otthoniakhoz, de a problémákat igenis fel kell tární. Kizárólag melldöngetéssel nem megyünk semmire. A problémákat orvosolni kell, a sérelmeket be kell gyógyítani.

– Nagyon elkanyarodtunk az irodalomtól. Jelenleg milyen lapokban publikálsz? Tervezed-e egy önálló verseskötet kiadatását, vagy még korainak találsz?

– Azokban a lapokban, amelyekbe te ügyesen beprotezsáltál. Így ma már rendszeresen publikálok a kárpátaljai *Együtt* című irodalmi folyóiratban, a vásárosnaményi *Partiumban*, a *Kárpátaljai Hírmondóban* és a beregszászi *Naplopóban* is.

Kérdésed második felére válaszolva: igen, valamikor majd szeretnék egy önálló verseskötetet, de még nincs hozzá elég anyagom. Továbbá: még nem érzem magamat eléggé kiforrottnak.

– Milyen a kapcsolatod az otthoni irodalmárokkal? Van olyan kárpátaljai költő vagy író, akinek munkáit szívesen olvasod?

– Sajnos, nem sok kapcsolatom van az otthoni irodalmárokkal. Jaj, bocs,

tévedtem: téged nagyon jó barátomnak és pártfogómnak tartalak. No meg verseim közlése által kapcsolatban állok Nagy Zoltán Mihállyal is.

Egyébként minden költő, író munkáját elolvasom, ami eljut hozzám, de legfőképpen Bakos Kiss Károly művészete van rám nagy hatással. Szerintem Őt lehetetlen felülmúlni.

PHILADELPHIAI POKOLGÉP

Czébely Csaba

– *Beregszászból indultál. Nem volt könnyű dolgod, de kitartásod meghozta gyümölcsét: ma országos turnékon veszel részt egy patinás heavy metál zenekar dobosaként. Mikor kezdted zenével foglalkozni? Már a kezdetekben a kemény zene felé fordultál?*

– Hát, még kissrácként trombitán kezdtem tanulni, aztán úgy 1990 körül jött a dob. Azt hiszem, alapjában véve rögtön a súlyosabb zene irányába fordultam, bár soha nem zárkoztam el más zenei irányzatoktól sem.

– *Jelenleg a magyarországi Pokolgép nevű, keményzenét játszó zenekarban dobolsz. Hogyan kerültél ebbe a legendás bandába?*

– Nem volt semmi különös. Egy nap pont hazafelé tartottam a stúdióból, amikor felhívott Nagy Dávid gitáros, hogy lenne-e kedvem a Pokolgépben játszani. Gyakorlatilag azonnal igent mondtam.

– *Korábban a Philadelphia nevű együttesben zenéltél, amelynek más kárpátaljai születésű tagjai is voltak. Miért oszlott fel a zenekar?*

– Ez egy nehéz kérdés, és tulajdonképpen magam sem tudom. Második nagylemezünk megjelenése után azt hittük, most már végre történik valami, de nem így lett. Kevés volt a koncert-meghívásunk, csak a nagyobb fesztiválokon tudtunk fellépni, és ez szétforgácsolta a zenekart. De nem kell megijedni, nagyon-nagyon jóban vagyunk most is.

– *Igazi művészcsaládból származol, hiszen édesapád ismert költő, a nővéred pedig most bontogatja irodalmi szárnyait, és úgy tudom, korábban édesanyád is kacérkodott az írással. A családi példa téged nem vonzott az irodalom felé?*

– Szerintem én vagyok a fekete bárány, ha-ha. A tréfát félretéve, valami azért ragadt rám is. A második Philadelphia-lemez szövegeinek 75 százalékát én írtam, és írtam szöveget a *Pokoli Mesék* című új Pokolgép-albumra is.

– *Sajnos, de létező folyamat, hogy a tehetséges kárpátaljai emberek többnyire elhagyják szülőföldjüket. Neked hogy sikerült beilleszkedned a magyarországi társadalomba?*

– Ennek inkább gazdasági okai vannak. Senki sem azért indul el az ismeretlenbe, mert otthon olyan jó dolga van. Mindenki próbálja megtalálni a számítását, ki itt, ki ott, ki amott. Nincs már ebben semmi meglepő a 21. században. Eleinte nehéz egy kicsit, de gyorsan meg lehet szokni. Én is megszoktam már, és jól érzem magam.

– *Sikeres embernek mondanád magad? Tény, hogy sikerült elérned valamit. Szerinted ez akkor is bekövetkezik, ha otthon maradsz?*

– Azt hiszem igen. De ehhez egy jókora szerencse is kellett. Nem, nem valószínű.

– *Milyen távlati terveid vannak?*

– Most kezdődött el a *Pokoli Mesék* turnéja, csak júniusig 60 állomással. Ezt próbálom meg túlélni.

– *Május 16-tól háromnapos turnén vesztek részt Kárpátalján. Várod-e ezeket a fellépéseket?*

– Ez jó kérdés. Régóta szó van róla, hogy menni kellene, de aztán valahogy mindig elmaradt. Aztán egy nagyon jó barátom, Dzsanda Mihály nyakába vette a szervezést, és sikerült lefixálnunk egy-két dátumot. Később kiderült, hogy nem lesz jó az a dátum, hiszen nekünk arra az időpontra lekötött koncertünk van. Végül Joe (énekes – *a szerző*) a lekötött bulikat át tudta szervezni más időpontokra, így aztán minden akadály elhárult végre. Ekkor került át május 16-17-18-ra.

Természetesen nagyon várom az otthoni fellépéseket, hiszen Beregszászon születtem, és ritkán adatik meg, hogy az ember a szülővárosában játsszon. Ráadásul a Pokolgép zenekar nem játszott még Kárpátalján, fennállásának 25 éve alatt egyszer sem. Külön öröm számomra, hogy ezt velem teheti meg először.

– *Üzensz valamit a hazai rockereknek?*

– Mit is mondhatnék? Íme, így, stílszerűen: „*A ruhám bőr és nem ballon,
/ Az arcszeszem is csak Pitralon, / De jegyezd meg jól, míg a Föld kerek, /
Mindig lesznek rockerek!*”

AMIKOR A TÁLTOSOK IS A FÖLDÖN JÁRNAK

Pap Ildikó

– Azt hiszem, a szokásos bemutatkozó formulától ez esetben el is tekinthetünk. Esetleg szeretnél valami új információt megosztani az olvasókkal?

– Köszönöm kérdésedet, nem unatkozom. Sokszor szoktam mondogatni, hogy én nem egy életet élek, hanem inkább hármat az egyben. Most épp az államvizsgám kellős közepén vagyok.

– A 79. Ünnepi Könyvhétre jelent meg második regényed Táltosok címmel. Recenziót írtam a könyvről, de azt szeretném, ha te mondanád el, miről szól ez a mű, amelynek már a címe is eléggé beszédes.

– Természetesen táltosokról, régiekről és maiakról, a láthatatlanokról szól. A könyv különlegessége az, hogy párhuzamosan játszódik a honfoglalás korában és mai modern világunkban. S hogy mi az, ami összeköti ezt a látszólag semmiben sem hasonlító két kort? Aki elolvassa a regényt, választ kap a kérdésre. Szó van benne a turáni átokról, és arról a létező és méltatlanul elfeledett alakról, aki köré a cselekmény szövődik – a magyarok utolsó szakrális fejedelméről, Kurszán kendéről.

– Ha jól tudom, három évig írtad ezt a regényt.

– Igen, gyakorlatilag ezzel a regénnyel ébredtem és ezzel aludtam el. Beleszerettem ebbe a korba, a bizonyos értelemben kicsit általam teremtett világba, a főhősökbe. Nem beszélve arról, hogy ez mégiscsak egy történelmi kalandregény – vagy valami ehhez hasonló, döntse el a mindent tudó kritika –, és amennyire lehet, hű akartam lenni a történelmi eseményekhez. Ennél fogva rengeteg könyvet kellett átolvasnom, hogy képben legyek. Azt azért tudni kell rólam, hogy nem vagyok történész, sőt irodalmár sem, de a könyv írása közben beleszerettem úgy a történelembe, mint úgynevezett pogány világunkba. Szerintem van még mit megtudnunk régi önmagunkról, annál is inkább, mivel mindenki a saját szempontjából tekint erre a szándékosan homályba burkolt korra.

– *A Táltosok is tartalmaz önéletrajzi elemeket, mint első regényed, a Holtunkiglan?*

– Nem igazán. Talán csak annyiban, hogy teliholdkor én is kijárok a barátaimmal feleleveníteni az ősi szertartásokat. Már Kárpátalján is meggyújtottuk a tüzet, ami köré várjuk a hasonlóan gondolkodókat, azokat, akik egységben gondolkodnak és nem széthúzásban. Sajnos, mára homályba vesztek az ősi szertartások, de ha morzsáknak is szedjük össze, igyekszünk feleleveníteni őket. Fehér lovat azért még nem áldoztunk a Hadak urának!

– *Nemrég ellátogattam Pilisszántóra és Pilisszentkeresztre, ahol ősi kegyhelyeink vannak. Megérintett valami a hősi múltból. Kárpátalján ismersz ilyen szakrális helyeket?*

– Így kifejezetten még nem, mert be kell vallanom, hogy ez idáig többet barangoltam a világban, meg a Pilisben is, mint Kárpátalján. De azt mondják, a Tiszahát ilyen. Mi magunk is megkereshetjük ezeket a helyeket, hiszen őseink, a táltosok is Föld-anyácska energiáit érezték. Egyetlen dolgunk van csak – ismét kinyitni, megtanulni hallgatni a megérzéseinkre, visszatalálni belső istenünkhöz.

– *Hol jelent meg és hol lehet kapni új könyvedet?*

– Az Intermix Kiadó gondozásában jelent meg, Kárpátalján. S hogy hol lehet kapni? Ez jó kérdés. Köztudott, hogy a kárpátaljai írók könyve olyan korlátozott példányszámban jelenik meg, hogy tőlem már többen kértek, mint ahány kijött a nyomdából. Ha több könyvet szeretnénk, szponzorokat kell találnunk.

– *Elsőkönyved a KMKSZ, a legújabb pedig az Intermix Kiadó gondozásában jelent meg. Mi a véleményed a mai kárpátaljai magyar könyvkiadásról?*

– Mit mondjak erre? A KMKSZ kiadásában majd három évig porosodott a kéziratom, a szerkesztője pedig szinte bele sem nézett. Természetesen azon nyersen jelent meg, ahogy leadtam. Már akkor arra gondoltam, talán abba kellene hagynom az írást, mert megmondom őszintén, ez nagy csalódás volt számomra. De szerencsémre (vagy nem?) mellettem voltak a barátaim, akik írásra biztattak. Még ma is megállítanak az utcán, kérik a könyvemet, ami

rég elfogyott. Úgy oldják meg, hogy egymásnak adják kézről kézre. Láttam néhány példányt – rongyosra vannak olvasva. Talán ezért is szántam rá magam az írásra ismét. Az Intermix hamar kiadta a könyvemet, s a szerkesztéssel sincs szerintem semmi probléma. De a külalakja... Mikor először fogtam a kezembe, megmondom őszintén, nagyon szíven ütött. Nem fogadom el azt a véleményt, hogy nem a külső a fontos. Könyv tekintetében igenis fontos a külső, mert először az beszél az olvasóhoz. Csak az elektromos változatnál nem számít a borító.

– *Voltaképpen mit kifogásolsz a kárpátaljai könyvekben?*

– Nem szeretnék most erre válaszolni. De azt hiszem, minden író vágya, hogy többen olvassák, szép, tartalmas könyvei legyenek, és lehetőleg kinőjön a kárpátaljai régióból. Remélem, egyszer nekem is sikerül. De azt is tudom, hogy írni tudni kell, nem csak szeretni.

– *Szerinted hol tart, és jó irányba tart-e a kárpátaljai magyar irodalom? Egyáltalán: létezik-e olyan, hiszen szűkebb hazánk egyik „írófejedelme” ezt megkérdőjelezi...*

– Nem tudom, mit mondhatnék ezzel kapcsolatban. Én nem tartom magamat írónak, bár hirtelen felindulásból két könyvet is írtam. A puding próbája az evés – ki mondhatná azt meg, hogy író vagyok-e vagy csak hobbi szinten írogatok, mikor épp a korlátozott példányszám miatt csupán egy nagyon szűk réteg olvashatja könyveimet? Talán épp azokhoz nem jut el, akiknek szántam. Mindannyiunknak más az ízlésünk, s ami tetszik egy irodalomtörténésznek, nem biztos, hogy tetszeni fog egy kismamának, és fordítva. Pszichológusként és nőként pedig számomra fontosabb, hogy a nőkhez szóljak, róluk és nekik írjak.

– *Végül is írónak tartod-e magadat vagy nem?*

– Inkább fogalmazunk úgy, hogy írogatok. És fogok is. Ez nálam már egyfajta kényszer. Meg aztán mondanivalóm is van, ami talán nem mindenkinek tetszik. De ezzel jó néhányan így vagyunk – a homo sapiens szintje már csak ilyen.

– *Szerintem a kárpátaljai magyar irodalom talán kicsit provinciális,*

talán kissé belterjes, talán kissé gyámoltalan, de létezik. Az persze tény, hogy megújulásra, vagy megújításra szorul. Divatos szóval élve, megérett a reformra, na nem a leépítőre gondolok. Te milyen kiutat, vagy kiutakat ajánlanál szűkebb hazánk megtépzott irodalmának?

– Nekem az a véleményem, hogy ennek a kis kárpátaljai közösségnek igenis vannak írói. Annyi biztosan, mint ahány az anyaországban ennyi négyzetkilométerre jut. Most nem fogom őket név szerint felsorolni, mert fölösleges. Meg aztán jó nemzeti szokásunkhoz méltóan úgy is csak holtunk után leszünk elismerve vagy el nem ismerve. Én tisztelem az írókat, mert van bátorságuk lemeztelenedett lélekkel odaállni az olvasó elé és vállalni a kritikát. Ehhez bizony lelkiem kell. Ajánljak kiutat? Aki elolvassa a *Táltosokat*, és egyetért velem, megtalálja a kiutat, hiszen igazából ez ennek a könyvnek a valódi mondanivalója, annak a kiútnak a keresése ihletett írásra, s a rejtett okok feltárása, hogy hogyan is juthattunk idáig. Kárpátalján is egyetlen kiút van a megmaradásra, de egyelőre járhatatlan. Csakis a megbékélés, az összetartás – és ez az irodalomra is vonatkozik, hiszen az is túlpolitizált. Én is jobb kézzel írok. Aprópó – minden politikusnak szeretettel ajánlom a könyvemet elolvasásra!

AZ ÖNVALÓ ÚJRAFELFEDEZÉSE, AVAGY EGY FILOZÓFUS KÁRPÁTALJÁRÓL

Kovács Gábor

– Budapesten, az Ünnepi Könyvhéten vettem észre: valahányszor szóba kerül, hogy Kovács Vilmos fia vagy, összerzezzesz. Úgy érzed, édesapád alakja elnyomja az énedet? Mennyire hátráltat, nyomaszt ez téged?

– Valaha nyomasztott, ez kétségtelen. Manapság már csak arra a zavarra reagálok, amit én magam keltek, mint Kovács Vilmos fia. Máig nem tudnak velem mit kezdeni. Természetesen vannak jó tapasztalataim is. Mindenesetre már nem foglalkoztat annyira a felmenőm, önálló személy lettem és semmiképpen sem nyomja el az énemet.

– Tavaly volt Kárpátalján édesapád emlékéve. Még az is nyilatkozott róla, aki talán életében egyszer találkozott vele, viszont én nem olvastam egyetlen, a feleségével vagy a gyerekeivel készített interjút sem; igaz, az Együttben megjelent Éva asszony rövid visszaemlékezése. Most akkor hogy van ez? Vagy esetleg figyelmetlen voltam?

– Apám alakja, személye is, mint sok minden más „virtualizálódott” és „közkinccsé” vált. Innentől fogva már nem kell olyasmivel törődni, mint egy özvegy vagy leszármazott: ezek az „emlékezés” zavaró tényezőivé váltak. A valóságtól elvonatkoztatott Kovács Vilmos így sokkal plasztikusabbá válik. Szabadon lehet róla meséket költeni.

– Miért csak most jelent meg első köteted?

– Röviden: így alakult. Az Együttben publikáltam pár tanulmányt. Amikor valamennyi összegyűlt, a kiadó ajánlotta, hogy kerekítsem ki egy kötetnyire. Ha erőmből telik, egy Hamvasról szóló nagyobb tanulmányt kísérek meg. Erre több időt fogok hagyni, kiérlelem. Különben az írás számomra nem létszükséglet. Ennek ellenére vannak dolgok, amit meg szeretnék osztani.

– A könyvhét hivatalos kiadványában könyved a filozófiai műveknél szerepel. Akkor értsük úgy, hogy személyedben az első kárpátaljai filozófust tisztelhetjük?

– Nem vagyok szakfilozófus. Természetesen Hamvas Bélával kapcsolatban sok mindennek utána kellett néznem. Ennyi az egész.

– *Könyved témája Hamvas Béla munkássága. Tegyük fel, hogy neked kell eladnod egy könyvesboltban. Mit mondanál el róla?*

– A könyv tradicionalista ihletettséggű írásokat tartalmaz, némelyik direkt Hamvassal foglalkozik. De kezdjük a címnél. Az „önvaló” az ember valódi, transzcendens énje, urambocsá’: isteni énje. Nem véletlenül biggyesztettem címként a könyv fedelére, ez az, aminek igazában szükében vagyunk. Kikopott a többség szókinséből is, sokan zavarba jönnek a szó jelentését illetően. Olyasmivé vált, amit a közelsége miatt nem veszünk észre, pedig a definíció szerint a lehető legközelebb van. Valami furcsa, „negatív csoda” folytán a XXI. századi ember kozmikus távolságba került igazi lényétől. Az archaikus, szakrális kultúrákban az isteni én realizációja központi helyen volt, bizonyosságul ott van az összes szent könyv. De, mint tapasztaljuk, a modernitás éppen a szakralitás ellen hat, annak antitézise. Summázva: az ember leszédült igazi rangjáról. Ráadásul ezt a szó szoros értelmében meg is ideologizálta.

Visszatérve Hamvashoz, az általa képviselt tradicionalizmus jelentőségét abban látom, hogy egy olyan sajátos világlátás, amely csodálatosképpen független a modern és posztmodern kor szellemi hatásaitól (ezt negatívumként szokták felróni neki). Az említett korszakokat meglehetősen zavarba ejtően a premodernből, vagyis egy látszólag meghaladott szempontból szemléli. Tulajdonképpen ez ragadott meg a Hamvas Béla szövegeivel való találkozáskor. Emlékszem, amikor a 90-es években elkezdtek kiadogatni Hamvast, olvasásakor egyfajta „paradigmális sokk” ért. Valami hihetetlen fontosról értesültem tőle, ami elképesztő távolságban van a korszaktól, de ami ezzel együtt a legelemibb módon érintette az egzisztenciámat. Később értettem meg, hogy egy személyesen megélt szakralitásról volt szó. Ettől kezdve a tradicionális szakralitás felé kezdtem tájékozódni. A megélt szakralitás óhatatlanul együtt jár a korszakkal szembeni distanciálással, egyfajta visszahódított realitás ez, ami végső soron lehetővé teszi a ránk telepedő korszak reflektálását, az ettől való szemléleti szabadulást.

A Hamvas-recepció hiányosságai abból erednek, hogy próbálják aktualizálni, holmi szellemi Prokrasztész-ágyba tuszkolni. Manapság lehetetlen Hamvasról szóló, valóban értő, és jelentőségét igazán megértő munkát a tudományos közélettel elfogadtatni. Hamvas jelentősége éppen az, hogy radikális távolságban van a manapság forgalomba lévő értelmezési és szemlé-

leti lehetőségektől. Az okosabbja, aki a tudományos karrierjére is gondol, elkerüli. Hiszen Hamvas egy olyan létszemléletet képvisel, ami teljes tagadása, antitézise az egyetemeken uralkodó szellemnek.

– *Két évvel ezelőtt egyik könyvem kapcsán Horváth Attila érdekes gondolatokat vetett fel a posztmodernről. A könyvhéten többek között erről is beszélgettünk. Szeretném, ha az olvasók számára is kifejtenéd véleményedet ebben a témában.*

– A posztmodern – micsoda elkoptatott kifejezés! – áthatja valóságunkat. A „modernutániság” jellemez mindent, egészen a popkultúráig, a reklámokig, a legalpáríbb valóságshowig. Ez ténykérdés. Szerintem az egész egyetlen archimédeszi pontból kimozdítható, mégpedig a szent, a szakralitás újrafelfedezéséből. Mint említettem, ez adja meg a szemléleti szabadságot. Minden egyéb hiábavaló próbálkozás, az embernek vissza kell kerülnie igazi rangjára. Első lépésben ez egyfajta paradigmális átvilágítás, ismeretelméleti reflexió. Értenuünk kell a kort, amelyben élünk. A keletiek úgy tartják, hogy a világot agyon kell gondolnunk. Meg kell merítkeznünk ebben a kulimászbán, hogy aztán rózsaillatúan szálljunk ki onnan. Alkimistaként arannyá kell változtatnunk az igénytelen szubsztanciát, magunkat. Ez éppoly nehéz, mint ahogy hangzik. Ezt várom az irodalomtól is, egyelőre hiába.

– *Ugyancsak a könyvhéten beszélgettünk az izmusokról, kialakulásukról. Így került szóba a liberalizmus, illetve az, amit ma így neveznek. Arra kérlek, ismételd meg okfejtésedet!*

– Nem szeretek aktuálpolitikai utalásokat tenni, de nagyon jellemző és tanulságos az a hisztéria, ahogy a jobboldal – vagy amit a másik oldal annak hisz – megerősödésére reagálnak a liberális értelmiségiek. Tudni kell, hogy a liberális mitológia központi motívuma a tradicionalista társadalommal szembeni harc, a tradicionalista tartalmak leküzdése. Ez az, amit Habermas a felvilágosodás dialektikájának nevez. Történelem-szemléletüknek ez a váza, értelme, célja. A harc valójában az ismeretelmélet terén is folyik, vagyis azért, hogy mit nevezzünk valóságnak, mi lehetséges és mi nem. A győztes adja a világmagyarázó diskurzust, az ő szava, metanyelve érvényesül. Egyszerűbben: a győztes mondja meg, mi a „valóság”, azt, hogy „mi” van és „hogyan” van, ami van. A liberálisok félelme ismeretelméleti jellegű, „vívmányaikat”, a „fejlődést” féltik. Szinte drámai az egész. Figyeld meg, a

liberális értelmiségiek milyen irracionálisan viselkednek, ha csak jelzésszerűen is a valódi tradicionalitással kerülnek szembe: mintha valóban a létüket látnák fenyegetve. A tradicionalitás pusztá létére kivetkőznek magukból. Pedig igencsak nyeresre állnak. De ők továbbra is csak a „visszarendeazéstől” félnek. Meglehet, a lelkük mélyén mégsem biztosak az igazukban. Ez Magyarországon szimptomatikusan megjelenik.

– *Egyszer azt mondtad nekem, nem szeretsz Kárpátalján, pontosabban Ungváron élni, és legszívesebben eljönnél onnét. Mi okozza ezt a rossz közérzetet? Kárpátaljánál maradva, mi a véleményed a magyarság jelenlegi helyzetéről? Jövőjéről, a várható kilátásokról?*

– Kicsi, beszűkült ugar ez. A jóból kevesebb van, a negatívumból több. Nem látok okot optimizmusra.

– *Mint tudjuk, az otthoni magyarság – hol nem? – megosztott. Sokan a két szemben álló szervezetet a magyarországi két nagy párthoz kötik. Szerinted is így van? Szerencsés-e egy nemzeti kisebbségnek pártokban és izmusokban gondolkodnia?*

– Szerintem a primer, napi politika már régen az elvek, eszmék „felett”, illetve „alatt” áll. Legyen elég ennyi.

– *Hívő emberként, gondolkodó értelmiségiként hogyan ítéled meg az egyházak szerepét Kárpátalján? Egyre emelik az egyházi adókat, miközben a nép még inkább elszegényedik. De beszélhetnénk más nemkívánatos jelenségekről is...*

– Bármelyik történelmi egyház jobb, mint a semmilyen. Képzeld el egy kereszténységet még nyomokban sem ismerő Európát. A rengeteg szekta, okkult irányultság, tévtan véglegesen szellemi útvesztőbe terelné az embereket, a kárhozattal egyenlő feloldódás felé.

– *Utoljára hagytam vesszőparipámat, a kárpátaljai magyar irodalmat. Mi a véleményed erről – mondjuk – a művek, az alkotók, a könyvkiadás, a publikálási lehetőségek vonatkozásában?*

– Az irodalom mint olyan nem túlzottan érdek. Eszköznek tartom.

Nagyon szívesen venném, ha az irodalomban megjelenne a metafizikalitás, a magasabb rendű szellem. Viszont ilyennel az anyaországban sem nagyon találkoztam. Lehet, hogy ez a fanyalgás az én egyéni rigolyám, és valaki azt mondja, itt is, ott is pezseg az élet, csúcsokat döntögetünk. Én azt mondom, legalább a válságtudatig jussunk el, hogy esetleg, nagyon nagy szerencsével kilábalhassunk belőle. Egyszóval: a metafizikai érzékenységet hiányolom, a transzcendencia igényét, a valódi szellemi éhséget.

„BÜSZKE KÁRPÁTALJAI MAGYAR VOLTAM ÉS LESZEK...”

Hecskó István

– *Sok kárpátaljai él szerte a nagyvilágban, akik továbbra is erősen ragaszkodnak szülőföldjükhöz. Mikor és hogyan kerültél ki Franciaországba?*

– 1998-ban jöttem ki véglegesen, illetve sok oda-visszautazás után Franciaország és Ukrajna között végül is megházasodtam, és francia feleségemmel Párizsban telepedtünk le. Kisfiam születéséig a fővárosban éltünk, amikor pedig már szűk lett a lakás, főleg, hogy akkoriban nem volt műtermem... Na, szóval úgy döntöttünk, nagyobb lakhelyet keresünk, és a sors úgy adta, hogy találtunk egy házat, néhány kilométerre Párizstól, azon a vidéken, ahol az impresszionizmus született. Itt élt és dolgozott Doubigny, Van Gogh, Manet, Sisley és sokan mások.

– *Hogyan sikerült beilleszkedned az idegen közegbe? Mennyire különbözik a két nép kultúrája és mentalitása?*

– Nekem könnyű dolgom volt, mert mielőtt idecsöppentem volna, amikor még csak udvaroltam a jövőendőbelimnek, már elkezdtem tanulni a franciát, amit ideérkezésem után is folytattam. Persze voltak dolgok, amikhez hozzá kellett szoknom, mondjuk a francia konyha. Itt nem esznek zsíros kenyeret, és a füstölt szalonnát sem nagyon szeretik, ha-ha. Meg hát a nagyvárosi élet, a metró, a tömeg, ezernyi ismeretlen arc. Teljesen más az életritmus. Egyfolytában rohannak az emberek, olyan az egész, mint egy hangyaboly, irtó nagy forgalom, hatalmas dugók... Egy kisváros után szokatlan volt a látvány, ugyanakkor érdekes is. Egy ideig csak a múzeumokat jártam. Mindennap valami újat tanultam, láttam, és ez így megy azóta is. Néha keresni sem kell, elég csak kimenni a városba. Szüntelen pezseg az élet, sörözők jó kis jazz zenével, és még sorolhatnám... Itt azt mondják, Párizsban mindent meg lehet találni.

A párizsiak először egy picit ridegnek tűnhetnek, de ha közelebbről megismerjük őket, akkor ugyanolyan illedelmesek és udvariasak, mint bármely más nemzetiségű ember. Én nem értek egyet a franciákról és főleg a

párizsiakról kialakult negatív véleménnyel. Ami a legjobban érezhető, talán a politikai és a gazdasági különbség, egyébként semmivel sem másabbak a franciák a kárpátaljai magyaroknál vagy az ukránoknál.

– *Kissé előre szaladtam a kérdéseimmel. Nos, néhány mondatban bemutatnád magad az olvasóknak?*

– Harminchárom éves leszek, Nagyszőlősen születtem. Itt éltem huszon-négy éves koromig. Gyerekkorom óta rajzolk és festegetek, és már lassan húsz éve zenével is foglalkozom. Jelenleg a festészet érdekel komolyabban. Nem mellesleg, családos apa vagyok. Ez talán életem legnagyobb műve! A kisfiunk franciául és magyarul egyaránt beszél! Egy képzőművészeti részlegben vagyok eladó, nagyon élvezem, mert közvetlen kapcsolatban vagyok a művészettel. Naponta találkozom profi és amatőr festőművészekkel, ami sokszor alkalmat ad egy-egy újabb kiállításra. Szeretek utazni, és még mindig szeretem a kemény zenét. Jeahhh!...

– *Mióta foglalkozol festészzel, milyen irányzatot követsz?*

– Mint már említettem, gyerekkorom óta érdekel a művészet. Mindig festőművész vagy zenész akartam lenni.

Itt összehoztam egy rockbandát is. Két évig zenélgettünk, néha még koncertet is adtunk, de később más irányt vettek útjaink. Hirdetésben pályáztam meg egy párizsi kiállítást, ami nagy sikert hozott számomra. Több mint nyolcvan festőművész közül nyertem el a második díjat. Aztán jött a többi kiállítás is. Végül egy magánkiállítást is sikerült összehoznom Párizsban. Azóta rendszeresen részt veszek különböző kiállításokon.

Nem követek egy irányzatot sem, inkább azt festem, amit szeretek, érzek. Franciaországban gyakran a *contemporain*, modern plasztikus művészek közé sorolnak. Én a klasszikus festészetet a modern festészzel szeretem keverni, a realitást az irrealitással, mindezt egy vásznon. Ez az, ami nekem tetszik, és amin keresztül a legkönnyebben tudom magam kifejezni, átadni az érzéseimet. Mióta itt vagyok, a festészetem sokat fejlődött, mert sok érdekes módszer és eszközt ismertem meg, amiket korábban soha nem használtam.

– *Úgy tudom, van saját honlapod. Nyugaton már számos kiállításod volt, de mi a helyzet Kárpátaljával?*

– A honlapom most fog megjelenni, sajnos, egyelőre csak francia nyelven, de remélem, hamarosan magyar nyelven is olvasható lesz. Persze, nagyon büszke lennék, ha egyszer sikerülne Kárpátalján kiállítanom, de sajnos, erre a közeljövőben nem sok esélyt látok.

– *Beavatnál engem és az olvasókat a rejtélybe, hogyan lesz egy kárpátaljai magyar fiatalemberből felkapott francia festő?*

– Hogy felkapott, az nagy szó. Igaz, jólesik, amikor egy ismeretlen felhív, és elmondja, hogy látta a képeimet és felkér, hogy vegyek részt az ő kiállításukon is. Nem kell elfelejteni, és persze látni minden kiállításon, hogy a művészetben nincsenek szabályok, egyeseknek tetszhet a munkám, másoknak meg nem. Úgy tapasztalom, hogy munkáim többségükben tetszést aratnak, és remélhetem, hogy egy nap majd keresett is leszek. Mindezt el lehet érni jó adag tehetséggel, akarattal és kitartással. Én nem sietek a hírnév felé, mert akkor kevesebb időm lenne festeni. Majd idővel a sors oda visz, ahová megérdemlem. Számomra már az is nagy dolog, hogy meg tudom osztani művészetemet a nézőkkel, és ha még tetszik is, hát akkor ez már nekem egy nagy győzelem.

– *Zárásként egy provokatív kérdés. Minek tartod magad: magyarnak, kárpátaljinak vagy franciának?*

– Erre a kérdésre elég sokszor válaszoltam már. Itt mindig azt mondom, hogy kárpátaljai magyar származású ukrán állampolgár voltam eddig, most pedig kárpátaljai magyar származású francia állampolgár vagyok. Bent a szívemben mindig büszke kárpátaljai magyar voltam és leszek is. Ez az egyetlen hely, ahol igazán otthon érzem magam.

„AZ ÉN ÜZENETEM A SZÉPSÉG”

Koszták István

– *Előjáróban mutasd be önmagadat.*

– 1989-ben jöttem ki, úgymond családgyesítés címén. Mert már untam az otthoni kereteket, a kilátástalanságot, a perspektívátlanságot. Na meg szomjaztam a magyar kultúrát és természetesen a világkultúrát is. Otthon már kimerítettem a megismerés határait. Úgy döntöttem, kitágítom a határokat, szétnézek a világban.

– *Mit kell tudnunk munkásságodról, munkáidról?*

– Tizennyolc éves koromban kerültem vissza Beregszászba, miután elvégeztem az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát és megkezdtem az önálló művészi pályámat. Legkedvesebb kifejezőeszközöm a grafitceruza, amit később kibővítettem színes ceruzával. Eleinte absztrakt dolgokat rajzoltam, utána áttértem a reális ábrázolási módra. Mindig is csak saját kompozíciókban gondolkodtam. A természet utáni csendélet nem érdekelt túlzottan, de van néhány ilyen jellegű alkotásom is.

Munkáimban az élet súlyos kérdései foglalkoztatnak. Mivel rengeteget utaztam, sokat foglalkoztattak a különböző városok absztrakt formái. Egy időben szerelmes voltam az orosz templomokba, az ősi orosz városokba, mint Szuzdal, Zagorszk vagy Vlagyimir. Azon kívül rabul ejtett a Baltikum varázsa: Tallinn tűhegyes tornyai, Vilnius nyugodt lankái és Riga pezsgő élete.

Soha nem a nagyközönségnek dolgozok, soha nem azért, hogy eladjam a képeimet. Engem belső kényszer hajt. Egy művész számára az a legfontosabb, hogy egyedi dolgokat hozzon létre, még ha az nem is találkozik a közízléssel.

– *Jelenleg mivel foglalkozol, vagy inkább mi foglalkoztat?*

– Én a művészetet folyamatként fogom fel, ami mindig magával hozza a megújulás lehetőségét is. Művészi stílusomon kevésbé változtatok, számomra a kifejezésnek organikusnak kell lennie. A művészetben a legfontosabb az őszinteség.

– *Kevés konkrétumot említettél magadról, talán valami nyomós oka van?*

– Szabad ember vagyok. Mindig is a szabadság vonzott. Sok barátom van. Az emberi kapcsolatokat fontosnak tartom. De az ember sokszor csalódik a barátaiban.

– *A művészethez visszatérve: van, vannak példaképeid?*

– Van. Egyetlen egy. Michelangelo, a szobrász. Michelangelo legszebb szobra a *Pieta*, amit nagyon sokféle változatban lerajzoltam. Ez a vesszőparipám, mert annyira szép, hogy megőrülök tőle. Ilyen időtálló szépséget még soha senkinek nem sikerült kifargatnia. Hozzá kell vennünk, hogy a művész huszonhárom éves volt, amikor megalkotta a világ legtökéletesebb szobrát.

– *Minden művésznek van saját mondanivalója, amit különböző formákban igyekszik eljuttatni a közönséghez. Mi az üzenete a te művészetednek?*

Az én üzenetem: a szépség. Szerintem a világot a szépség fogja megváltani, ha egyáltalán meg lehet váltani.

– *Mit jelent számodra a szépség, mint fogalom?*

– A szépség egy másik definíciója az egyetemes igazság. Erről többet nem tudok mondani.

– *Beszélnél a terveidről is?*

– 2005-ben Balatonföldváron megalakítottuk a Kárpátaljai Írók, Költők, Művészek Magyarországi Alkotóközösségét, amelyben szerepet kapott az irodalom és a képzőművészet is. Én azt szeretném, ha a kárpátaljai művészetnek az egyetemes magyar művészetben belül is meglenne a helye. Tehát, ha ránéznek egy kárpátaljai festő képére, az könnyen beazonosítható legyen, mivel mi magunkkal hoztuk a Kárpátok levegőjét, az elfeledett Magyarország egy csücskét.

– *Most egy kárpátaljai tárlat közepén ülünk, ahol a te munkáid is szerepelnek. Te, vagy az alkotóközösség tervez-e a közeli jövőben tárlatot odahaza?*

– 1989-ben, amikor kijöttem Magyarországra, munkáim egy részét Beregszászra hagyományoztam. Alkalmazott grafikáimat, filmplakátokat. Ha végre Beregszászon, mint ahogy arra már sok ígéret elhangzott, létrejönne egy igazi kiállító terem, akkor mi, beregszászi képzőművészek készítenénk egy közös tárlatot. Akár itt élünk Magyarországon, akár otthon Beregszászon, Kárpátalján.

FÖLDIJEINK A NAGYVILÁGBAN

Magurszky Norbert

– Beszélne magadról és a munkásságodról?

– 1975-ben születtem Beregújfaluban. Valahogy mindig is távol állt tőlem a falusi életvitel. Én a pezsgést, a nagyvárosi nyüzsgést szeretem. 1993-ban érettségiztem a beregszászi szakmunkásképzőben, egyúttal szakmát is szereztem. Ezután két év katonai szolgálat következett a Krím-félszigeten. Miután leszereltem, sokáig nem leltem a helyem, mígnem 1996-ban Budapesten találtam magam. Azóta itt élek kis családommal.

Ami munkásságomat illeti, ahogy te nevezted, a családfői kötelezettségek mellett egyre kevesebb időt tudok fordítani az alkotásra. Mindig vágytam egy saját műteremre, de sajnos, anyagi és egyéb okok miatt ez máig nem valósult meg.

– Mi késztetett az áttelepülésre, és hogyan sikerült beilleszkedned az új közegbe?

– A kalandvágy. Az, hogy kipróbáljam magam. Túl szűk volt számomra Kárpátalja. Több lehetőségre vágytam, amit Magyarország voltaképpen meg is adott. A beilleszkedés könnyen ment, mivel nyitott vagyok mindenki és minden iránt.

– Voltaképpen mi az, ami leginkább foglalkoztat a képzőművészetben?

– Főleg kollázsokat készítek, de előszeretettel gyűjtöm a természetben és a környezetemben fellelhető tárgyakat, amelyek az általam kreált kompozíciókban teljesen más jelentést kapnak. Engem meg tud fogni egy érdekes formájú kavics, spirálba tekeredő fémforgács, ábrákat „rajzoló” salétrom a házak falán, emberi vagy állati alakot formázó fagyökér stb. Kollázsaimban az ellentéteket, a visszásságokat szembeisítem a szemlélével. Ilyen, amikor egy topmodell és egy kövér nő szeletekre vágott képét montírozom össze. Ha úgy tetszik, némely munkámon felfedezhető némi polgárpukkasztásos jó szándék.

– *Kit tartasz példaképednek, ha van ilyen?*

– Hát elég sok példaképem van, főleg a festők között. A legnagyobbakat fogom felsorolni, akiknek munkái nagy hatással voltak rám: Vincent Van Gogh, Paul Gauguin. De hadd említsek néhány magyart is: Rippl-Rónai József, Holán Sándor, Bukta Imre.

– *Ha jól tudom, több kiállításod is volt már. Most éppen mivel foglalkozol?*

– Budapesten 1999 óta állítok ki csoportos és önálló tárlatokon. Legutóbbi önálló kiállításom a MOM Parkban volt 2004-ben. De a múlt év őszén egyik festményemmel összművészeti projektben vettem részt a Kálvária-téri színházban egy harmincfős művészcsoporthoz tagjaként. Itt a festmények, plasztikák és szobrok tárlata mellett irodalmi előadások, koncertek, performance-ok voltak műsoron. Legutoljára az Ungvári Intermix Kiadó gondozásában megjelenő egyik könyvet illusztráltam. Ha jól tudom, a budapesti könyvnapokra fog a boltokba kerülni.

– *Tervezel-e önálló kiállítást szülőföldeden, Kárpátalján?*

– Idén Beregszászon szeretnék összehozni egy kisebb kiállítást. Sajnos, odahaza még nem volt tárlatom.

VISSZA A GYÖKEREKHEZ!

Árpa Zsuzsanna

– *Sokéves tapasztalatok szerint a Magyarországon tanuló kárpátaljai diákok túlnyomó többsége, tanulmányai befejeztével nem tér vissza szülőföldjére. Egy korábbi interjúm kapcsán sok támadás ért, miszerint az elvándorlást népszerűsítem. De azért akadnak üdítő kivételek. Nos, személyedben olyan, egykor Magyarországon tanult honfitársra találtam, aki visszatért Kárpátaljára. Légy szíves, mutakozz be.*

– Ungváron születtem, a szüleim tanárok. Két testvérem van, mindketten tanulnak még. Általános- és középiskolai tanulmányaimat az Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Középiskolában végeztem el. 1998-ban felvételiztem az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv- és irodalom szakára, s öt felejtethetlen évet töltöttem egyetemistaként.

– *A PhD-t viszont már Budapesten, az ELTE-n. Miért döntöttél így?*

– Elsősorban azért, mert világot akartam látni. Ráadásul abban az évben évfolyamunkról többen is továbbtanulásra készültek, és mindenki az ELTE-t célozta meg, így én is... Bár nálam először Debrecen is fölmerült, de végül – főként gyakorlatias okok miatt – Budapest és az ELTE mellett döntöttem. Így, utólag visszatekintve nagyon jó, hogy így alakult.

– *A Márton Áron Szakkollégium lakójaként évekig Budapesten éltél. Egyszer sem ötlött fel benned a gondolat, hogy áttelepülj?*

– Dehogynem. Szerintem ez mindenkiben felmerül. De sok mindent figyelembe kell venni, amikor az ember eltöpreng azon, hogy hazamegy, marad, vagy esetleg még ennél is messzebbre indul.

– *Végül is mi húzott haza Kárpátaljára?*

– Több oka is volt. Elsősorban a család hiányzott és a biztonság. Bár igazából szerencsésnek mondhatom magam, mert budapesti tanulmányaimat nem egyedül kezdtem: öten jöttünk otthonról, ők voltak az itteni kis „családom”.

Aztán a hároméves PhD-képzés után barátaim többsége hazament, én meg maradtam még egy évet – és remek szobatársakat, szomszédokat kaptam, s ez is egy jó és biztonságot nyújtó háttér. De előbb-utóbb ki kell lépni a kollégium falai közül, és én nem akartam előről kezdeni a háttér-építést.

Másodszor: „igazi” állásra vágytam, lehetőleg a szakmámban, és ezt itt, Magyarországon ukrán állampolgárként – vagy bármilyen környező, nem EU-s állam polgáraként – elég nehéz szerezni.

Harmadszor: más a magyarországi életszemlélet, mint a miénk. És azt hiszem, én ezt négy év után sem tudtam a magamévá tenni. Egyébként nem mondhatom, hogy soha az életben nem tudnék Magyarországon élni, de ahhoz nagy dolgoknak kellene történniük.

– *Szerinted milyen lépéseket kellene tenni annak érdekében, hogy a Magyarországon tanuló kárpátaljai fiatalok közül minél többen térjenek haza?*

– Munkalehetőség megteremtése, de persze olyan munkára gondolok, amiből például két ember fenn tudja tartani magát és legalább két gyermeket. Ez lenne az elsődleges. De azt hiszem, más baj is van... Budapesten tanuló ismerősöm egyszer azt mondta, hogy „otthon nincs más, csak a nagy kóma”. Valószínűleg elsősorban a kulturális, tudományos passzivitásra gondolt, de mindenki hozzáteheti azt, ami még eszébe jut... Ebben van is némi igazság, de – folytatva a hasonlatot – ha nem teszünk semmit azért a „betegért”, akkor csoda-e, ha vége lesz? Szóval, azt hiszem, az emberek gondolkodásán, hozzáállásán is változtatni kellene, és azon az elképzelésen, hogy „kint jobb lesz”.

– *Ha a te feladatod lenne, hogyan próbálnád rávenni az áttelepülőket a maradásra?*

– Azt hiszem, én nem akarnék rávenni senkit, hogy maradjon, vagy elmenjen, hiszen engem se tudtak rábeszélteni... Mindenki a boldogságát, boldogulását keresi, és ki Kárpátalján találja meg, ki Magyarországon, és van, aki meg sem áll Amerikáig. Persze, azért jó lenne, ha többen térnének vissza...

BUDAPESTEN KÁRPÁTALJAIKÉNT

Dr. Igyártó Gyöngyi

– Mit kell tudnia az olvasónak dr. Igyártó Gyöngyiről?

– 1983-ban születtem Kárpátalján, Técsőn, és Viskén nevelkedtem. A Viski Kölcsey Ferenc Középiskolában érettségiztem, majd Magyarországon felvételiztem jogra. 2005-ben diplomáztam, azóta egy ügyvédi irodában vagyok ügyvédjelölt. Az önálló ügyvédi pálya elkezdéséhez 3 év gyakorlatra van szükség, ezért szándékom, hogy két év múlva leteszem az ügyvédi vizsgát, és önálló praxisba kezdek.

– Az Intermix Kiadó gondozásában tavaly jelent meg első könyved. Hogyan született meg a könyv, miért éppen azt a témát választottad, amit?

– 2005-ben, a Magyar Kultúra Napjára jelent meg a könyv *Máramarosi koronavárosok* címmel, amit a Magyar Írószövetség székházában mutattak be. A könyv megírása úgymond a véletlen műve. Egyetemi éveim alatt két alkalommal is évfolyamdolgozatot kellett írnom, amely lehetett szabadon választott, vagy a tanszékek által meghirdetett téma. Harmadéves koromban úgy döntöttem, hogy engem a magyar jogtörténet nagyon érdekel, és ebből is a középkori városjogok. Ezt összehoztam azzal, hogy én a máramarosi koronavárosok egyikében születtem, a másikonban felnevelkedtem, és jószerint semmit sem tudtam róluk. Valamint megtudtam, hogy öt koronaváros is létezett: Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Máramarossziget. Ezek után a lelkesedés és az érdeklődés már megvolt, csak neki kellett látni a kutatásnak, amit nagyon élveztem. Egyébként nagyon nehéz volt anyagot találnom a témámhoz. Végül „összejött” egy évfolyamdolgozathoz szükséges terjedelem. Meg kell jegyeznem, hogy ez tömény jogi vonatkozású szöveg volt. Később úgy döntöttem, hogy a kutatást kiszélesítem minden lehetséges tekintetben, ami a koronavárosokra vonatkozik: címerek, helyi hagyományok, helytörténet, archív felvételek, sóbányászat stb.

– A könyv témájához egyéni vagy családi érintettség is fűz?

– Rokonságom fele Huszt és Técső koronavárosokban él.

– *Arra gondoltam, hogy az anyaggyűjtés során esetleg némi családfakutatást is végeztl.*

– Nagyon helyesen fogalmaztál! Némi családfakutatást végeztem csupán. Mert nem ez volt a fő szempontom. Viszont nagyon sok Igyártó bukkant fel a több mint 100 éves könyvekből. Kutatásom alapanyagát ugyanis főként az 1850–1900-as években megjelent szakirodalom teszi ki.

– *Jogászvégtzettséggel dolgozol Budapesten. Egyetemi éveid során nem is gondoltál arra, hogy a diploma megszerzése után visszatérj Kárpátaljára?*

– Ügyvédjelöltként dolgozom. Ez az előfeltétele annak, hogy ügyvéd lehessen. Többször gondoltam arra, hogy mi lenne, ha a diplomám megszerzése után hazatérnék. De arra jutottam, hogy az itt megszerzett diplomámat, amiért öt kemény évet tanultam és dolgoztam, csak Magyarországon tudom használni. Azt el kell mondanom, hogy önköltségen végeztem el az egyetemet, mert nem kaptam ösztöndíjat. Ebből kifolyólag nem írtam alá olyan nyilatkozatot, amelyben vállaltam volna, hogy a diplomám megszerzése után hazatérek. Ennek ellenére nem zárom ki azt az eshetőséget, hogy egyszer mégis szülőföldemen, Kárpátalján fogok tevékenykedni.

– *A Magyarországon tanuló kárpátaljai diákok közül nagyon sokan nem térnek vissza a szülőföldjükre. Szerinted a közeljövőben változhat-e ez a gyakorlat?*

– Véleményem szerint ahhoz, hogy ezt a gyakorlatot megfordíthassuk, otthon szükség lenne gazdasági biztonságérzetre, a magyarok kisebbségi jogainak elismerésére, hogy a kárpátaljai magyarságnak Kárpátalján legyen elérhető a magyar nyelvű felsőoktatás, a lehető legszélesebb választékban, és ami nagyon fontos, hogy az ukrán nyelvet nem idegen nyelvként kellene oktatni a középiskolákban, hanem tényleges államnyelvként.

Ha belátható időn belül Ukrajna csatlakozna az Európai Unióhoz, úgy a fenti problémák csaknem teljesen megoldódnának.

– *A határon túli magyarok egyik legnagyobb és egyben legfájóbb problémája Magyarországon a magyarságuk elismertetése vagy inkább el nem ismerése. Az egyetemi évek és az ügyvédi praxis során hátrányt jelentett-e számodra az, hogy Kárpátaljáról jöttél?*

– Erre a kérdésre kétélű választ tudok adni: igen is, meg nem is. Az elhelyezkedésnél előnyt jelentett az ukrán és orosz nyelv ismerete, mert egy nemzetközi ügyfélkörrel rendelkező irodában találtam állást. Számomra nagyon bosszantó, hogy a hivatalos iratokban nem használhatom a rendes magyar nevemet, hanem azt a nevet kell megjelölnöm, amellyel az ukrán útlevelelhatóság keresztelt el. Ezt nem szeretném most megmondani, a tisztelt olvasók fantáziájára bízom. A magyar jogalkotás előtt köztudomású tény, hogy a határokon túl élnek magyar nemzetiségű emberek, és ennek ellenére nincs olyan lehetőség, hogy magyarországi okmányainkban a nevünket magyarul is szerepeltessük. Ezt megalázónak tartom. A hátrányok másik oldala pedig minden Magyarországon élő határon túli magyar számára ismert: a bürokrácia útvesztője – a Bevándorlási Hivatal.

Azt el szeretném mondani, hogy helytörténeti kutatásaimat nem szeretném abbahagyni. Amint módomban áll, folytatni fogom.

„MINDEN MAGYAR TUDJA, HOGY A SZENT KORONA ORSZÁGA VAGYUNK...”

Urbán Magdolna

– Egy hosszú hétvégén kimentem a Hajógyári-szigeten megrendezett háromnapos majálisra. Kirakodó vásár, íjászat, ingyenes koncertek stb. várták a vendégeket. Elvetődtem a Szent Korona Szolgálat sátrához, ahol meleg fogadtatásban volt részem, ami csak fokozódott, amikor kiderült, hogy kárpátaljai magyar vagyok. Ekkor ismerkedtünk meg. Számodra mit jelent a Szent Korona?

– A Szent Korona eszmeiségéhez ez év elején kerültem közelebb. Természetesen a Szent Koronáról tudtam, viszont „élőben” 1978. január 6-án láttam, amikor hosszú és viszontagságos távollét után Amerikából visszakerült a saját országába. Minden magyar tudja – hiszen génjeinkben hordozzuk –, hogy a Szent Korona országa vagyunk. Természetesen a történelmi Magyarországot értem ez alatt, és mind, akik a Szent Korona országában születtünk/tek, azok a Korona tagjai, ha úgy tetszik „magjai”. Gyönyörű, egyedülálló nyelvünkben nagyon sok kifejezés utal erre, például: magam=mag-am, ebben a szóban is benne van a mag. Mindenki – beleértve a politikai elitet is – keresi a megoldást hazánk, nemzetünk jobbra fordulása érdekében, s a Szent Korona eszméjén alapuló történelmi alkotmány visszahelyezése jogfolytonosságába, amit 1944. márc. 19-én felfüggesztettek, az egyik, ha nem az egyetlen megoldás. Ez az ideiglenesen határon túlra szakadt testvéreink sorsán is „jobbítana”. Mai alkotmányunk az 1936-os sztálini alkotmány mintájára készült, az 1944/XX-as törvénycikk alapján vezették be 1949-ben. Számomra rejtély, hogy a rendszerváltó politikai elit miért nem állította vissza jogfolytonosságába történelmi alkotmányunkat. Történelmi hibát követtek el, melynek ma már viseljük súlyos következményeit.

– Mi is voltaképpen a Szent Korona Szolgálat, és milyen tevékenységet folytat?

– A Szent Korona-tan leginkább aktuális elve, hogy tényleges rendszerváltás menjen végbe a magyar hagyományok alapján, vagyis Magyarország legyen az egyetemes magyarság független és szabad hazája, amelyhez az

Alkotmányozó Nemzetgyűlés előkészítése az első lépcső. Az elmúlt évben határozták meg a három legfontosabb feladatot: aláírásgyűjtés, koronasejtek létrehozása, tizedesi rendszerek kialakítása. Ennek várható eredményei: nemzeti adatbázis létrehozása, támogatottság érzékelése, ismeretek közvetítése. Elválík a konkoly a búzától. (Koronasejtek) Ősi intézményrendszerünk életre keltése. (Tizedesi rendszer) Egység és összefogás megteremtése a nemzet sorsa iránt elkötelezett helyi erők (koronasejtek-tizedesek-szomszédsági körök) összefogása révén. Ma mindez szokatlannak, bonyolultnak tűnik, de nem az, hanem maga a RENDSZER. (Bővebben lásd a <http://www.szksz.hu/honlapon.>) S ehhez több millió honfitársunkat kell megszólítani. Szerencsére nem kell sokat magyarázni honfitársainknak, elég a Szent Korona alkotmánya fogalmat kimondani, és készek aláírásukkal támogatni ezt a nemes ügyet. A Szent Korona-tan hagyománya és eszmerendszere fontos hagyomány volt a magyar állam eszméjében, I. Istvántól a II. világháborúig. A Szent Korona-tanhoz társított értékek: a demokratikusság, a népuradalom, a főhatalom választhatósága és visszahívhatósága, a társadalmi türelmesség (tolerancia) és a más népek tisztelete.

– *Szándékosan nem követtem a megszokott formulát, most mégis arra kérek, röviden beszélj önmagadról is.*

– Semmi extra. Átlagos, magyarságára büszke, nagymamakorban lévő „honleány”, édesanya vagyok, van egy felnőtt leányom, aki már kirepült a fészekből, boldog házasságban élek, adminisztratív területen dolgozom, azon „kiváltságosok” közé tartozom, akiknek még van munkahelyük. Néhai szüleim jelentik az igazodási pontot.

– *Jártál-e már Kárpátalján? Mit tudsz szűkebb hazámról?*

– Igen, voltam Kárpátalján: 1985-ben egy ifjúsági találkozó keretében Munkácsra és Ungváron, épp november 7-én. Ki volt lobogóva mindkét város, csupa pirosba volt minden burkolva. Sajnos, igen keveset tudok Kárpátaljáról, valahogy nincs a köztudatban. A veled való találkozást követően rögtönzött közvélemény-kutatást végeztem a környezetemben. Megkérdeztem, mi jut eszükbe Kárpátaljáról, mit tudnak róla. Mit mondjak, nem tartottak kiselőadást. Azt tudják – mivel elég nagy sajtója volt nálunk is –, hogy a közleműltban Munkács várának bástyájára Pákh Imre és családja jóvoltából „visszaszállt” a turulmadár. Megemlítik még a Vereckei-hágót, no és Beregszászt, talán

azért, mert az közel van megcsonkított határunkhoz. Sovány vigasz nektek, kárpátaljaiaknak, de az örvidéki (burgenlandi) magyarokról még kevesebb szó esik. Szinte semmi. De ez egy másik történet. Tudod, 1989-ben a román forradalomkor érthető okoknál fogva nagyobb figyelmet kapott Erdély, amely azóta is kiemelt helyen szerepel a köztudatban, többek között talán azért is, mert nagyobb az elcsatolt terület, mint belső-Magyarország. No és úgy az erdélyiek, mint az anyaországbeliek életben tartják a kapcsolatot, úgy kulturálisan, mint más szempontból. De ugyanez mondható Délvidékről és a Felvidékről is.

– *Sokéves magyarországi tartózkodásom során nekem úgy tűnik, az átlag magyar polgár méltatlanul keveset tud rólunk. Szerinted a kárpátaljai magyarok mennyire vannak jelen az anyaországi közéletben?*

– Ez azzal is magyarázható, hogy még a „megosztott” médiában is csak „szörmentén” hallunk rólatok. Az anyaországi közéletben abszolút nincsenek jelen a kárpátaljai magyarok – elnézést, ha mégis tévednék. A népszavazás előtti estén a Duna Televízió által 2004. december 4-én közvetített miniszterelnöki találkozón Erdélyt Tökés László, a Felvidéket Duray Miklós, Délvidéket Ágoston András képviselte. Számomra rejtély, hogy Kárpátaljáról miért nem voltak jelen a magyarok képviselői. Szégyellem, de ha megkérdeznéd, zavarba jönnék, mert nem tudom, hogy ki a kárpátaljai magyarság képviselője nálatok. No persze, ezt az internet világában megtudni már nem probléma. Egyébként gratulálok a Kárpáinfo.net oldalhoz, nagyon színvonalas, olvasmányos, informatív.

– *Érdekképviseleti szervezetből nálunk több is van. A kárpátaljai magyarság, az anyaországhoz hasonlóan, szintén megosztott, ami hatalmas károkat okoz. Látsz-e esélyt arra, hogy Magyarország társadalma a megbékélés jegyében a közeljövőben újra egységes lesz?*

– Míg élünk, remélünk. Több évtizedes hátrányt kell „ledolgoznunk”. Paradigmaváltás kell. Ehhez nemcsak nép-, hanem politikai akarat is kell. Nos, tizennyolc éve nem mozdul ki a holtpontról. Ezért hiszem, hogy erre a társadalmi problémára is történelmi alkotmányunk visszaállítása a megoldás.

– *A Magyarok Világszövetsége változatlan formában újra népszavazást akar a határon túli magyarság magyar állampolgársághoz való juttatása*

érdekében. Ha kiírják a népszavazást, szerinted megismétlődhet a 2004-es eredmény?

– Ha Patrubány Miklósek egyértelműbben fogalmaznák meg a kérdést, akkor talán nem ismétlődik meg a tragikus eredmény. Akiket sikerült félrevezetni az akkori politikai elitnek, akik nemmel szavaztak, illetve el se mentek, azok közül is már sokaknak felnyílt a szeme. Rájöttek: nem kell féltetni a „pénztárcájukat” külső-magyarországbeli honfitársainktól, s megértették, hogy mit jelent nekik, ha visszakapják a megkérdésük nélkül elvett magyar állampolgárságukat. Hiszen azóta tapasztalhatták, hogy sokkal, de sokkal több távoli országbeli jött ide s kapott meglepően gyorsan magyar állampolgárságot, miközben az egyik legalapvetőbb kritériumnak nem felelnek meg: alig beszélnek szép nyelvünket. Biztos vagyok benne, hogy határon túli honfitársaink nem jöttek volna át több százezren. No és ha igen?! Abból szerintem csak profitálhattunk volna mindenféle szempontból. Különben hivatalos kimutatás is van arról, hogy azok közül, akik korábban átjöttek, elég sokan visszatelepülnek szülőhelyükre, mert már ott is jobbak a megélhetési viszonyok, mint itt. Laikusként jegyzem meg: sokkal olcsóbb lenne, ha egy „tollvonással” törvénybe iktatva kapná vissza a határon túli magyarság a magyar állampolgárságát, mint ahogy azt például Románia, Szerbia is megtette, amint lehetősége volt rá.

– Mit üzensz a Kárpátalján élő magyaroknak?

– Szeretettel üdvözlöm őket, de úgy gondolom, hogy nektek, kárpátaljai értelmiségieknek is intenzívebben kellene jelen lennetek a magyarországi közéletben, akár média-jelenlét, programok, országos találkozók szervezése révén – ami, tudom, nem könnyű. Gyakoroljatok nyomást képviselőitekre: szorgalmazzák, hogy a két kormány tárgyaljon egymással a tekintetben, hogy könnyebben lehessen töledek átjönni hozzánk. Aztán minél többen gyertek, szeretettel várunk. Engedd meg, hogy ezzel a szép, de örökvényű idézettel biztassam kárpátaljai honfitársainkat: „Percre se feledd, hogy testvéred minden magyar, bárhol is éljen. Összetartásban rejlik az erő.” Ezek Wass Albert szavai.

KONCERTSZERVEZÉS KÁRPÁTALJÁN

Gál István

– *Hozzám hasonlóan a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolában érettségiztél. Azóta viszont hosszú utat jártál be. Röviden meséld el, mit érdemes tudni rólad.*

– 2002-ben fejeztem be tanulmányaimat a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán.

– *Szó ami szó, ez tényleg rövid volt. Hogyan kerültél kapcsolatba a koncertszervezéssel?*

– Komolyabban 2004 óta foglalkozom ezzel. Korábban csak az Aréna Fesztivál koncertjeit szerveztem.

– *Akkor most te voltaképpen kulturális menedzser vagy? Mint irodavezetőnek, miből is áll a tevékenységed?*

– Mint az Aréna Produkció vezetője, koncertek szervezésével és különböző műsorok közvetítésével foglalkozom. Nagyon jó kapcsolatot építettem ki Magyarország legnagyobb koncertirodáival és műsorközvetítőivel.

– *Ha valaki napjainkban Kárpátalján koncertet akar szervezni, milyen nehézségekkel kell számolnia?*

– Ha valaki napjainkban szeretne koncertet szervezni Kárpátalján, akkor a legnagyobb nehézség az, hogy nincs sok erre alkalmas fedett helyszín, és ez által ki van téve az időjárási szeszélyének. Ezen kívül a reklámozás terén vannak még hiányosságok.

– *Mi szükséges ahhoz, hogy egy rendezvény sikeres, nyereséges legyen?*

– Az a legfontosabb, hogy olyan koncertet szervezzen, amire kereslet van idehaza. Sajnos, azt kell mondanom, hogy nálunk az élő zenének nincs kultúrája. Többre értékeli, ha két-három playback-fellépőt hoz el az iroda,

mintha kétórás élő koncertet szervezne. Megítélésem szerint az elkövetkező tíz év során ebben változás fog történni. Ami még nagyon fontos – bár ezt nem lehet előre tudni –, hogy jó időt fogjon ki az ember. Sajnálatos, de tömegrendezvényre alkalmas zárt helység nálunk nem áll rendelkezésre. Így tehát marad a remény, hogy három-négy hónappal a rendezvény előtt, a szervezés kezdetekor az ember olyan időpontot válasszon, amikor jó idő várható.

– *Ukrajnai és külföldi viszonylatban milyen zenekarokat sikerült Kárpátaljára csábítanod?*

– Főleg magyarországi zenekarokat sikerült eddig átcsábítani. Közel negyvenöt előadóról van szó. A teljesség nélkül: Tankcsapda, EDDA Művek, Republic, Pokolgép, Kárpátia, Bikini, Iron Maidnem, Scorpions Tribute Band, Kerozin, Desperado, Groovehouse, Fiesta és még sokan mások.

– *Milyen zenei stílust képviselő fellépők a legkeresettebbek a kárpátaljai közönség körében? Eddig melyik volt a legsikeresebb koncert?*

– Ha zenei stílust kellene választanom, akkor azt mondanám, hogy vegyes. De leginkább a pop- és a discozene a legkeresettebb. Az eddigiek közül a Tankcsapda-koncertet emelném ki. Egyik koncerten sem volt olyan hangulat, mint azon. Nagyon jó zenészek, nagyon nagy bulit csaptak. Nagyon jó volt nézni, hogy van legalább 1500 fiatal Kárpátalján, aki szereti a rock and roll-t. Ezen kívül sikeres volt a 2006-os Beregszászi EDDA Művek-koncert.

– *Kik azok az előadók, akiket a közeljövőben remélhetőleg élőben láthat szűkebb hazánk publikuma?*

– Előre nem szeretnék semmi konkrétumot mondani, mert ember tervez... A többit mindenki tudja. Annyit azért mondhatok, hogy két nagyobb rendezvénnyel készülünk a 2009-es évben.

EGY MEGSZÁLLOTT KÖNYVBARÁT A FELVIDÉKRŐL

Oros László

– Amit én már tudok, mondd el az olvasóknak is: ki vagy?

– Ötvenhat éves mérnök vagyok. A felvidéki Felsőszeliben (Horné Saliby) születtem. Ott jártam elemi iskolába, majd Komáromban, a gépészeti középiskolában érettségiztem. 1971-ben bevonultam katonának, és a sors úgy hozta, hogy ott maradtam. A katonaságnál elvégeztem a főiskolát, majd az akadémiát és huszunkét évig a seregnél tevékenykedtem, főleg a cseh országrészekben... 1992 végén, mikor Csehszlovákia kettévált, áthelyeztek Pozsonyba, Szlovákia fővárosába. Itt egészen más közösség, más mentalitású emberek fogadtak, mint egykor Csehországban. Éreztem, hogy nem jó szemmel nézik magyarságomat, meg azt sem, hogy magasabb pozícióba kerültem... Aztán – mivel időközben egészségi állapotom is megromlott – úgy döntöttem, otthagynom a sereget. 1993 nyarán alezredesti rangban nyugállományba vonultam. Jelenleg ismét a szülőfalumban élek, és a könyveknek, illetve a gyűjteménynek szentelem életemet...

– Évek óta gyűjtesz könyveket és kéziratokat. Ez személyes vonzalom, a már elkezdett munka folytatása?

– A könyvek szeretetét szüleimtől és a nagyszülőktől „örökölttem”, hisz ők is szívesen olvasták a magyar klasszikusokat, meg az akkor hozzáférhető kiadványokat. Nekem aztán megadatott a lehetőség – főleg középiskolás, majd főiskolás koromban –, hogy komoly könyvtárakat látogathattam, illetve olyan történelmi kiadványok is a kezembe kerültek, amelyek a szlovákiai magyarság sorsával, történetével foglalkoztak. De az is motiválta a könyvek iránti vonzalmamat, hogy ebben az időben már Csehországban katonáskodtam. Mégpedig olyan helyőrségeknél, ahol nemigen lehetett magyar szót hallani! Tehát a könyvek nyújtottak bizonyos lehetőséget magyarságom megőrzéséhez.

Aztán, 1977 nyarán egy érdekes találkozás végleg eldöntötte, hogy könyvekkel fogok foglalkozni. Éppen szabadságomat töltöttem a szülőfalumban, amikor becsengetett hozzánk Dobos László író, az egykori miniszter és Fónod

Zoltán szerkesztő. Édesapámat keresték villanyügyben. Megnézték szerény könyvtáramat, de szóba került az irodalom is. Akkor dedikálta Dobos *Egy szál ingben* című regényét. Ez volt az egyetlen olyan könyvem, amely a (cseh)szlovákiai magyar irodalmat képviselte. Suta beszélgetésünk közepette azt is tudatosítottam, hogy bizony alig ismerem irodalmunkat! Ennek a felismerésnek tulajdonítható az a késztető erő, amely megfogadtatta velem: gyűjteni, tanulmányozni és megszerezni fogom a nálunk megjelenő műveket. Nem is beszélve arról, hogy ilyen jellegű szlovákiai magyar gyűjtemény, netán könyvtár abban az időben egyáltalán nem létezett! Tehát maga az elképzelés is nagy jelentőségű volt. Úgy is mondhatnám, hogy értékmentő, hisz már akkor sem volt könnyű hozzájutni a két háború között megjelent kiadványokhoz...

– *Milyen jellegű könyveket gyűjtesz? Milyen koncepciót követsz?*

– Elsősorban az egykori Felvidéken 1918-tól napjainkig megjelent kiadványokat. Persze, nem csak a könyveket gyűjtöm, hanem kéziratokat, az írókkal folytatott levelezést, kordokumentumokat, kisnyomtatványokat és plakátokat, valamint a hozzáférhető folyóiratokat, regionális és diáklapokat. De megtalálhatók nálam két színházunk – a komáromi Jókai Színház és a kassai Thália Színház – műsorfüzetei és plakátjai, illetve képzőművészeink kiállítási katalógusai is. Mindezt hangulatosan egészítik ki a falakon elhelyezett íróportrék, történelmi témájú reprodukciók – főleg az 1848/49-es szabadságharcról –, korabeli fegyverek, illetve dísz tárgyak.

Ami a könyveket illeti, talán annyit kell még elmondanom, hogy azokat a jellegük szerint katalogizálom: a polcokon külön-külön sorakoznak a szépirodalmi, a néprajzi és a helytörténeti kiadványok, illetve a naptárak, az évkönyvek és egyéb kiadványok.

— *Jelenleg milyen terjedelmű a gyűjtemény?*

– Nos, pillanatnyilag közel hatezer kötet található a könyvtáramban, melyek zöme dedikált példány! Ezek egy része antikváriumokból, barátoktól, valamint hagyatékokból került hozzám. Nagyra értékelem például azokat a műveket, amelyeket kortársaiknak, vagy más ismert személyiségeknek ajánlottak az írók. Ilyenek a Csanda Sándor, Egri Viktor, Ozsvald Árpád és Páll Miklós könyvtárából származó darabok. Sok-sok bejegyzés van ott a szlovákiai magyar írók legjelesebbjeitől, legyen az Gyurcsó István, Győry Dezső, Mécs László vagy akár Forbáth Imre. Persze, a későbbiek folyamán, mikor magam

is kapcsolatba léptem a szerzőkkel, már nekem dedikálták a könyveiket. És nem csupán a hazaiak, hanem az egyetemes magyar irodalom jelesei, illetve a cseh és a szlovák írók legismertebb képviselői is. Hosszú lenne felsorolni az összeset, mert nincs olyan írónk, akitől ne volna valami a polcokon. Így csupán azok közül említenék meg néhányat, akikkel a budapesti könyvhéten beszéltem, vagy akiket otthonukban látogattam meg. A legemlékezetesebb könyvheti találkozásaim Faludy György és Csoóri Sándor nevéhez fűződnek. Ők mindig találtak időt arra, hogy elbeszélgessenek a szlovákiai magyarság helyzetéről vagy az irodalomról. Persze, a többiek is szívesen dedikáltak, például Mészöly Miklós, Páskándi Géza, Sütő András vagy Kányádi Sándor. Látogatásaim viszont inkább a hazai szerzőket érintették: sok-sok hasznos eszmecserét folytattam Ozsvald Árpád, Csontos Vilmos és Vércse Miklós otthonában, de voltam Dénes György, Rácz Olivér, Turczel Lajos és Veres János „irodalmi műhelyében” is.

A gyűjtemény második részét az írókkal váltott levelek, illetve különféle kéziratok és régi dokumentumok képezik. Közülük csupán egyet említenék meg: az 1847-ben Pozsonyban felvett egyházi jegyzőkönyvet, amely báró Jeszenák János kézjegyét viseli. Az irat keltezésekor ő a Dunán Innen Ágostai Hitv. Evangélikus Egyházkerület felügyelője volt, majd Nyitra vármegye főispánja és kormánybiztosa lett. A szabadságharc bukása után, 1849. október 10-én kivégezték. Egyébként ő volt a szintén tragikus sorsú Esterházy János úkapja...

Nem akarom tovább sorolni a neveket, illetve a számomra kedves iratokat, hisz téged bizonyára a kárpátaljai vonatkozású dolgok érdekelnének.

– *Nos, igen. 2007-ben, a budapesti könyvhéten ismerkedtünk meg Nagy Zoltán Mihály barátom jóvoltából. Azóta két könyvem is a gyűjteményedbe került. Arra lennék kíváncsi, hány kárpátaljai vonatkozású könyved van, illetve kik azok az írók, akiknek műveit sikerült beszerezned?*

– Mint már említettem, gyűjteményem nagy részét a (cseh)szlovákiai kiadványok képezik. Tudjuk azonban, hogy 1919 szeptembere és 1939 márciusa között Kárpátalja is a Csehszlovák Köztársaság része volt. Természetesnek tartottam, hogy az ott élő és alkotó írók akkoriban megjelent műveit is a gyűjteménybe soroljam. Főleg könyvekről van szó, de jó néhány levélről is, amelyeket az egykori írókkal váltottam.

Most azonban nem szeretnék hosszan értekezni a régierekről, már csak azért sem, mert ezt megtettem az *Együtt* 2003/4. számában, ahol az általad is említett

Nagy Zoltán Mihály barátunk faggatott a témáról. Ha megengeded, hát csak néhányukról szólnék egy-egy mondatban. Kezdeném talán Bellyei (Zapf) László (1910–1994) kritikussal, drámaíróval, aki Beregszászon született. Néhány levele és fényképe található meg a gyűjteményben. N. Jaczkó Olga (1895–1970) írónőtől, aki Tarnán született, két könyvet sikerült szereznem. A Munkácson született Rácz Páltól (1888–1984) szintén két kötet, míg a tragikus sorsú Sáfáry László (1910–1943) költőtől a *Verhovina* című dedikált kötet van a könyvtáramban.

Nagya értékelem továbbá Tamás (Tvaroska) Mihály (1897–1967) író munkásságát, akitől három dedikált könyvem van. Ő volt a legtehetségesebb az eddig említettek közül. Az ötvenes évek elején Melbourne-be költözött, ahol 1967-ben hunyt el.

Érdemes még szólni azokról is, akik egy ideig Kárpátalján működtek, illetve ott jelent meg egy-egy könyvük. Közéjük tartozik Győry Dezső költő, aki 1940–1949 között élt Beregszászon. Majdnem mindegyik műve – általában ajánló sorokkal – megvan a gyűjteményben. Vagy Sándor László (1909–1993) szerkesztő, aki 1947–1952 között az általa létrehozott Kárpántonúli Területi Képtár igazgatója, majd 1953-tól 1962-ig a Könyvkiadó, illetve az ottani rádió szerkesztője volt. Jó pár levelet és mindegyik könyvét eljuttatta hozzám. Szívesen szólnék még Sas Andor (1887–1962) történészről, aki feldolgozta a munkácsi levéltár anyagát és néhány könyve nálam is megtalálható.

A régiek közül okvetlenül meg kell említenünk Mécs Lászlót (1895–1978), akinek *Hajnali harangszó* című jelentős verseskötete 1923-ban Ungváron látott napvilágot. Van még néhány érdekes kiadvány az Ungváron működő Lám Elemér Kő- és Könyvnyomdai Kiadvállalattól, például Barta Lajos *Múlt* című regénye (1930), Benjamin Ferenc *Virinatus, a jövő csodálatos embere* (1930) című utópisztikus regénye, vagy Faragó Ödön *Írások és emlékek* (1933) című színháztörténeti kötete. Az utóbbi kettő dedikált...

Természetesen a jelenlegi kárpátaljai szerzőktől is vannak könyveim. Velük még a nyolcvanas évek közepén léptem kapcsolatba. Ide tartozik Balla László, Balla D. Károly, Füzesi Magda, Köszegehy Elemér, Balla Teréz, Sütő Kálmán, Nagy Zoltán Mihály. Az utóbbival ma is tartom a kapcsolatot, rengeteg levelet váltottunk azóta, és természetesen mindegyik könyve megvan a gyűjteményben! Sőt, az ő segítségével további kárpátaljai szerzőket is megismerhettem! Köztük vagy te is, meg Fodor Géza, Bartha Gusztáv és Bakos Kiss Károly.

Ha összegzem a fent elmondottakat, akkor több mint háromszáz kárpátaljai kötet található a gyűjteményemben.

– Gondolom, nem csak gyűjtöd, hanem olvasod is a könyveket. Vannak-e kedvenc íróid a kárpátaljai szerzők között?

– Igen, a beérkezett anyagot nem csupán elraktározom és katalogizálom, hanem el is olvasom. Megmondom őszintén, nagyon szívesen olvasom a történelmi regényeket, a szép és jó verset, meg a kisebbségekről, illetve az elszakadt magyarságról szóló műveket

Miféleképpen Dobos László és Mács József ír ilyenfajta regényeket, de figyelemre méltóak ezzel kapcsolatban Duray Miklós esszéi, cikkei és értékezései is. Ami a kárpátaljai szerzőket illeti, annak idején – a nyolcvanas évek közepén – Kovács Vilmos *Holnap is élünk* című regényét olvastam nagy érdeklődéssel. Nem csak azért, mert első kiadását nem sokkal megjelenése után „kivonták” a forgalomból, hanem főleg azért, mert ez a könyv már valóban kisebbségi regény és szembe mer nézni a személyi kultusszal. Nagy szó volt ez 1965-ben! Szeretem még Nagy Zoltán Mihály könyveit. Élmény volt olvasni *A sátán fattya* című kisregényét, illetve annak további részeit, ahol a testet-lelket megnyomorító évekről, az ottani magyarság megpróbáltatásairól írt. Azt hiszem, hogy ennek a könyvnek a megjelenése is jelentős esemény volt a kárpátaljai magyar irodalom berkeiben. De a te könyvedet is örömmel olvastam, mert ezek is új szint, új vonásokat hoztak az ottani irodalomba. *Fallal az arcnak* című legutóbbi köteted például hiteles képet nyújt a Magyarországon dolgozó vendégmunkások keserves életéről, a kiszolgáltatottságukról, illetve az „anyaországbeliek” fölényes viselkedéséről. Befejezésül még hozzátenném, hogy sokat jelentenek számomra Dupka György és S. Benedek András Kárpátalja történetét és irodalomtörténetét bemutató kötetei, amelyek szintén megvannak a gyűjteményben.

– *Beszélgetésünk zárszavaként, Kárpátalja vonatkozásában mit szeretnél közölni az olvasókkal?*

– Elsősorban azt, hogy becsüljük meg egymást, különösen a kisebbségben élők, hisz nem könnyű a sorsa sem a kárpátaljai, sem a szlovákiai magyarságnak. Küzdenünk kell megmaradásunkért, anyanyelvünkért, iskoláinkért! Ezért is tiszteljük az írott szó erejét, mert a magyar irodalom és tudomány képviselői sokat tehetnek az érdekünkben. És nem utolsósorban: ügyelnünk kell múltunk és történelmünk értékeire! Meg kell menteni a még fellelhető szellemi és tárgyi emlékeket, hogy az utánunk következő nemzedékek is megismerhessék felbecsülhetetlen értékű kincseinket. Ehhez a kutató- gyűjtőmunkához kívánok mindnyájuknak jó egészséget és sok sikert...

„NEKÜNK MINDEN MAGYAR RÖGGEL EL KELL SZÁMOLNUNK...”

Orbán Sándor

– Kezdjük egy rövid bemutatkozással...

– Orbán Sándor vagyok, negyven éves. Adminisztratív ukrán állampolgár, lélekben viszont a történelmi Magyarország állampolgárának tartom magam. Tösgyökeres beregszászi lakos vagyok, minden felmenőm itt nyugszik a beregszászi református, ill. katolikus temetőben. Nős vagyok, két gyermek boldog édesapja. Fiam, Gergely a Kossuth Lajos Középiskola végzőse, cserkész és ministráns fiú. A lányom, Emese öt éves, a már említett magyar iskola leendő diákja.

– Két diplomát is szerezte, ezeket mégsem használja. Nem gondoltál arra, hogy esetleg taníts?

– Igen, ez egy fájó pont életemben. Magyar szakos tanári képzést szereztem az Ungvári Állami Egyetemen. Gyerekkori álmom volt, hogy tanítsak. Sajnos, Ukrajnában is, akárcsak máshol régióink országaiban, a közalkalmazottak alulfinanszírozottak. A tanári fizetések itt még a létminimumot sem érik el. Ezért egzisztenciális okok tereltek a vállalkozói szférába. Az a tény viszont igazolja döntésem helyességét, hogy amúgy is telítettek a tanári pályák, és magyar szakos tanárokból túlképzés van az egész Kárpát-medencében. Így legalább nem veszem el a helyet más, nálam elhivatottabb tanároktól. No meg ez a pálya amúgy is elnőiesedett.

– Második diplomádat Magyarországon szerezted. Meg sem fordult a fejedben, hogy végleg Budapesten maradj?

– Három évig vettem részt posztgraduális képzésen Budapesten, a Századvég Politikai Iskolában. Politikai szakértő képzést szereztem. Kérdésre a válaszom határozott *nem*. Soha meg sem fordult fejemben a gondolat, hogy elhagyjam a szülőföldem. Ez nálam elvi kérdés. Persze, én is vágyok a magyar államiság része lenni, nemcsak a nemzethez tartozni. Ezt a felemelő, gyönyörű érzést nagyszüleim már átérték 1938-ban. Sajnos, csak 1944 őszéig élvezhették a „magyar világot”. Magyar állampolgár akarok

lenni úgy, hogy Beregszászt soha ne kelljen elhagynom érte. Ez az esély már elszállt egyszer, 2004. december 5-én, ez egy újabb trianoni tördőfés volt a határon túli magyarok szívébe. Talán ránk is felvirrad egyszer a nap, és ahogy annak idején átrakták a határt a fejünk felett, úgy újra visszarakják és visszaáll a régi rend. Csak kellő politikai akarat, hit, erő, és a kárpát-medencei magyarság egységes fellépése kell hozzá. De addig őseink elbitorolt földjét őriznünk kell, megóvni az idegen betolakodóktól, és ami a legfontosabb, be kell népesítenünk. Nekünk minden magyar röggel el kell számolnunk, ha egyszer újra visszaszáll Kárpátaljára a magyar Turulmadár.

– Az előbbi kérdéshez kapcsolódva: mi a véleményed a kárpátaljai magyar értelmiség elvándorlásáról?

– Igen, a rendszerváltást követően, sőt, már azt megelőzően, a 80-as években is szisztematikus agyelszívás ment Kárpátaljáról. Megtizedelt bennünket Trianon, az I. és II. világháború, az 1944-es „malenykij robot” és az utánuk következő emigrációs hullámok sorozata. A legfájóbb az egész folyamatban az, hogy többnyire az értelmiség, a tanárok, mérnökök, orvosok települtek át Magyarországra, és ennek eredményeképpen a kárpátaljai magyarság lumpen-proletarizálódott. A távozók helyére és házaiba ukránok jöttek és költöztek be. Az emigráns magyarok katasztrófális ürt és pusztulást hagytak maguk mögött. A menekülő magyarok életterét galíciai ukránok foglalták el, így az itthon maradt, kitartást és küzdelmet választó magyarok esélyét a megmaradásra sorvasztották el az áttelepülés mellett döntő egykori sorstársaink. Persze, a KMKSZ is asszisztált ehhez a destruktív folyamathoz. Súlyos hiba volt kiengedni, kiküldeni fiataljainkat tanulni magyarországi közoktatási intézményekbe. Valószínűsíthető volt, hogy tanulmányaik befejezésével eszük ágában sem lesz hazatérni a létbizonytalanságba, a balkáni viszonyok közé, a magyar államiságból az idegen és velük ellenséges államiságba. Mint ahogy ezt a kint végzetek 99 százaléka meg is tette, sohasem tértek haza Kárpátaljára. A másik fontos körülmény, miszerint úgy lett volna etikus és méltányos, ha az áttelepülés mellett döntő diplomás fiatalok az utolsó fillérig visszafizetik a magyar államtól alapítványok által felvett súlyos milliókat a kárpátaljai magyar közoktatásnak, hiszen a magyar állam azért dotálta tanulmányaikat az anyaországban, hogy hazatérésüket követően az itthoni iskolák oktatási színvóját emeljék. Tehát ezeket a milliókat család módon tőlünk, az itthon maradottaktól orozták el. A KMKSZ és a magyar állam részéről egyetlen lépést sem foganatosítottak ebben az ügyben.

– *Vállalkozóként biztosítod a saját és családod megélhetését. Mit jelent ma Kárpátalján vállalkozónak lenni? Milyen nehézségeket kell leküzdeni?*

– Kisvállalkozó vagyok, kiskereskedő. Ez tulajdonképpen egy családi vállalkozás, hiszen csak ketten csináljuk, a feleségemmel. Korábban volt két alkalmazottam, de a recesszió arra kényszerített, hogy elbocsássam őket. Különböző nehézségek nincsenek, azt leszámítva, hogy nem rendelkezem kapcsolati tőkével, mivel mindenütt ukránok vannak pozícióban. Az ügyintézés hivatalos nyelve az ukrán, ez viszont hátrányt jelent számomra, ugyanis csak oroszul beszélek. A kárpátaljai magyar iskolákban az ukrán állam megalakulásáig csak orosz nyelvet oktattak.

Óriási csalódást okozott számunkra, hogy elmaradt a magyar tőke kárpátaljai expanziója. Én személy szerint, de gondolom, velem együtt több kárpátaljai magyar sorstársam is arra számított, hogy a magyar tőke mindent felvásárol szűkebb pátriánkban: a gyárakat, üzleteket, tsz-eket, földeket, ingatlanokat. Sajnos, a várt magyar befektetési dömping elmaradt. A magyar üzleti szféra részéről teljes érdektelenséget tapasztaltunk. Néhány magyar vállalkozás idetelepült ugyan, de ezek száma elenyésző, nem gyakorolnak jelentős hatást Kárpátalja gazdaságára.

– *Mi a véleményed az utóbbi időben tapasztalható magyarellenes hangulatról?*

– Miért, mit lehet elvárni egy nacionalista összetételű kormánytól? Igen, az asszimilációs tendenciák felerősödtek. Behozták a nyelvtörvényt. A közoktatási miniszter rendeletet hozott a kisebbségi, nem ukrán tannyelvű iskolák fokozatos elukránosítására. Magyarellenes provokációk sorozata következett be: a Vereckei-émlékmű, a beregszászi magyar emléktáblák és köztéri szobrok meggyalázása; magyarellenes cikkek sorozata a helyi ukrán nacionalista sajtóban; a munkácsi Turul-szobor felállítását ellenző ukrán nacionalisták tömegtüntetése; a magyar konzul autójának megrongálása, és még sorolhatnám. A választásokkor minden kárpátaljai magyart óva intettem attól, hogy a nacionalista koalícióra adja le voksát. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a mi érdekeink megegyeznek a 11 milliós orosz kisebbség érdekeivel, ezért nekünk az őket támogató kisebbsik rosszat kellett volna választanunk, a Régiók Pártját. A KMKSZ ezúttal is súlyos hibát követett el azzal, hogy választási koalícióra lépett a nacionalistákkal, akik, miután megnyerték a

választásokat, minden közös megállapodást felrúgtak, az ígéretekből semmit nem tartottak be, sőt, minden fronton támadást indítottak a magyar érdekek ellen. Szlovákiában is nacionalista erők kormányoznak, akárcsak Ukrajnában. Elkerülhetetlenül párhuzamot lehet vonni a két ország között.

– *Szerinted a mindenkori magyar kormány megfelelően képviseli a kárpátaljai magyarság érdekeit?*

– A Horthy-rendszer kormányai megfelelően képviselték nemzeti érdekeinket. Irigylem nagyszüleimet, hogy a Horthy-rendszerben élhettek. A revíziós irredenta politika természetes és magától értetődő volt az akkori közéletben és diplomáciában. Fájó pont számunkra, hogy 1956-ban a forradalom néhány napja alatt sem a sajtóban, sem a szónokok beszédeiben, sem Nagy Imre megnyilvánulásaiban nem említettek meg bennünket. Hallgattak rólunk, mintha nem is léteznénk több millióan. A Kádár-rendszert hadd ne minősítsem. Jött Antall József, a 15 millió magyar miniszterelnöke. Az első kormányülésen felszólította a kormánytagokat, miszerint akinek határrevíziós ambíciói vannak, azonnal hagyja el az üléstermet. Megkötötte az ominózus alapszerződéseket, amelyekben kinyilvánította – megkérdésünk nélkül –, hogy Magyarországnak nincsenek területi igényei a szomszéd államokkal szemben, cserébe a magyar kisebbségi jogok messzemenő biztosítását kérte. Az alapszerződésekben foglaltak betartását a magyar félén kívül mindegyik fél felrúgta, bojkottálta.

Az Orbán-kormány idején érezhetők voltak bizonyos pozitív tendenciák: státustörvény, nemzeti retorika, a nemzetközi politikai szintéren való határozottabb fellépés, érdekképviselés stb.

Majd jött a Medgyessy- és a Gyurcsány-kormány, a 2004. december 5-i népszavazás; 2006. október 23-a, ami kontinuitása az 1956. október 25-i Kossuth-téri sortűznek. De mit lehet várni a magyar miniszterelnöktől, akinek felesége, Dobrev Klára Apró Antal unokája? Annak az Apró Antalnak, aki kiadta a tűzparancsot 1956. október 25-én a Kossuth-téren, ahol ezer fegyvertelen, békés tüntetőt, ezer magyar embert mészároltak halomra az ávósok és a magyar partizánok, antifasiszta ellenállók. És ezek nem átallnak minden évben október 23-án a 311-es parcellánál koszorúzni...

„MEGÉLNI ÉS MINDENNEL DACOLVA NEM VEGETÁLNI”

Lőrincz P. Gabriella

– *Légy szíves, néhány szóban mutakozz be.*

– Lőrincz P. Gabriella vagyok, szülővárosomban, Beregszászon élek gyermekeimmel.

– *Ez valóban néhány szó volt, de ha nem akarsz többet elárulni magadról, akkor lépünk is tovább! Mióta foglalkozol költéssel? Kik a példaképeid? Hol publikáltál eddig?*

– A költészet egészen kisgyermekkorom óta része az életemnek, a versírást tizenkét éves koromban kezdtem ízlelgetni. A példaképem mindenekelőtt József Attila, Ady és Nemes Nagy Ágnes.

Régebben a helyi lapok közölték írásaimat, aztán jó ideig nem publikáltam sehol. Az elmúlt hónapokban a *Kárpáti Magyar Krónika* című helyi hírlevél nyújtott számomra publikálási lehetőséget.

– *Úgy tudom, a közelmúltban bemutatkoztál az Együtt folyóiratban is. Mit jelent ez számodra, hiszen olyan neves irodalmárokkal kerültél kapcsolatba, mint Nagy Zoltán Mihály, Vári Fábián László, Fodor Géza stb.?*

– Nagyon örültem, hogy Kárpátalja egyetlen irodalommal foglalkozó magyar nyelvű folyóiratában közzétették verseimet. Ez mindenképpen inspirálóan hat költészetem magasabb szintre való emelésére. Jobban igyekszem megfelelni az elvárásoknak.

– *Mi a benyomásod a kárpátaljai magyar kulturális, ezen belül az irodalmi életéről?*

– Úgy érzem, megerősödére van szükség. Vérpótlásra. Tehetséges fiatalokra.

– *Nem lehet könnyű két gyereket nevelni, miközben, ha jól tudom, nincs*

állandó munkahelyed. Árukl el az olvasóknak, hogyan tudsz mégis életben maradni? Honnan van erőd ezen felül még verseket írni?

– Valóban nem könnyű, de vannak nálam sokkal rosszabb helyzetben élő emberek. Sajnos, állandó munkát nem tudok vállalni idősebb fiam betegsége miatt. Az életben-maradás anyai ösztön és kötelesség. A versírás nem teher, sokkal inkább menedék a gondok elől. A művészet lehetővé teszi a tárgyak életre keltését, a színek, ízek, illatok mozgátását, megszemélyesítését. A versírás világteremtés.

– *A gazdasági világválság még súlyosabb helyzetbe sodorta Ukrajnát. Te hogyan látod személyes sorsod alakulását? Magyaroként milyen jövő vár Kárpátalján a gyerekeidre? Hiszen a hatalom arra törekszik, hogy elukránosítsa iskoláinkat, megszüntesse kultúránkat, elűzze az értelmiséget. A közelmúltban például rendelettel tiltották meg a kábeltévé-szolgáltatóknak, hogy külföldi csatornákat sugározzanak, ami persze a magyar adókat is érinti.*

– A probléma valóban súlyos, de amíg elhangozhat a magyar Himnusz, amíg születhetnek magyar versek, amíg a diplomokban magyarul hallgatjuk az Igét, addig van remény. Nem tudhatom előre, milyen jövő az, ami felé naponta lépkedünk, de azt tudom, hogy a menekülés nem lehet megoldás. Nem hiszem, hogy az elukránosítási terv sikerül. Már sokak, sokszor próbálták elnyomni a kárpátaljai magyarságot, nem hagytuk. Most sem fogjuk.

– *Olvastam, hogy jövőre Ukrajnában tervbe vették a minimálbér felemelését. Tapasztalataid szerint mekkora összeg lenne elegendő ahhoz, hogy egy állampolgár tisztességesen meg tudjon élni? Élni és nem vegetálni...*

– Nem tudom, milyen összeg lenne ideális, de biztosan nem a mostani. Ám a minimálbéremelés mindig áremelést von maga után, s úgy hiszem, ez most is így lesz, ami nem old meg semmit. De bízni kell a jobb jövőben. Ha nehéz és kilátástalan a helyzet, akkor is. Nekünk itt kell megmaradnunk magyarnak, megélni és mindennel dacolva nem vegetálni.

TARTALOM

Előszó.....	5
Othontalanul (<i>Stumpf Benedek András</i>)	7
Tettekkel a kárpátaljai szórványmagyarságért (<i>Nick Ferenc</i>)	10
Koppány vezér (<i>Vikidál Gyula</i>)	14
Létünk a tét (<i>Bagu Balázs</i>)	16
„Áthallatszik a harangszó” (<i>Szóllóssy Tibor</i>)	19
Levelek Beregből (<i>Felhős Szabolcs</i>)	23
A magyarság szolgálatában (<i>Rétháti György</i>).....	25
Kárpátalja igézetében (<i>Kovács Sándor</i>)	27
„Szeretem a hazámat, a munkámat, én itt vagyok otthon...” (<i>Darcsi Karolina</i>)	31
Családot vállalni napjainkban Kárpátalján (<i>Pál Ferenc és Pál Andrea</i>)	34
Beregszásztól Kazahsztánig (<i>Somogyi Csaba</i>)	39
Egy jobb élet reményében (<i>Koszttyu Erika és Székely Viktor</i>)	42
Hatvanéves az ungvári Magyar Melódiák együttes (<i>Nagy Anikó</i>).....	45
„Szívemben az ősi ország az otthonom...” (<i>Zoltáni Zsolt</i>)	48
„Száz százalék magyar” (<i>Sziva Balázs</i>)	52
A Ciklon multával (<i>Balázs László</i>)	55
Egy beregszászi hang Veszprémből (<i>Ifj. Csobolya József</i>).....	57
Beregszászból indulva (<i>Cs. Szirmai Móni</i>)	60
„Zéró-állapot” (<i>Elbéné Mester Magdolna</i>)	63
„Szóttas pirossal, feketével” (<i>Füzesi Magda</i>)	67
Egy drámaíró Kárpátaljáról (<i>Bartha Gusztáv</i>)	72
Új vetés Viskén (<i>Becske József Lajos</i>)	74
Klondike-i fotográfiák (<i>Cséka György</i>)	78
Mi történt az „argentin családokkal”? (<i>Bagu László</i>)	81
„...önerőből maradtam Senki” (<i>Lengyel Tamás</i>).....	87
Egy rejtőzködő költő Beregújfaluból (<i>Bakos Kiss Károly</i>)	93

Az „utolsó szó” jogán (<i>Nagy Zoltán Mihály</i>)	98
Magyarként a végeken (<i>Czébely Lajos</i>).....	102
„Átléptem a saját határait” (<i>Czébely Gabriella</i>)	109
Philadelphiai Pokolgép (<i>Czébely Csaba</i>)	113
Amikor a táltosok is a földön járnak (<i>Pap Ildikó</i>)	116
Az önvaló újrafelfedezése, avagy egy filozófus Kárpátjáról (<i>Kovács Gábor</i>)	120
„Büszke kárpátjai magyar voltam és leszek...” (<i>Hecskó István</i>).....	125
„Az én üzenetem a szépség” (<i>Koszták István</i>)	128
Földjaink a nagyvilágban (<i>Magurszky Norbert</i>)	131
Vissza a gyökerekhez (<i>Árpa Zsuzsanna</i>).....	133
Budapesten kárpátjaiként (<i>Dr. Igyártó Gyöngyi</i>)	135
„Minden magyar tudja, hogy a Szent Korona országa vagyunk...” (<i>Urbán Magdolna</i>)	138
Koncertszervezés Kárpátján (<i>Gál István</i>)	142
Egy megszállott könyvbarát a Felvidékről (<i>Oros László</i>)	144
„Nekünk minden magyar röggel el kell számolnunk...” (<i>Orbán Sándor</i>)	149
„Megélni és mindennel dacolva nem vegetálni” (<i>Lőrincz P. Gabriella</i>)	153

UNG

BEREG

UGOCSA

MARAMAROS

